

สำนักหอสมุดกลาง พระจอมเกล้าลาดกระบัง

การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่ในเขตอนุรักษ์เมือง
กรณีศึกษา : ชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร

COMMUNITY PARTICIPATION IN NEIGHBOURHOOD IMPROVEMENT
PROJECT IN URBAN CONSERVATION AREA
CASE STUDY : THA TIAN COMMUNITY , BANGKOK



ค.ศ.
๒๕๕๓

เลขหมู่.....
เลขทะเบียน..... 33352
วัน, เดือน, ปี - 2 ส.ค. 2542

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2542

ISBN 974-622-529-4
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COMMUNITY PARTICIPATION IN NEIGHBOURHOOD IMPROVEMENT
PROJECT IN URBAN CONSERVATION AREA
CASE STUDY : THA TIAN COMMUNITY , BANGKOK



A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF URBAN AND REGIONAL PLANNING
IN URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

1999

ISBN 974-622-529-4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



COPYRIGHT 1999

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่ในเขต
อนุรักษ์เมือง กรณีศึกษา:ชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร
นักศึกษา นางสาวเทียมรัตน์ อินทรีย์
รหัสประจำตัว 39063009
ปริญญา การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
พ.ศ. 2542
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร

บทคัดย่อ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการปรับปรุงพื้นที่ในเขตอนุรักษ์เมือง กรณีศึกษา : ชุมชนท่าเตียน เกิดจากประเด็นความขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนาในพื้นที่ โดยภาครัฐมีโครงการอนุรักษ์พื้นที่ด้วยวิธีการรื้อย้ายชุมชน เพื่อเปิดพื้นที่โล่งเป็นสวนสาธารณะ แต่ชุมชนไม่ต้องการถูกรื้อย้าย การศึกษานี้จึงมีเป้าหมายในการหาหนทางลดข้อขัดแย้งเชิงนโยบาย โดยนำวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนพัฒนาประยุกต์ใช้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) ศึกษาบทบาทโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ 2) ศึกษา ลักษณะ ขั้นตอน ช่องทางระดับ และศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนาในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาศัยวิธีการสำรวจ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบสำรวจ โดยศึกษาปัญหาอย่างกว้างๆ เป็นการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของการมีส่วนร่วมของชุมชน และศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วม แล้วนำมาเปรียบเทียบกับนโยบายภาครัฐ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้บทบทวนโครงการอนุรักษ์ชุมชนในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งอาจนำการศึกษานี้ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นๆ ที่มีประเด็นความขัดแย้งเช่นเดียวกัน

ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนท่าเตียนอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนเมือง มีลักษณะของชุมชนมีศักยภาพในการร่วมมือในโครงการอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาในด้านต่างๆ เป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเสมอมา ประชาชนในชุมชนทราบบทบาทหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นสมาชิกชุมชนที่สูง รวมทั้งการร่วมออกค่าใช้จ่ายที่สูง เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนดี แต่ขั้นตอนในการร่วมวางแผน และตัดสินใจในนโยบายต่างๆ ประชาชนในชุมชนไม่มีโอกาสและไม่มีสิทธิเต็มที่ การดำเนินงานต่างๆ มักถูกกำหนดจากภาครัฐ ผ่านผู้นำชุมชนและนำมาสู่ประชาชนในเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้เชิงพาณิชย์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนด้วยช่องทาง การเข้ามีส่วนร่วม แต่จากข้อได้เปรียบของชุมชนประการหนึ่งคือ การที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง และมีบทบาทที่สำคัญในชุมชน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชน สามารถแสดงความคิดเห็น และเสนอความต้องการ และปัญหาของชุมชนได้ จึงทำให้การให้และรับข่าวสารภายในชุมชน เป็นไปในทิศทางที่ดี แม้การให้ข่าวสารจากภาครัฐจะเป็นการให้ข่าวสารเพียงทางเดียวก็ตาม แต่จากการที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจปัญหาทิศทางเดียวกัน ทราบข้อจำกัดและโอกาสทางด้านกายภาพ และเศรษฐกิจของพื้นที่เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจมุมมองความเป็นไปได้ ทางด้านการเมืองและนโยบาย จึงนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจุบัน การเกิดศักยภาพการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ผู้มีการศึกษาระดับปานกลางจะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้มีการศึกษาระดับอื่นๆ อาชีพของคนในชุมชนทำเตียนทุกอาชีพเข้ามีส่วนร่วมในชุมชน โดยเฉพาะอาชีพที่มีความมั่นคงจะเข้ามีส่วนร่วมในช่องทาง การมีส่วนร่วมสูงที่สุด ในพื้นที่ศึกษาพบว่าสถานการณ์ทางสังคมที่สูง คือ การเป็นผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่สูง และสำหรับการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในชุมชนพบว่า ผู้มีการรับรู้ข่าวสารมากจะเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่สูงกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า

นอกจากนี้ยังพบว่า จากประวัติอันยาวนาน ทำให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนพื้นที่อย่างมากไม่ต้องการให้ใครเข้ามาทำลายหรือทำให้เสื่อมโทรม คนในชุมชนมีความสนิทสนม ใกล้ชิดกันมานาน มีความสามัคคี เสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง มีความตระหนักและมีจิตสำนึกสูงที่จะเข้ามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ ในปัจจุบันชุมชนทำเตียนมีการรวมกลุ่มชุมชน 2 ลักษณะ คือ ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และเหนียวแน่น สามารถก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรองทางการเมืองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ล้วนเป็นข้อเด่นที่ควรมีการสนับสนุนให้ชุมชนมีการดำเนินต่อไปในทิศทางที่ดีขึ้น และควรมีการส่งเสริมให้กับชุมชนอื่นด้วย

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษา การนำวิธีการของการมีส่วนร่วมมาใช้ในโครงการหรือแผนต่างๆ จะนำมาซึ่งการยอมรับจากทุกฝ่าย ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และวัฒนธรรม โดยโครงการนั้นๆ จะได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยประชาชนในชุมชนนั้น จากการศึกษาจะสามารถนำแนวทางที่เหมาะสมจากการมีส่วนร่วมของประชาชนไปใช้ในการกำหนดขั้นตอนการวางแผนปรับปรุงพื้นที่ชุมชนในเขตอนุรักษ์ และการทบทวนนโยบายภาครัฐได้

และนอกจากนี้การปรับปรุงกระบวนการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นส่วนหนึ่งของขั้นตอนการดำเนินงานของการวางแผนพัฒนาเมือง เพื่อให้การปรับปรุงผังเป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

Thesis Title	Community Participation in Neighbourhood Improvement Project in Urban Conservation Area. Case study : Tha Tian Community, Bangkok.
Student	Miss Tiamrat Insee
Student ID.	39063009
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Programme	Urban and Environmental Planning
Year	1999
Adviser	Dr. Yongtanit Pimonsathean

ABSTRACT

This study deals with the classic dilemma between development and conservation issue, which has taken place as well in a waterfront community called "Tha tian" in Bangkok conservation area the government has a policy to preserve monumental structures while the adjacent community is subject to clearance and relocation scheme The conflict began when the community did not want to remove.

The study has its aim to reduce the conflict by applying community participation approve in conservation planning. It therefore has objectives to a) review the conservation programme b) identify characteristics, steps, channels levels and potential of citizen participation in Tha tian area, and c) propose the actions to promote participation which well lead to development V.S. conservation conflict resolution. This study is based on exploratory interview and questionnaire survey. Data collected from the field survey will be processed and analysed by using SPSS program and descriptive analysis. It is believed that the result will be substantially benefit to the revision of existing conservation scheme.

It is formal that Tha tian community has high potential in conducting participatory planning. Participations in the community has existed for a long time particularly those in the form of membership and financial contribution. However, the participation in planning and decision making level is in a low degree partly because the development projects are still under the control of the government.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปเผยแพร่บนสื่อออนไลน์

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Tha tian community has its strength on strong leadership. Community leader plays an important role in giving the channel to communicate with the members. The community organization seems to know and understand the government policy implications.

It is also found that members who have moderate educational level participate most as well as those who have the firm career (like self-owned business). The members who receive more information also participate more in the community development scheme.

From the physical condition observation, it is found that some buildings have value to preserve, not to be pulled down. The community has close relationship with the place where they have been living for more than 50 years. Hence, relocation scheme may not appropriate in this regard.

It is recommended that the revision of conservation programme is needed particularly on the issue of relocation and building preservation. To reduce the conflict participation of the community in the decision-making level should be implemented to achieve better solutions. For the improvement of delivering information, the local government and community should establish channel for two-way communication by opening more dialogue in the plan-making level. This participatory approach can be applied also to other communities that have the similar issues in conservation area.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาจากอาจารย์ผู้ควบคุม วิทยานิพนธ์ ดร.ยงธนิศร์ พิมลเสถียร ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น ตลอดจนให้ความกรุณาตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ อันเป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อย่างมาก รวมทั้งคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร.นพดล สหชัยเสรี และดร.นันทนา ศิริประภาศิริ ที่ได้กรุณาสละเวลาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทำให้ผู้ศึกษาได้รับข้อชี้แนะ ที่ช่วยให้ผลงานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ชาย และ พี่สาว ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุน มาตลอด และขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และให้คำแนะนำตลอดมา ตลอดจนขอขอบพระคุณประชาชนชุมชนท่าเตียนทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ ข้อมูลพื้นฐานอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ นอกจากนี้ขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่านที่ให้กำลังใจเสมอมา โดยเฉพาะเพื่อนๆ คณะทำงานในโครงการวางแผนเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณท่าเตียน-ปากคลองตลาด ที่ช่วยให้กำลังใจและช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล ในการทำวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้

สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ที่ได้อนุมัติเงินสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาขอบแต่ผู้มีพระคุณทุกท่าน

เทียมรัตน์ อินทรีย์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	III
กิตติกรรมประกาศ	V
สารบัญ	VI
สารบัญตาราง	VIII
สารบัญภาพ	IX
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน	8
2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน	9
2.1.1.1 คำจำกัดความของการมีส่วนร่วม	9
2.1.1.2 ลักษณะ ขั้นตอน และช่องทางการมีส่วนร่วม	11
2.1.1.3 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร	13
2.1.1.4 แบบจำลองระดับขั้นของการมีส่วนร่วม	15
2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน	18
2.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในประเทศไทย	22
2.2 แนวความคิดในการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชน	25
2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	25
2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง	26

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	31
3.2 การกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัด	33
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	39
บทที่ 4 พื้นที่ศึกษา	41
4.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนท่าเตียน	41
4.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	42
4.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม	47
4.4 ปัญหาที่พบในพื้นที่ศึกษา	53
4.5 ความต้องการของชุมชน	59
4.6 ข้อจำกัดของชุมชน	60
บทที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล	62
5.1 การวิเคราะห์นโยบายภาครัฐ	62
5.2 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน	65
5.3 การวิเคราะห์ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน	72
บทที่ 6 สรุปผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	82
6.1 สรุปผลการวิเคราะห์	82
6.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน	82
6.1.2 ปัจจัยการเกิดศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน	84
6.1.3 ผลที่ได้จากการศึกษา	86
6.2 ข้อเสนอแนะ	89
บรรณานุกรม	91
ภาคผนวก	96

เอกสารนี้ผู้เขียนที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ทางการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย 34
3.2	แสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล 39
4.1	แสดงโครงการที่เกิดจากนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา 56
5.1	แสดงลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท่าเตียน 65
5.2	แสดงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน 67
5.3	แสดงช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน 68
5.4	แสดงการเลือกรับข่าวสารของประชาชนในชุมชนท่าเตียน 69
5.5	แสดงแหล่งข้อมูลที่ประชาชนในชุมชนได้รับข่าวสาร 70
5.6	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและลักษณะของการมีส่วนร่วม 72
5.7	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพและจำนวนช่องทางการมีส่วนร่วม 73
5.8	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมและลักษณะของการมีส่วนร่วม 74
5.9	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคมและขั้นตอนการมีส่วนร่วม 75
5.10	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารและขั้นตอนการมีส่วนร่วม 76

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาบริเวณชุมชนท่าเตียน 4
3.1	แสดงกรอบความคิดในการศึกษา 29
4.1	แผนที่แสดงสภาพอาคารบริเวณท่าเตียน 45
4.2	แผนที่แสดงรูปแบบอาคารบริเวณท่าเตียน 46
4.3	แผนที่แสดงกิจกรรมบริเวณท่าเตียน 50
4.4	แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในบริเวณพื้นที่ชุมชนท่าเตียน 52
4.5	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ 57
4.6	แสดงสภาพและลักษณะอาคารที่ไม่ควรรื้อย้ายออกไป 58
5.1	แผนที่แสดงชุมชนในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ (ฝั่งพระนคร) 64
ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ	



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันนี้แนวคิดในเรื่องของการอนุรักษ์กับการพัฒนานั้น เป็นสิ่งที่ควรจะดำเนินไปด้วยกัน การอนุรักษ์ไม่สามารถที่จะเก็บหรือรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ได้เพียงอย่างเดียว ประชาชนจะไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดได้ เนื่องจากไม่สามารถดำเนินกิจกรรมขั้นพื้นฐานที่ต้องอาศัยการพัฒนาได้ ฉะนั้นบางครั้งในการอนุรักษ์จึงต้องยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเป็นไปได้ แต่การยึดมั่นกับการพัฒนาเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ผลเสียหายย่อมเกิดขึ้นและมีความรุนแรงยิ่งขึ้นทั้งด้านกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในอนาคตต่อไป อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องนี่ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก เนื่องจากยังคงพบความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาอยู่เสมอ

ทางเลือกหนึ่งของการแก้ไขข้อขัดแย้ง ดังกล่าวคือ แนวคิดของการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งความสำเร็จส่วนหนึ่งมาจากคนในสังคมนั้นเอง นอกจากนี้จะช่วยกันรักษาสภาพแวดล้อมที่กำลังเป็นปัญหารุนแรงแล้ว การส่งเสริมหรือพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนจะช่วยให้ประชาชนสามารถอยู่ได้ในสภาพสังคมปัจจุบัน แต่ในการอนุรักษ์เมืองและชุมชนนั้น สิ่งหนึ่งที่จะช่วยให้ชุมชนเดิมอยู่ได้คือการคงไว้ซึ่งกิจกรรมทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี จะช่วยให้คนท้องถิ่นมีความรัก ความภูมิใจในพื้นที่ของตนเอง ทำให้ชุมชนมีความเหนียวแน่นและสามารถดำรงอยู่ได้ตลอดไป

หลักการของแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนประการหนึ่งที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งปัจจุบันนี้กำลังได้รับความสนใจมากขึ้น โดยการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาตนเองเป็นวิธีการพัฒนาที่น่าจะเหมาะสมที่สุดในขณะนี้ เพราะชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองโดยมีองค์กรภายในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ หากชุมชนมีความเข้มแข็งในการรวมตัวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะสามารถรวมพลังกันต่อสู้กับกระแสสังคมจากภายนอกที่จะเข้ามาเอารัดเอาเปรียบชุมชนได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนา อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ เพื่อส่งผลให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่บริเวณท่าเตียนเป็นกรณีหนึ่งของความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา ที่เห็นได้ชัดเจน กล่าวคือ ชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง ตามโครงการการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีโครงการจะรื้อย้ายชุมชนท่าเตียนออก เพื่อปรับปรุงพื้นที่ ให้เป็นที่ว่างและสวนสาธารณะ ซึ่งมีนโยบายที่จะจัดระเบียบพื้นที่ให้สวยงาม ไม่รกรุงรัง ขจัด ปัญหาการจราจรและอนุรักษ์อาคาร สถานที่ บริเวณที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์ โดยไม่ได้มีการสอบถามความคิดเห็น ความจำเป็น หรือ ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ก่อนจัดทำแผนแม่บทฯ ซึ่งจากสภาพของชุมชนท่าเตียนที่มี ประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ประชาชนในพื้นที่มีความผูกพันกัน มานาน อีกทั้งยังมีศักยภาพเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องของการค้าขาย ซึ่งเป็นอาชีพหลักที่สืบทอดกันมาของคนในพื้นที่ นอกจากนั้นลักษณะทาง กายภาพ อันได้แก่สถาปัตยกรรมของตึกแถวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ไว้ ประกอบกับความต้องการของชุมชนที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์ตามโครงการการอนุรักษ์กรุงรัตน-โกสินทร์ คือ ความต้องการรักษาชุมชน ปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น และดำเนินกิจการค้าและ ที่อยู่อาศัยควบคู่กันไปได้ โดยไม่มีการรื้อย้ายชุมชนออก เพราะถือว่าชุมชนท่าเตียนเป็น แบบอย่างของวัฒนธรรมประเพณีที่ดึงดูดมาช้านาน (รายละเอียดในบทที่ 4)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเห็นสมควรที่จะนำการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่มาช่วย ตัดสินใจและทบทวนนโยบายของรัฐ ว่าควรเป็นลักษณะใดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป โดยมี การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงตัวแปรและแนวทางที่จะทำให้ชุมชนมีความ เข้มแข็งในการเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินงานประชาชนในพื้นที่ควรจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของขบวนการ ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ การพัฒนา ที่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมตลอดขบวนการพัฒนา ย่อมนำมาซึ่งผลของการพัฒนาที่มี ประสิทธิภาพครอบคลุมถึงความต้องการของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ผลประโยชน์การพัฒนา ย่อมตกถึงประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง และที่สำคัญคือ ประชาชนในท้องถิ่นจะมีความตื่นตัว และตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในบทบาทและภาระหน้าที่ของตนเองในการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตน โดยที่ชุมชนจะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองด้วยชุมชนที่มี ความเข้มแข็งในการรวมตัวกัน

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) ศึกษาทบทวนโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของนโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ที่มีชุมชนตั้งอยู่
- 2) เพื่อศึกษาลักษณะ ขั้นตอน ช่องทาง และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา
- 3) เพื่อศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ศึกษา
- 4) เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติ ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนาในพื้นที่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ขอบเขตทางด้านพื้นที่ และขอบเขตด้านเนื้อหา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.3.1 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

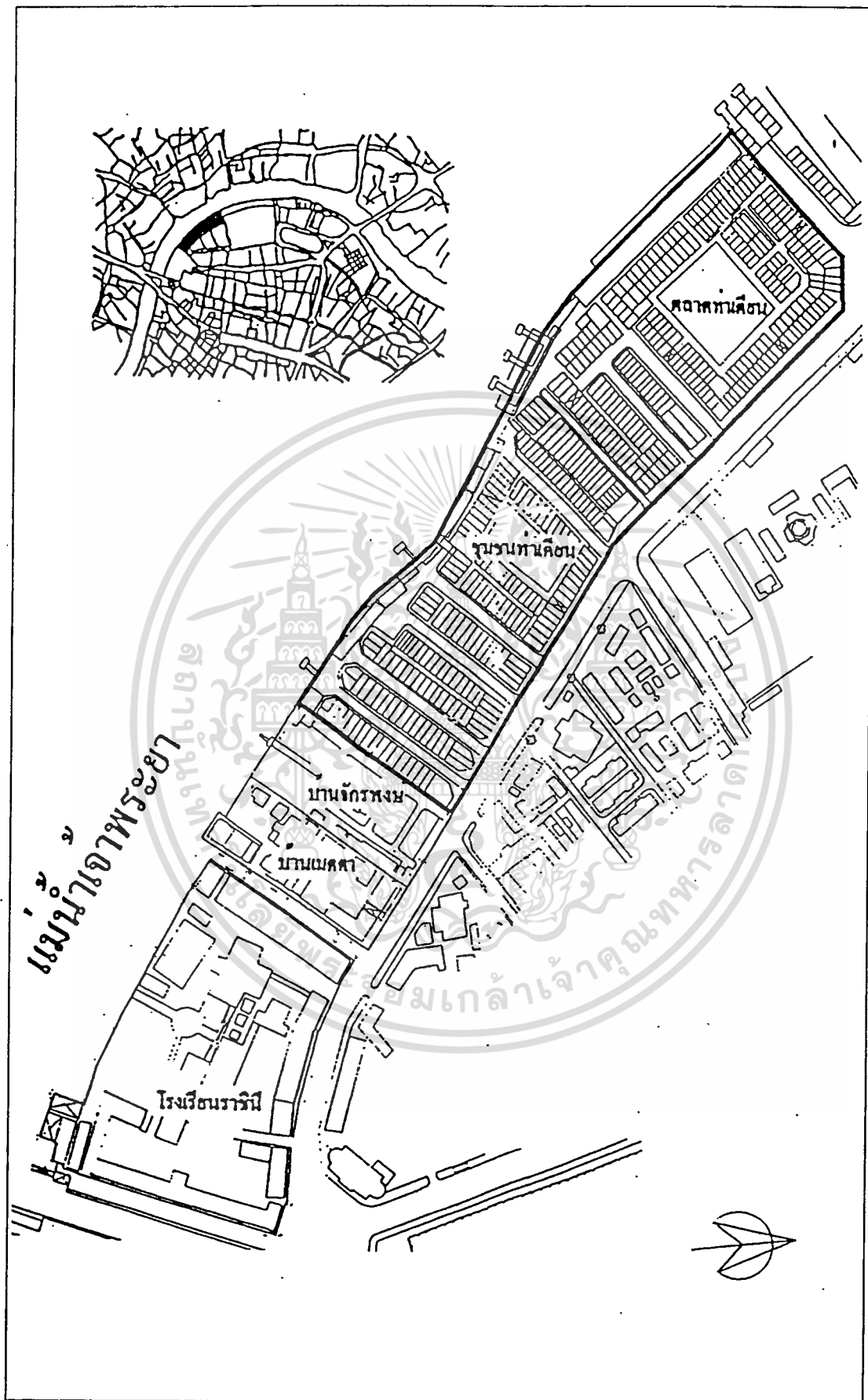
พื้นที่ศึกษา : ชุมชนท่าเตียน เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

อาณาเขตตั้งแต่ ถนนท้ายวัง จรดบ้านจักรพงษ์ ประกอบด้วย ดิگแถวจำนวนประมาณ 490 คูหา ท่าเรือ 3 ท่า ตลาด 1 แห่ง (ภาพที่ 1.1)

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษากการมีส่วนร่วมของชุมชน ให้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแยกเนื้อหาเป็น 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

- 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันในการมีส่วนร่วมของชุมชน เรื่องลักษณะการมีส่วนร่วม ขั้นตอน ช่องทาง และระดับการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) ศึกษาศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลส่วนบุคคล นอกจากนี้จะศึกษาสภาพทั่วไป ลักษณะอาคาร สาธารณูปโภค และการเข้าถึงโดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกตการณ์ และใช้การตอบแบบสอบถาม ในส่วนที่ต้องการทราบความต้องการของชุมชน เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน



ภาพที่ 1.1 แผนที่แสดงพื้นที่ศึกษาบริเวณชุมชนท่าเตียน เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์หรือการเชิงพาณิชย์เท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3.3 ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้อาศัยทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.3.3.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.3.3.1.1 ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

- 1) คำจำกัดความ
- 2) ลักษณะ ขบวนการ หรือ ขั้นตอน และช่องทางการมีส่วนร่วม
- 3) ช่องทางในการติดต่อสื่อสาร
- 4) แบบจำลองระดับขั้นของการมีส่วนร่วม

1.3.3.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพในการมีส่วนร่วม

1.3.3.2 แนวความคิดในการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชน

1.3.3.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

1.3.3.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

1.4.1 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชน

หมายถึงการให้ความร่วมมือของประชาชนในกิจกรรม โดยประชาชนเห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาในพื้นที่ของตน ซึ่งเกิดจากความรู้ความเข้าใจ ถึงสภาพที่เป็นอยู่เพื่อ ดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยจะศึกษา ลักษณะ ขั้นตอน ระดับ และช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ว่าเป็นอย่างไร

ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

หมายถึงความสามารถในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

เขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง

หมายถึงบริเวณที่ถูกกำหนดให้เป็นบริเวณเมืองเก่า ซึ่งมักตั้งอยู่ในเขตชั้นในของเมือง ลักษณะการควบคุมเป็นการกำหนดการใช้ที่ดิน สำหรับพื้นที่ศึกษาอยู่ในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง

ซึ่งอยู่ในขอบเขตของผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร ที่กำหนดให้เป็นเขตอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย

1.4.2 แนวคิดและขอบเขตการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ตามลำดับการเข้ามีส่วนร่วม ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก (membership)
- 2) การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (financial contribution)
- 3) การถือตำแหน่งผู้นำ และ กรรมการชุมชน (position of leadership or committees)

สรุป ขั้นตอนหรือ ขบวนการเข้ามีส่วนร่วม ที่นำไปใช้ในการศึกษาได้ดังนี้

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าและหาสาเหตุของปัญหา ที่เกิดขึ้นในชุมชน
- 2) ร่วมคิดหา สร้างแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข ลดปัญหาของชุมชน หรือ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือ สนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางนโยบาย หรือ แผนงาน แก้ไขปัญหา
- 4) ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถ
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน ให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
- 8) ร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

ช่องทางเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน จะเป็นทั้งแบบทางการ และไม่ใช่วางการ ซึ่งอาศัยช่องทางในการติดต่อสื่อสารเป็นหนทางเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน โดยการติดต่อสื่อสารประกอบด้วย การให้ข่าวสารและการรับข่าวสาร โดยช่องทางการสื่อสาร มี 2 ลักษณะ คือ

- 1) ช่องทางสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารเกี่ยวกับสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ
- 2) ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เช่น การบอกเล่า การให้การศึกษาและการให้ความรู้ข้อเท็จจริงจากผู้เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นการฝึกอบรม และเข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการศึกษา จะอาศัยแบบจำลองของ Choguill (1996) เป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสรุปแนวคิด มี 8 ชั้น คือ

- 1) การที่ชุมชนมีอำนาจส่วนใหญ่ในการวางแผนและตัดสินใจ
- 2) การร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจ โดยผ่านโครงสร้างตามนโยบาย
- 3) การให้ชุมชนได้ตัดสินใจบางส่วน จากโครงการ หรือ แผนของรัฐที่มีอยู่แล้ว
- 4) การแต่งตั้งให้ชุมชนเป็นกรรมการพัฒนาแต่ไม่มีโอกาสออกความเห็น
- 5) การศึกษาโครงการที่มีแต่รูปเล่มไม่ได้ดำเนินการจริง
- 6) การให้ข่าวสารทางเดียวจากรัฐ
- 7) การเสนอแผนของรัฐโดยปฏิเสธทุกๆ ความคิดที่จะช่วยเหลือคนจน
- 8) การจัดการด้วยตัวเองเนื่องจากรัฐไม่เข้ามาช่วยเหลือเลย

การศึกษาศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน จะศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยข้อมูลส่วนบุคคล อันได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ลักษณะการถือครองที่ดิน สถานภาพทางสังคม และการรับรู้ข่าวสาร

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- 1) เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ใช้เป็นแนวทางพิจารณาทบทวนโครงการแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ในการตัดสินใจดำเนินโครงการ ตามแผนที่เคยวางไว้
- 2) เพื่อเป็นแนวทางใช้ในการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น
- 3) อำนวยการนิเทศงานนี้ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ที่มีความขัดแย้งกับโครงการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา

1) การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม พบว่าในวันที่ไปแจกแบบสอบถามมีบางบ้านปิด ไม่สามารถแจกแบบสอบถามได้ นอกจากนี้ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามไม่ส่งกลับในบางส่วนทำให้ได้รับข้อมูลกลับคืนไม่ครบตามจำนวนที่แจกไป และไม่ได้รับข้อมูลทั้งหมดของชุมชน

2) การเก็บข้อมูลของกลุ่มประชากรในพื้นที่ จะเก็บข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือน ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้อาจไม่เท่าเทียมกันเท่าไรนัก ที่ไม่ได้เก็บข้อมูลจากประชากรทุกคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงการศึกษาครั้งนี้ โดยจะทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงลักษณะปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง รวมทั้งขบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากชุมชนเจ้าของพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง ซึ่งในการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมจะแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ส่วนดังนี้ คือ

ในส่วนแรกจะกล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และส่วนที่สองจะกล่าวถึงแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Brundtland Commission (Tim Elkin, 1991) ได้ให้คำนิยามของการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “คือ การพัฒนาที่สนองความต้องการของชนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นอนาคตในการสนองความต้องการของตนเอง” ซึ่งประกอบด้วยหลัก 4 ประการ ที่ต้องพิจารณาอยู่เสมอ คือ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สิ่งแวดล้อม การเท่าเทียมกัน หรือความเสมอภาค และการมีส่วนร่วม โดยมีแนวความคิดที่ว่า จะก่อให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิต และไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะผู้ที่แทบจะไม่มีโอกาสได้เข้าไปถึงแหล่งทรัพยากร ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการจำกัดการใช้เทคโนโลยีด้วยคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตขึ้นมา

สำหรับแนวคิดการมีส่วนร่วม (Participation) ในปัจจุบันมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) โดยได้รับความสนใจอย่างมากในทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา โดยถือว่าเป็นหนึ่งในหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีศักยภาพก่อให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนได้ ซึ่ง John Stewart (1996) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของชุมชนจะอยู่บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย และจากการนำนวัตกรรมของวิถีปฏิบัติแห่งระบอบประชาธิปไตยในการปกครองส่วนท้องถิ่นของเขามาทำการศึกษา สรุปได้ว่า ประชาธิปไตยประกอบด้วยประชาธิปไตยโดยผ่านผู้แทน (Representative democracy) และประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) ซึ่งในบทความชิ้นนี้จะเน้นที่การนำเสนอแนะแนวทางเพื่อพัฒนาวิถีปฏิบัติในประชาธิปไตย โดยการอภิปรายในการเพิ่มความแข็งแกร่งให้กับประชาธิปไตยโดยผ่านผู้แทน ซึ่งกระทำได้โดยการสร้างแนวทางการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน และพัฒนาอิสรภาพในการตัดสินใจของประชาชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อาจกล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยโดยตรงนั้น ประชาชนมีสิทธิทางการเมือง เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศด้วยตนเอง และประชาธิปไตย โดยผ่านผู้แทน ประชาชนไม่ได้เป็นผู้มีอำนาจอธิปไตยปกครองประเทศด้วยตนเอง แต่เป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย โดยผ่านผู้แทนที่ตนเลือกตั้งมาตามกระบวนการ โดยมีหลักการคือ เป็นตัวแทนที่อยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจมากกว่าเป็นเพียงการได้ชื่อว่าเป็นตัวแทนเท่านั้น ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงจะต้องอยู่ในขอบเขตที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

2.1.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

2.1.1.1 คำจำกัดความ

การมีส่วนร่วมของประชาชน เกิดขึ้นได้หลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ และหลายวัตถุประสงค์ ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามมิติต่างๆ โดยได้มีผู้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายท่าน ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาเฉพาะความสนใจของแต่ละคนแบ่งออกเป็นกลุ่มหลักๆ ได้ดังนี้

2.1.1.1.1 แนวนโยบาย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527:182) กล่าวว่า การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจะเป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนสามารถช่วยตนเองได้ นั่นคือประชาชนจะเป็นผู้ร่วมมือกันเป็นผู้กระทำการพัฒนาตนเอง มิใช่เป็นเพียงผู้รับการพัฒนาเท่านั้น เพราะผู้กระทำการพัฒนาจะเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการพัฒนานั้น

สุรีย์ ตันท์ศรีสุโรจน์ (2531:8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมว่า เป็นการร่วมมือปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างปัจเจกบุคคลหรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ และ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ซึ่งสายทิพย์ สุกติพันธ์ (2534:92) มีความเห็นสอดคล้องกันโดยกล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายที่ลึกซึ้งที่สุด มิได้หมายเพียงเมื่อรัฐกำหนดโครงการอะไรขึ้นมาประชาชนก็ร่วมกันทำ แต่ทั้งนี้ต้องอยู่บนเงื่อนไขของการเปลี่ยนการทำงาน กลไกการพัฒนาจากการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก จึงได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงนโยบาย ซึ่งหมายถึง “การให้อำนาจประชาชน” ในการควบคุมและตัดสินใจ (Empowerment) อย่างน้อยที่สุดประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการริเริ่มวางแผน และดำเนินการในกิจกรรม

เอกสารนี้เป็นที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และอนาคตของพวกเขา อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.1.1.1.2 ขบวนการวางแผน

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวนิช (2526:12-13) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องไม่หมายความเพียงแต่การผลักดันประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบ และมีบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึงการมอบอำนาจอธิปไตยขั้นพื้นฐาน คืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527:7-8) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น กล่าวคือ ร่วมหาข้อมูล ร่วมหาสาเหตุ ปัญหา ร่วมปรึกษาหารือหาทางแก้ไขปัญหา ร่วมการตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมการติดตามผลงาน จนถึงขั้นการร่วมบำรุงรักษาในระยะยาว

Wisardjono (1978:66) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนต้องเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่

- 1) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
- 2) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 3) การกำหนดทางเลือก หรือวางแผน
- 4) การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่างๆ
- 5) การเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการพัฒนา

2.1.1.1.3 การผ่านตัวกลาง

อาภรพันธ์ จันทร์สว่าง (2522:26) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วม” เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะต้องมีมากพอที่จะเกิดการริเริ่มโครงการ เพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือจะต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะต้องเข้าร่วมปฏิบัติการนั้นๆ เหตุผลเบื้องต้นของการที่คนเรามาช่วยกันได้จะต้องตระหนักว่า การกระทำทั้งหมดที่ทำในนามกลุ่มนั้น หรือกระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการได้

จากคำจำกัดความข้างต้น สามารถสรุปได้ดังนี้ “การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนในการทำกิจกรรมที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งเกิดจากความตระหนักถึงสภาพที่เป็นอยู่ มีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรมนั้นๆ มีการเข้าร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่ค้นคิดปัญหา วางแผน ปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผล ติดตามงาน เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ”

การศึกษาส่วนต่อไปจะกล่าวถึง ลักษณะ ขั้นตอน ช่องทาง และแบบจำลองระดับขั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะนำแนวคิดของ Sherry Arnstein (1969) และ Choguill (1996) ซึ่งเป็นแนวคิดในประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้

2.1.1.2 ลักษณะ ขั้นตอน และช่องทาง หรือ วิธีการมีส่วนร่วม

2.1.1.2.1 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วม Chapin และ Lee J. Carry (อ้างถึงใน อนุภรณ์, 2529:24) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้ การเข้าร่วมประชุม (attendance at meeting) ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (financial contribution) การเข้าเป็นสมาชิก (membership) และการถือตำแหน่งผู้นำ (position of leadership)

นอกจากแนวคิด หรือ การแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของ Chapin และ Lee J. Carry ที่กล่าวมาแล้วนั้น ภรรณิกา ขมดี (2526:16) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 ลักษณะดังนี้คือ การมีส่วนร่วมประชุม ร่วมกันออกค่าใช้จ่าย การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำการมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน และการมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม

ปกรณัม ปรียากร (2530) กล่าวว่า บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ลักษณะ คือ

- 1) เป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือ ความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
- 2) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานนั้น
- 3) เป็นผู้มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สูงขึ้น
- 4) เป็นผู้ได้รับความพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนา

2.1.1.2.2 ขบวนการมีส่วนร่วม

Norman T.Uphoff (1979) แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมเป็น 4 ชนิด สรุปดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นขบวนการที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นการระบุปัญหา ความต้องการของชุมชนด้วยผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนนั่นเอง

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ขบวนการนี้จะเป็นการเข้ามีส่วนร่วมในรูปแบบที่สนับสนุนด้านทรัพยากร และข่าวสาร ด้วยความเต็มใจ

3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทั้งผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางสังคม ซึ่งอยู่ในรูปของบริการ หรือ สาธารณูปการต่างๆ ที่ช่วยเสริมให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และผลประโยชน์ส่วนบุคคลซึ่งเป็นผลประโยชน์ด้านจิตใจ

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ขบวนการนี้ ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมประเมินผล ทั้งประเด็นความสำเร็จและความล้มเหลวของกิจกรรม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527:7-8) อธิบายขั้นตอนของการเข้ามีส่วนร่วมได้ดังนี้

1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน

2) ร่วมคิดหา สร้างแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ อดปัญหาของชุมชนหรือ เพื่อสร้างสรรคสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์หรือ สนองความต้องการของชุมชน

3) ร่วมวางแผนนโยบาย หรือ แผนงาน หรือ กิจกรรมเพื่อจัด และแก้ไข้ปัญหา

4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย /แผนงาน/โครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย

8) ร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

2.1.1.2.3 ช่องทาง หรือ วิธีการเข้ามีส่วนร่วม

เมื่อนำแนวคิดของ Uphoff (1979) มาศึกษาจะพบว่า ช่องทางการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยหลายรูปแบบกว้างๆ เช่น แบบทางการ หรือ ไม่เป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อม โดยการเลือกผู้ หรือการเข้าร่วมประชุม ออกเสียงในประเด็นต่างๆ การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อนฝูงชักชวนกันมาร่วม หรือ ถูกบังคับ เป็นต้น

2.1.1.3 ช่องทางในการติดต่อสื่อสาร

จากการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ พบว่าช่องทางในการติดต่อสื่อสารเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งพบว่ามีหลายแนวคิด อาทิเช่น

Mike Douglass and Malia Zoghin (1994) ได้อธิบายว่า การแสดงความคิดเห็นของประชาชน สามารถกระทำผ่านวิธีการต่างๆ ดังนี้

- 1) เข้าร่วมประชุม และรับฟังมาตรการ และแก้ไขปัญห
- 2) รับทราบจากสื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
- 3) ตอบแบบสอบถาม
- 4) ให้สัมภาษณ์
- 5) การเข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

David Hapgood (1969) กล่าวว่า การพัฒนาประชาชนสามารถทำได้ 3 ลักษณะ คือ

1) การให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้นำความรู้ และข้อมูลต่างๆ สู่ประชาชนด้วยกัน และเป็นการลดช่องว่างของการสื่อความเข้าใจ และความร่วมมือตลอดจนช่วยให้ประชาชนสามารถเลียนแบบ ดัดแปลง หรือสร้างสรรค์การพัฒนาด้วยตนเองได้

2) การจัดโครงการการพัฒนา เพื่อให้เป็นแบบจำลองแบบฝึกหัดแก่ประชาชนในท้องถิ่น และเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการใช้ชีวิตของชาวชนบท ในรูปของภาพสะท้อนที่ใกล้ตัวประชาชน จนทำให้มองเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมได้ดีที่สุด

3) การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และค่านิยมของประชาชน ให้สอดคล้องกับการทำงานร่วมกันในรูปแบบวิธีการที่มีกฎเกณฑ์ มีระบบ และมีความซับซ้อน

อาจกล่าวได้ว่า ช่องทางในการติดต่อสื่อสารประกอบด้วย การให้ข่าวสารและการรับข่าวสาร ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเผยแพร่ให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้างขวางในทุกระดับเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและเหมาะสม

2.1.1.3.1 การให้ข่าวสาร

ลดาวัลย์ พอใจ (2536:20) กล่าวว่า “การให้ข่าวสารและความรู้แก่บุคคลต่างๆ ในเนื้อหาที่ถูกต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง จะช่วยให้บุคคลเกิดความรู้ความเข้าใจ” เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจต่อปัญหา จึงจำเป็นต้องอาศัยการรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง โปร่งใสทุกขั้นตอนเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกระทำได้โดยรูปแบบการให้การศึกษาทั้งในและนอกระบบ ตลอดจนผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ แผ่นพับ บอร์ดข้อมูลข่าวสาร นิทรรศการ และสื่อในรูปแบบอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจะเป็นปัจจัยสำคัญในการชี้แนะถึงปัญหาที่ทุกคนจะต้องตระหนักและร่วมกันหาทางแก้ไขต่อไป

2.1.1.3.2 การรับข่าวสาร

Rogers (1973:45) ได้ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับของใหม่กับกระบวนการติดต่อสื่อสารไว้ว่า การที่บุคคลจะรับของใหม่นั้น ขึ้นกับกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว และช่องทางการสื่อสาร

1) ปัจจัยที่เกี่ยวกับลักษณะส่วนตัว ได้แก่ อายุของบุคคล สถานภาพทางสังคมฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงรายได้ ขนาดที่ดิน การถือครองที่ดิน และความสามารถเฉพาะอย่างซึ่งรวมถึงระดับการศึกษา

2) ช่องทางการสื่อสารความรู้หรือกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร หรือแหล่งกำเนิดสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ในเรื่องช่องทางการสื่อสารซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้ส่งสารไปยังผู้รับแยกได้ 2 ลักษณะ

-ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิถีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น

-ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสาร ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในรูปแบบของการให้และรับข่าวสาร ความรู้ เช่น การบอกเล่า การให้การศึกษา การฝึกอบรม เป็นต้น

2.1.1.3.3 ทางเลือกการให้ข่าวสารแก่ชุมชน

วิธีการต่างๆ จะอยู่บนพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย โดยการให้ความรู้ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในทิศทางที่ดี และถูกต้อง โดยการสรุปโดย John Stewart (1996) ซึ่งเป็นนักวิชาการของสหรัฐอเมริกา

- Citizens Juries คือ การให้กลุ่มประชาชน มาประชุมร่วมกันในเรื่องที่ต้องการ หรือเกิดปัญหา โดยการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น สุดท้ายตัดสินใจ และเป็นข้อตกลงต่อสาธารณชน

- Deliberative Opinion Polls คือ การให้ข่าวสารจากผู้วางนโยบายโดยผ่านทางสื่อที่จะเข้าถึงประชาชนมากที่สุด และประชาชนจะเป็นผู้ตัดสินใจเอง

- Consensus Conferencing คือ การประชุมผู้เชี่ยวชาญกับชุมชนเพื่อตอบคำถามและหาข้อยุติ ส่วนใหญ่จะใช้มากในกรณีของการป้องกันมลพิษ โดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ จะต้องตอบคำถามของชุมชนให้ได้ และชุมชนจะนำคำตอบมาตัดสินใจ

- Standing Citizen's Panels คือ การตั้งตัวแทนประชาชน (ตัวแทนอาจแบ่งตามเพศ อายุ เชื้อชาติ) เพื่อรับฟังและเสนอข่าวสารต่อรัฐบาล

- Mediation Groups คือ การร่วมกันทุกฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีนโยบายต่างกัน โดยมีตัวกลาง เพื่อหาทางออกหรือ ลดความขัดแย้งลง

2.1.1.4 แบบจำลองระดับชั้นของการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้นำแบบจำลองของ Sherry Arnstein และ Choguill มาอ้างอิง โดยแบบจำลองทั้งสองนี้แต่ละระดับจะเกิดขึ้นได้ด้วยการสร้างโอกาสจากรัฐ

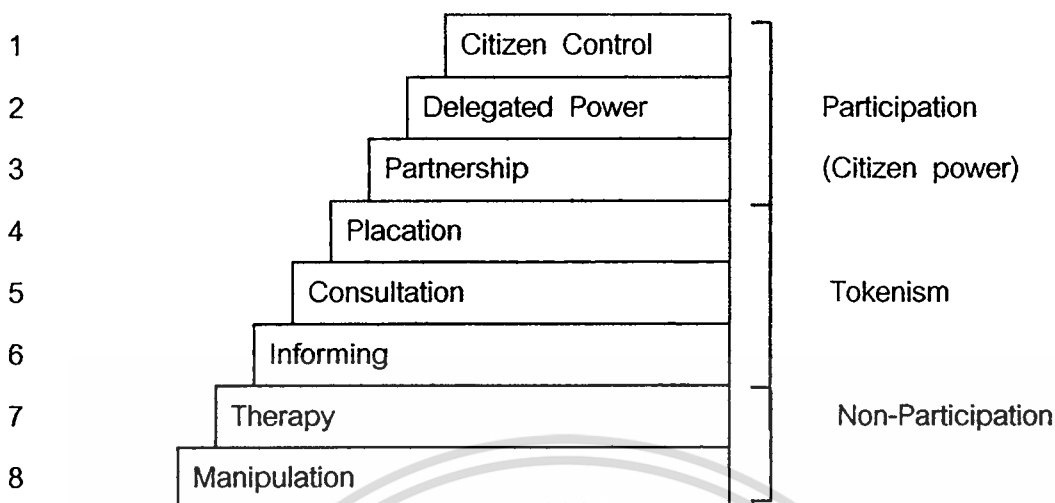
Sherry Arnstein (1969) แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 8 ระดับ ตั้งแต่การให้อำนาจประชาชน (Citizen power) ไปจนถึงไม่มีส่วนร่วมเลย (Non-Participation)

- 1) Citizen Control (ชุมชนมีสิทธิที่จะเสนอและจัดทำแผนได้เอง)
- 2) Delegated Power (การให้อำนาจแก่ชุมชนในการตัดสินใจ)
- 3) Partnership (การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับรัฐ)
- 4) Placation (การให้ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมและเปิดโอกาสให้ต่อรองได้แต่รัฐตัดสินใจ)
- 5) Consultation (การให้คำปรึกษาทางเดียวโดยฝ่ายรัฐ)
- 6) Informing (การให้ข่าวสารทางเดียว)
- 7) Therapy (การแก้ปัญหาโดยให้ผู้แทนจากรัฐมาให้ความรู้)
- 8) Manipulation (การควบคุมโดยรัฐทั้งหมด)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

The Arnstein Ladder of Citizen Participation

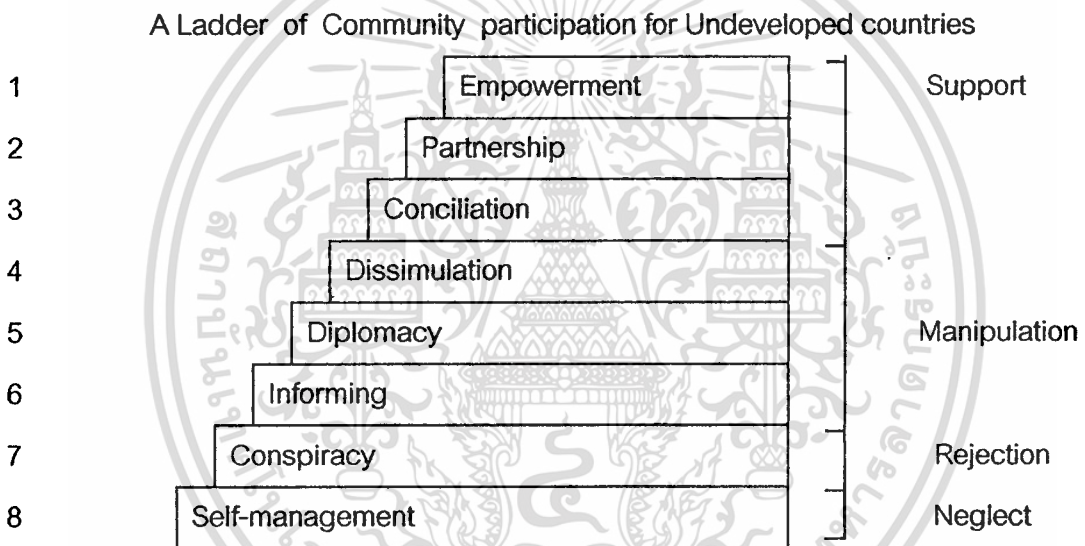


ที่มา : [Arnstein (1969) "Ladder of Citizen Participation" Journal of American Institute of Planner, vol 35 No.4 July, pp.216-224]

ในกลุ่มแรก (ระดับที่ 7 และ 8) ประชาชนจะไม่มีสิทธิเข้าไปมีส่วนร่วมเลย (Non-Participation) เป็นเพียงการจัดการให้ความรู้แก่ประชาชนเพียงเท่านั้น ในกลุ่มที่ 2 (ระดับที่ 4-6) นั้นกลุ่มคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น ในเรื่องของการให้ข้อมูลและคำปรึกษาแต่จะเป็นลักษณะเพียงทางเดียว ซึ่งยังไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ (Tokenism) และใน 3 ขั้นสูงสุด ชุมชนมีสิทธิเต็มที่ในการกำหนดอนาคตของชุมชนเอง (Participation/Citizen Power)

ต่อมา ปี 1996 Choguill ได้สร้างแบบจำลองสำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในประเทศด้อยพัฒนา โดยนำแนวคิดของ Arnstein มาใช้ในโลกด้อยพัฒนาเพื่อปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมขึ้น เพราะแบบจำลองของ Arnstein เป็นแบบจำลองที่มาจากกรณีศึกษาในอเมริกา โดยได้เสนอว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ได้มีความหมายเพียงเป็นความเป็นไปได้ในการตัดสินใจของประชาชนในเรื่องการเมือง เกี่ยวกับประเด็นที่มีผลกระทบต่อพวกเขาเท่านั้น แต่ยังมีฐานะที่หมายถึงการได้มาผ่านการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน (Mutual-Help) ในเริ่มแรกและอาจจะด้วยความช่วยเหลือจากภายนอกตามความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่างๆ โดยแนวคิดนี้มี 8 ขั้น เช่นกัน คือ

- 1) Empowerment (การที่ชุมชนมีอำนาจส่วนใหญ่ในการวางแผนและตัดสินใจอาจด้วยความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก เช่น NGOs หรือ องค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง)
- 2) Partnership (การร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจ โดยผ่านโครงสร้างตามนโยบาย)
- 3) Conciliation (การให้ชุมชนได้ตัดสินใจบางส่วนจากโครงการ/แผนของรัฐที่มีอยู่แล้ว)
- 4) Dissimulation (การแต่งตั้งชุมชนเป็นกรรมการพัฒนาแต่ไม่มีโอกาสออกความเห็น)
- 5) Diplomacy (การศึกษาโครงการที่มีแต่รูปเล่มไม่ได้ดำเนินการจริง)
- 6) Informing (การให้ข่าวสารทางเดียวจากรัฐ)
- 7) Conspiracy (การเสนอแผนของรัฐโดยปฏิเสธทุกๆ ความคิดที่จะช่วยเหลือคนจน)
- 8) Self-management (การจัดการด้วยตนเองเนื่องจากรัฐไม่เข้ามาช่วยเหลือเลย)



ที่มา : [Choguill (1996) "Ladder of Community Participation for Underdevelopment Countries" Habitat Int'l, vol 20 No.3 pp.431-444]

2.1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน

ศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมใน กิจกรรมได้สูง ซึ่งมีแนวคิดพอจะสรุปได้ดังนี้

Norman T. Uphoff (1979) ได้กล่าวไว้ว่า รูปแบบของการเกิดขึ้นได้ของการมีส่วนร่วม มีปัจจัยพิจารณา คือ ทำไมจึงเกิดการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง หรือมีแนวโน้มลดลง มีรูปแบบเป็นอย่างไร มีการกระจายการมีส่วนร่วมมากน้อยแค่ไหน ซึ่งอาจประเมินได้จากข้อมูลของบุคคลผู้มืบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม โดยสามารถแบ่งประเด็นพิจารณา 2 ข้อ คือ กลุ่ม หรือ ประเภทของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม และ คุณลักษณะของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม

1) กลุ่ม หรือ ประเภทของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเภท

1.1) บุคคลในท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ และมีความแตกต่างกันมาก ในเรื่องการประกอบอาชีพ เช่น ผู้เช่าที่ดิน เจ้าของที่ดิน แรงงานรับจ้าง ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาในการศึกษาต้องพิจารณาถึง เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว การศึกษา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.2) ผู้นำท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

- ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำทางศาสนา ผู้มีอิทธิพล ผู้อาวุโส
- ผู้นำองค์กรท้องถิ่น เช่น ผู้นำหอการค้า หัวหน้ากลุ่มอาสาสมัคร
- ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน

1.3) เจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้อยู่ในพื้นที่ในช่วงเวลาหนึ่ง และมีการโอนย้ายส่วนใหญ่มักจะมีการศึกษา และสถานภาพทางสังคมสูงกว่าคนในท้องถิ่น และเป็นผู้มีบทบาทสูงในการส่งเสริม หรือทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4) ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ ส่วนมากแล้วจะเป็นผู้เชี่ยวชาญของแหล่งเงินทุนพัฒนา หรือ องค์กร อาสาสมัคร

2) คุณลักษณะภูมิหลังของผู้มีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วม

- อายุและเพศ
- ระดับการศึกษา
- การประกอบอาชีพ
- ระยะเวลาการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชน
- ความถี่-ห่าง ของประชาชนกับโครงการในการเข้าร่วมกิจกรรม
- สภาพการถือครองที่ดิน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์เพื่อการเรียนเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สถานภาพในครอบครัว
- สถานภาพในสังคม
- ระดับของรายได้ และแหล่งที่มา

นอกจากนี้ Uphoff ได้ให้ความเห็นว่า ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อาทิเช่น ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางสังคม สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง กล่าวโดยละเอียด คือ

1) ปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่าง ท้องถิ่นกับภาครัฐส่วนกลาง เมืองกับชนบท รูปแบบการพัฒนาระดับของเทคโนโลยีในท้องถิ่น รวมทั้งประสบการณ์ และความตระหนักในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

2) ปัจจัยทางธรรมชาติ เช่น สภาพอากาศ ระยะเวลาฝนตก ฯลฯ

3) ปัจจัยทางสังคม อาทิเช่น รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน การเป็นอาสาสมัคร การแบ่งชั้นทางสังคม ความขัดแย้งในท้องถิ่น การย้ายถิ่น

- ปัจจัยทางวัฒนธรรม ค่านิยมในท้องถิ่น บทบาททางเพศ และการแบ่งงาน ทัศนคติ

- ปัจจัยทางการเมือง การรวมเมือง การกระจายอำนาจภาครัฐ ระบบพรรคการเมือง การเมืองท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น

- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น การครอบครองที่ดิน การประกอบอาชีพ ระดับรายได้ รายจ่าย หนี้สิน การจ้างงาน การคมนาคม รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

โดย Uphoff ได้เสนอไว้ว่า ผลของการมีส่วนร่วมจะวัดได้จาก ความสามารถในการตัดสินใจ (empowerment) ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งที่จะเป็นตัวชี้บอถึงความสามารถในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพในการตัดสินใจได้ในระดับดีพอสมควร การมีส่วนร่วมจะเป็นไปในแนวทางที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเป็นส่วนใหญ่ และในกรณีที่ยังต้องพึ่งพาการชี้แนะจากภาครัฐ การดำเนินโครงการก็จะเป็นไปตามแผนงานที่กำหนดโดยภาครัฐ

ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527:1-2) ได้สรุปมติเกี่ยวกับแนวปฏิบัติในการที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังรายละเอียดคือ

- 1) ต้องถือว่าชาวบ้านเป็นตัวหลักในการแก้ปัญหาของเขาเอง องค์การภายนอกเป็นเพียงตัวกระตุ้นและเสริมหรือสนับสนุนเท่านั้น
- 2) กิจกรรมพัฒนาต้องเริ่มจากพื้นฐานของชุมชน การยึดเยียดกิจกรรมพัฒนาซึ่งกำหนดตามกรอบความคิดของคนภายนอก นอกจากไม่นำไปสู่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงแล้วยังเป็นการทำลายศักยภาพการแก้ไขปัญหาของชุมชน
- 3) ระดับการรับรู้ของชุมชนอาจมีข้อจำกัดทำให้แก้ไขปัญหามิได้ถูกจุด การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงน่าจะครอบคลุมถึงการกระจาย และการสื่อสารข้อมูลเพื่อพัฒนาการรับรู้ และ ชีตความสามารถในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจอย่างแจ่มชัดเกี่ยวกับวัฒนธรรม ระบบคิด ค่านิยม ของชุมชน ตลอดจนมาตรฐานพฤติกรรมที่แตกต่างกัน

United Nation, Department of International Economic and Social Affairs (1981:11) ได้เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการ คือ

- 1) รัฐบาลจะต้องมีการยอมรับในแนวความคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ก่อนในเบื้องต้น และได้บรรจุหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่างๆ ด้วย
- 2) ประชาชนต้องมีพื้นฐานองค์กร ประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆ ได้
- 3) ประชาชนต้องมีความอิสระ ในความคิดริเริ่ม และในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เพื่อกำหนด กิจกรรมของตนเอง
- 4) ชุมชนต้องมีการไหลเวียนของข่าวสาร และความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนา เทคนิค วิธีการในการจัดสรรทรัพยากรและความรู้ทางการบริหารงาน
- 5) ชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านสิ่งของ และความคิด เทคนิคที่จำเป็น (โดยเฉพาะในระยะแรก)

องค์การสหประชาชาติได้เน้นหลักการของการมีส่วนร่วม คือ รัฐบาลต้องเปิดโอกาสจากนั้นชุมชนต้องมีการจัดองค์กรและต้องมีการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ โดยได้รับการสนับสนุน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับบริบทของเมืองไทย วิมลสิทธิ์ หรยางกุล และคณะ (2528:96) ได้ประเมินโครงการชุมชนวัดลาดบัวขาว พบว่า อุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านเวลา และลักษณะของอาชีพ ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ความเห็นแก่ตัวของชาวบ้าน การขาดผู้นำที่ชาวบ้านมีความเชื่อมั่น ความแตกแยกของกรรมการชุมชน การขาดการชักจูงชี้แนะจากทางการ และความไม่เสมอภาคในการดำเนินงาน และสุรัสวดี หุ่นพยนต์ (2528, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน ผลการศึกษาพบว่า การไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนในขั้นค้นหาปัญหาและขั้นตัดสินใจเลือกแนวทางนั้น มีสาเหตุสำคัญๆ มาจากการต้องใช้เวลาเพื่อการประกอบอาชีพมาก ความไม่กล้า เกรงจะไม่มีผู้รับฟังความคิดเห็น ความคิดที่ว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชนไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการ เช่น ต้องการให้บริจาควัสดุ แต่ประชาชนมีฐานะยากจน และมีความเข้าใจผิดว่ากิจกรรมการพัฒนาเป็นเรื่องของผู้นำชุมชนเท่านั้น

สิ่งเหล่านี้ทำให้ศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนต่ำลง นั้นหมายถึงความสามารถในการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนต่ำลงด้วยเช่นกัน ในการศึกษาค้นครั้งนี้จะศึกษาเพียงเพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติของจิตที่น้อยเพียงไรในการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งวราพร (2536:72-73) ได้กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติของประชาชนที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคือ บุคคลที่มีจิตสำนึก ในที่นี้จะหมายถึงลักษณะของจิตที่มีความรับผิดชอบ (Responsibility) ร่วมอยู่ด้วย ซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานที่มนุษย์เห็นความสำคัญของตนเองต่อสังคม มีความเชื่อในอำนาจของตนเองและเห็นความสำคัญของสิทธิส่วนรวม คือ รู้จักตนเองตามความเป็นจริง เข้าใจสังคม และเข้าใจในบทบาทของตนเองต่อสังคม

จิรพล สินธุนาวา (2528) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า การเข้าใจปัญหาในโครงการ หรือ แผนงานที่เกิดขึ้นจะช่วยกระจายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่จะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของของความผูกพันที่อยากจะติดตามดูแล ปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของนั้นจะต้องเริ่มภาวะการยอมรับปัญหา การตรวจพบปัญหาและเห็นสอดคล้องกันว่าปัญหาที่ตรวจพบนั้นจะต้องได้รับการแก้ไข โดยผู้แทนหน่วยงานของรัฐจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ เท่าที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการเท่านั้น เพื่อให้เกิดกระบวนการที่ต่อเนื่องกับการรับรู้และเป็นเจ้าของปัญหา รวมทั้งผลจากปัญหาในด้านต่างๆ ด้วย

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527:182-187) กล่าวถึงแนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากส่วนบุคคล และบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
- 2) ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำการร่วมกัน
- 3) การตกลงใจร่วมกันที่ระบบกลุ่ม หรือ ชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้ จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจการนั้น

โดยแนวคิดดังกล่าวล้วนต้องอาศัยจิตสำนึกและความตระหนักของประชาชนในพื้นที่อย่างมาก เพื่อให้เกิดศักยภาพในการมีส่วนร่วมที่สูง

2.1.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในประเทศไทย

ในประเทศไทยโดยมากการมีส่วนร่วมของชุมชนมักจะกล่าวถึงในพื้นที่ชนบท ซึ่งโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะมาจากหน่วยงานภาครัฐ และโครงการในพระราชดำริ โดยโครงการในพื้นที่ที่เป็นเมืองนั้นยังคงมีน้อยมาก แต่อย่างไรก็ตามโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มแรก การมีส่วนร่วมของประชาชนมักจะถูกจำกัดเพียงแต่การตั้งประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด จึงทำให้ประชาชนมักจะไม่มีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบ และบทบาทหน้าที่อย่างเต็มที่ในการเข้าร่วมโครงการ โครงการต่างๆ ในประเทศไทยมักจะได้รับ การสนับสนุนจากต่างชาติในการช่วยพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ด้วยเงินทุน เทคนิควิธีการต่างๆ แต่จะไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยตัวเองเมื่อความช่วยเหลือนั้นหยุดลง ฉะนั้นจึงพบอยู่เสมอว่าโครงการต่างๆ เหล่านั้นมักจะหยุดชะงัก หรือมีความล่าช้ามากในการสานต่อโครงการ

ซึ่งต่อมาการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เริ่มนำมาใช้ในการบริหารโครงการ และจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองในรูปแบบที่แตกต่างจากที่เคยปฏิบัติ ซึ่งมักจะมาจากส่วนกลาง โดยได้มีการเปลี่ยนมุมมองในการวางแผนชุมชนใหม่เกิดขึ้น นำเทคนิควิธีของความตระหนักของชุมชนและการเสนอแนวทางในการพัฒนามาใช้ กล่าวคือ จะศึกษาในลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ซึ่งนอกจากการศึกษาทางกายภาพแล้ว ยังมีการทำความเข้าใจกับประชาชน โดยตัวอย่างโครงการที่นำมาใช้คือ โครงการพัฒนาและอนุรักษ์ย่านการค้าเมืองภูเก็ต (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2540) เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่า

โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่และหน่วยงานส่วนท้องถิ่น (เทศบาลเมืองภูเก็ต) ที่พยายามรักษาสภาพเดิมของอาคารเก่าไว้ด้วยจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น

และนอกจากนี้การนำแนวคิดของการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้ ยังได้ก่อตัวขึ้นเป็นแนวคิดที่เรียกว่า ประชาสังคม หรือ ประชาคม (Civil Society) อีกด้วย

ประชาสังคม เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งได้มีการพูดถึงเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา โดยได้มีนักคิดของไทยหลายท่าน เรียกใช้และให้คำจำกัดความที่แตกต่างกันไป ซึ่งโดยรวมแล้วอาจสรุปได้ว่า หมายถึง “การที่คนในสังคมมองเห็นสภาพปัญหา มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหา และมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน นำไปสู่จิตสำนึกร่วมกันที่จะแก้ปัญหาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยมีการรวมตัวกันเป็นองค์กร หรือกลุ่มประชาชนที่มีการร่วมมือกันจากทุกฝ่าย เพื่อเสริมสร้างพลังขึ้นมา ภายใต้ระบบการจัดการที่เป็นเครือข่าย” การนำระบบแนวคิดของประชาสังคมมาใช้ในสังคมไทยได้ก่อตัวขึ้นมาจากวิกฤตการณ์ หรือ สภาพปัญหาในสังคม ซึ่งยังไม่แพร่หลายนัก แต่แนวคิดดังกล่าวค่อยๆ ก่อตัวขึ้นในสังคมไทย

การนำแนวคิดประชาสังคม มาใช้ในเขตกรุงเทพมหานคร เกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2539 จากหน่วยงานของรัฐ คือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่น โดยใช้คำว่า “ประชาคมเมืองกรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นการพัฒนากรุงเทพมหานคร โดยเพิ่มบทบาทของประชาชนในการรับรู้แลกเปลี่ยนและทันความเคลื่อนไหวของข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการจัดการเมืองอย่างมีแบบแผนต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

นโยบายประชาคมเมืองกรุงเทพมหานคร ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติงานของสำนักงานเขตหลากหลายรูปแบบ มีการเรียนรู้การทำงานร่วมกันและปรับปรุง ข้ออ่อนด้อยของแต่ละส่วนให้สามารถตอบสนองการทำงานร่วมกันได้มากยิ่งขึ้น

หลักการพื้นฐานของประชาคมเมือง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนจากทุกฝ่ายใน กรุงเทพมหานคร ให้ได้มีโอกาสพบปะกันเป็นประจำ หรือสร้างความรู้สึกรักท้องถิ่นร่วมกันในการรับรู้ปัญหา การตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาอย่างเป็นทางการเป็นหนึ่งเดียว ร่วมกันระดมความคิดเห็น รวมทั้งร่วมดำเนินการจัดระบบการแก้ไขปัญหาตามสภาพของตน ไม่ผลักภาระให้เป็นของฝ่ายใด หรือของหน่วยงานใด ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ หรือเอกชน หรือแม้แต่ตัวแทนของประชาชน แต่ต้องยอมรับว่าเป็นภาระหน้าที่ของทุกคนที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน พลังจากหน่วยย่อยๆ ของสมาชิกในเขตเมือง จะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน และเป็นประชาคมในที่สุดเกี่ยวพัน เป็นเครือข่ายโยงใย ครอบคลุมสภาพปัญหาทั้งหมด และถือเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของ กรุงเทพมหานครในปัจจุบันและอนาคต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างกิจกรรมการสร้างประชาคมเมือง กรุงเทพมหานคร

1) กลุ่มคนรักปทุมวัน ซึ่งเป็นตัวอย่างของความร่วมมือของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่เขตตามแนวทางประชาคมเมือง เพื่อร่วมกันหาแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มีการระดมสมองและความคิด ประชุมร่วมกันของคนในพื้นที่เขตปทุมวัน ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนรักปทุมวัน คือ การร่วมมือ ร่วมใจพัฒนาเขตปทุมวัน ให้น่าอยู่ภายใต้จิตสำนึกของการรักท้องถิ่น สร้างความผูกพันกับที่อยู่

2) สหพันธ์ชุมชนบางเขน ซึ่งเกิดขึ้นจากปัญหาของคนในชุมชนที่มีร่วมกัน ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากภาคเอกชน จนนำไปสู่กลุ่ม ส่องศักรแก้ไขปัญหา โดยการแก้ไขปัญหามีระบบ มีขั้นตอนมากขึ้น แนวความคิดในการจัดตั้งองค์กรโดยแกนนำกรรมการหมู่บ้านต่างๆ จึงเกิดขึ้น

3) ประชาคมเพื่อสิ่งแวดล้อม ในเขตบางขุนเทียน สภาพเดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เกิดหมู่บ้านจัดสรร มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเดิม มีปัญหาสาธารณสุขปโภค สาธารณูปการ คลองแต่เดิมเป็นแหล่งสัญจร และหล่อเลี้ยงชีวิตเกษตร ถูกทอดทิ้งให้เน่าเสีย ต้นเงิน เช่นเดียวกับสภาพถนนยังไม่ได้มาตรฐานเพียงพอ จนกระทั่งทางชุมชนได้เริ่มต้นพัฒนาสิ่งแวดล้อมใน 2 กิจกรรม คือ ระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนทรัพย์นุกูล และฟื้นฟูคลองรายโพธิ์ โดยได้วางระบบบำบัดน้ำเสียในชุมชน สร้างเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ ชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เกิดการวางแผนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในเขตบางขุนเทียน

จากตัวอย่างข้างต้น พอจะสรุปให้เห็นความเป็นไปได้ของประชาคมเมืองในกรุงเทพฯ ได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งคงมีหลายโครงการที่ยังคงต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงต่อไป ซึ่งการจัดการเรื่องของประชาคมเมือง ไม่ได้เป็นเรื่องของการจัดตั้งหรือก่อตั้งในลักษณะของงานทางกายภาพ แต่ควรต้องเกิดขึ้นจากสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดการท้องถิ่นของตน

2.2 แนวความคิดในการพัฒนาและอนุรักษ์ชุมชน

2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

เอกสารเรื่องยุทธศาสตร์การอนุรักษ์โลก “World Conservation Strategy” (WCS) ให้คำนิยาม การพัฒนา คือ การดัดแปลงโลกธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรนานาชาติ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์และยกระดับคุณภาพชีวิต (อ้างถึงใน ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2540:70)

แนวความคิดที่เป็นมูลฐานของการพัฒนาชุมชนนี้ อยู่ที่ว่าพลังสำคัญในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองนั้น อยู่ที่ประชาชนเป็นสำคัญ การพัฒนาชุมชนจึงเป็นขบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เป็นการกระตุ้นเตือน ยั่วยุ และส่งเสริมประชาชนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้นและเข้าร่วมมือในการดำเนินงานปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการปกครองตามระบบประชาธิปไตย แนวความคิดมูลฐานของการพัฒนาชุมชนจำแนกออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1) การช่วยตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยตัวเองได้ กล่าวคือ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องคิดช่วยตนเองก่อนในการพัฒนาชุมชน รัฐบาลจะให้การสนับสนุนทางวิชาการและเงินพอสมควรถ้าหากเกินขีดความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น

2) การพัฒนาชุมชนมีขอบเขตกว้างขวางและปัญหาหนึ่งๆ มักจะเชื่อมโยงไปยังปัญหาอื่นๆ เสมอ ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง หรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้น จึงต้องดำเนินการแก้ไขโดยวิธีการต่างๆ กัน และเข้าดำเนินการแก้ไข ทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพร้อมกันไปในรูปแบบของโครงการ หรือแผนการดำเนินงานที่กำหนดไว้

3) การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่มีวัตถุประสงค์ ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ หมายความว่า กิจกรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนในชนบทหรือในเมืองจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นกำลังสำคัญและเป็นรากฐานที่ค้ำจุนนโยบายชาติ การสนับสนุนที่ได้รับนี้ ก็คือการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุและกำลังคน

2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง

คำว่า “การอนุรักษ์” ในที่นี้หมายถึงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการรักษามรดกทางวัฒนธรรม หรือ Cultural Heritage อันมีคุณค่า (เอกสารประกอบการเรียนวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์, 2540)

การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง อาจสรุปได้ 4 ประการ คือ

- 1) การสงวนรักษาอาคาร และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า (Preservation of Significant Buildings) คือการบูรณะ ซ่อมแซม บำรุงรักษา ให้มีสภาพคงเดิม
- 2) การสงวนรักษา และส่งเสริมสภาพแวดล้อมในพื้นที่อนุรักษ์ (Conservation and Enhancement of Historic Site and its Environs) เพื่อเป็นการป้องกัน (Safeguarding) สิ่งแปลกปลอม หรือ การพัฒนาที่ไม่เหมาะสม มิให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นการยอมรับให้มีการพัฒนาที่กลมกลืน (Reconcile) กับสภาพแวดล้อมที่จะอนุรักษ์ และเป็นการเพิ่มหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยมากเป็นการปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพให้กับสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมระบบระบายน้ำ หรือทางเดินเท้าภายในย่านประวัติศาสตร์ หรือปรับปรุงคูคลองเดิมที่ตื้นเขินและสกปรก
- 3) การส่งเสริมหรือ รักษากิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ (Maintaining Social and Economic Activities) การส่งเสริมเศรษฐกิจ มีความจำเป็นอย่างมากต่อการอยู่รอดของชุมชน โดยมากมักเป็นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ทำให้ไม่มีการละทิ้งพื้นที่ส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปของการท่องเที่ยวและการสนับสนุนอุตสาหกรรมพื้นบ้าน โดยที่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนอกจากจะทำให้คนในชุมชนไม่ละทิ้งถิ่นฐานแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการบำรุงรักษาอาคารและสิ่งก่อสร้างเดิมไว้ ไม่ให้เสื่อมโทรมลงได้

4) การให้การศึกษ (Education) การให้การศึกษเกี่ยวกับอนุรักษ์จะมุ่งไปถึงกลุ่มเป้าหมายใหญ่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เองและกลุ่มบุคคลภายนอกพื้นที่ มาตรการในการให้ข่าวสารข้อมูลจะต้องแตกต่างกัน กล่าวคือ

กลุ่มผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ จะเน้นถึงการให้ความรู้ที่เสริมสร้างความภาคภูมิใจ และสร้างจิตสำนึกที่ดีเพื่อให้เกิดความรักในพื้นที่ของตนเอง

กลุ่มบุคคลภายนอก อาจเป็นผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยว อาคาร และสภาพแวดล้อมที่ได้รับการบูรณะอย่างเหมาะสม จะเป็นสื่ออย่างดีในการเล่าเรื่องของพื้นที่ ให้แก่ผู้พบเห็น นับเป็นการให้การศึกษที่ดี การจัดทำเอกสารต่างๆ ให้นำสนใจเข้าใจง่าย ก็เป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูล นอกจากนั้น การจัดกิจกรรมหรือเทศกาลประจำปีและการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือ ศูนย์วิจัยก็เป็นวิธีการศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การอนุรักษ์เมือง จะกระทำบริเวณที่เป็นเมืองเก่า ซึ่งมักตั้งอยู่ในเขตชั้นในของเมือง โดยความเป็นจริงไม่อาจจะใช้การอนุรักษ์อย่างเดียวนั้น เนื่องจากมีลักษณะและองค์ประกอบแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เทคนิควิธีจึงมีได้หลายเทคนิค เช่น Redevelopment, Rehabilitation หรือ Conservation แล้วแต่ความเหมาะสม (เอกสารประกอบการเรียนวิชาทฤษฎีการอนุรักษ์, 2540)

1) (Urban) Renewal หมายถึง กระบวนการ (Process) ที่ใช้กับพื้นที่ขนาดใหญ่ของเมือง เช่น ศูนย์กลางเมืองค่อยๆ ปรับตัวของมันเองทีละน้อยจนทำให้ลักษณะของพื้นที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งนี้เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย หรือหมายถึงการวางแผนพื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่ โดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆ โดยใช้ในภาษาไทยว่า “การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง”

2) (Urban) Redevelopment คือ กระบวนการซึ่งเกี่ยวข้องกับการรื้อถอนและรื้อที่ดินและอาคารที่เสื่อมโทรมลงให้มีโครงสร้างใหม่ทั้งหมด โดยกระทำตามแผนที่ได้เตรียมไว้ ซึ่งโครงสร้างใหม่จะมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงกับโครงสร้างเดิมก่อนที่จะมีการทำใหม่ อาจใช้ภาษาไทยว่า “การรื้อสร้างใหม่” นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการกระจายตัวของประชากรเดิม ให้มีรูปแบบใหม่ โดยการเวนคืนที่ดิน แล้วรื้อโครงสร้างเดิมออกแล้วสร้างสิ่งก่อสร้างใหม่ ที่สามารถรองรับประชากรและกิจกรรมเป้าหมายได้อย่างดี

จะเห็นได้ว่า Redevelopment คือ เทคนิคหนึ่งของ Renewal ที่เน้นถึงการรื้อโครงสร้างเก่าออกหมด แล้วสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาโดยมีความแตกต่างจากโครงสร้างเดิม ทั้งนี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการรองรับ (Capacity) ให้มีสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการในยุคนั้นๆ

3) Rehabilitation คือ กระบวนการที่ปรับปรุงอาคาร หรือ พื้นที่ที่มีการพัฒนามาแต่เดิมซึ่งล้าสมัยและกำลังเสื่อมสภาพให้สามารถกลับมาใช้ได้ใหม่ได้ หรือ คือการปรับปรุงหรือบูรณะพื้นที่เมืองเดิมที่กำลังเสื่อมโทรมให้กลับมาใช้ได้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ ด้วย เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชากรลง การเวนคืนกลุ่มอาคารและพื้นที่รกร้าง การซ่อมแซม และการบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค การตัดถนนใหม่ การจัดสร้างสวนสาธารณะ และแม้กระทั่งการล้างทำความสะอาดในพื้นที่ พื้นที่ที่จะใช้เทคนิควิธี Rehabilitation นี้ คือ พื้นที่ที่ยังไม่พร้อมที่จะถูกทุบทิ้งแล้วสร้างใหม่แบบ Redevelopment เพราะโครงสร้างเดิมยังสามารถใช้งานได้อย่างดี เพียงแต่มีสภาพเสื่อมโทรม ล้าสมัย ขาดการดูแลเอาใจใส่อย่างเหมาะสม และมีแนวโน้มที่จะทรุดโทรมลงทุกขณะ

4) Conservation คือ การสงวนรักษา (Preservation) พื้นที่ซึ่งยังมีสภาพดี ในแง่ของการใช้ที่ดินและจำนวนประชากรแต่ต้องการมาตรการป้องกันที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาสภาพอันดีนั้นไว้และอาจต้องการการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือบริการสาธารณะ เพื่อยังคงสร้างความมั่นใจให้กับผู้ลงทุนภาคเอกชนในพื้นที่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

แนวทางการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมืองนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการเข้ามีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือวางแผน จากกลุ่มประชาชนในชุมชนที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ความต้องการที่แท้จริงของประชาชน และสามารถหาวิธีการตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในสภาพปัจจุบันและในอนาคตซึ่งผลของการศึกษาโดยให้ชุมชนเข้าร่วมนั้น จะนำมาซึ่งข้อตกลงหรือทางเลือกแผนที่เป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง

สำหรับการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนนั้น เป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้สามารถรู้ได้ว่าชุมชนนั้นๆ มีความสามารถ หรือ ศักยภาพมากน้อยเพียงใดในการเข้ามีส่วนร่วม ฉะนั้นในการศึกษาดังนี้จึงได้ทำการศึกษาในส่วนของกการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท่าเตียน เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพ และวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน แล้วนำผลมาสรุปเป็นแนวทางในการวิจัยการมีส่วนร่วมในชุมชนต่อไป

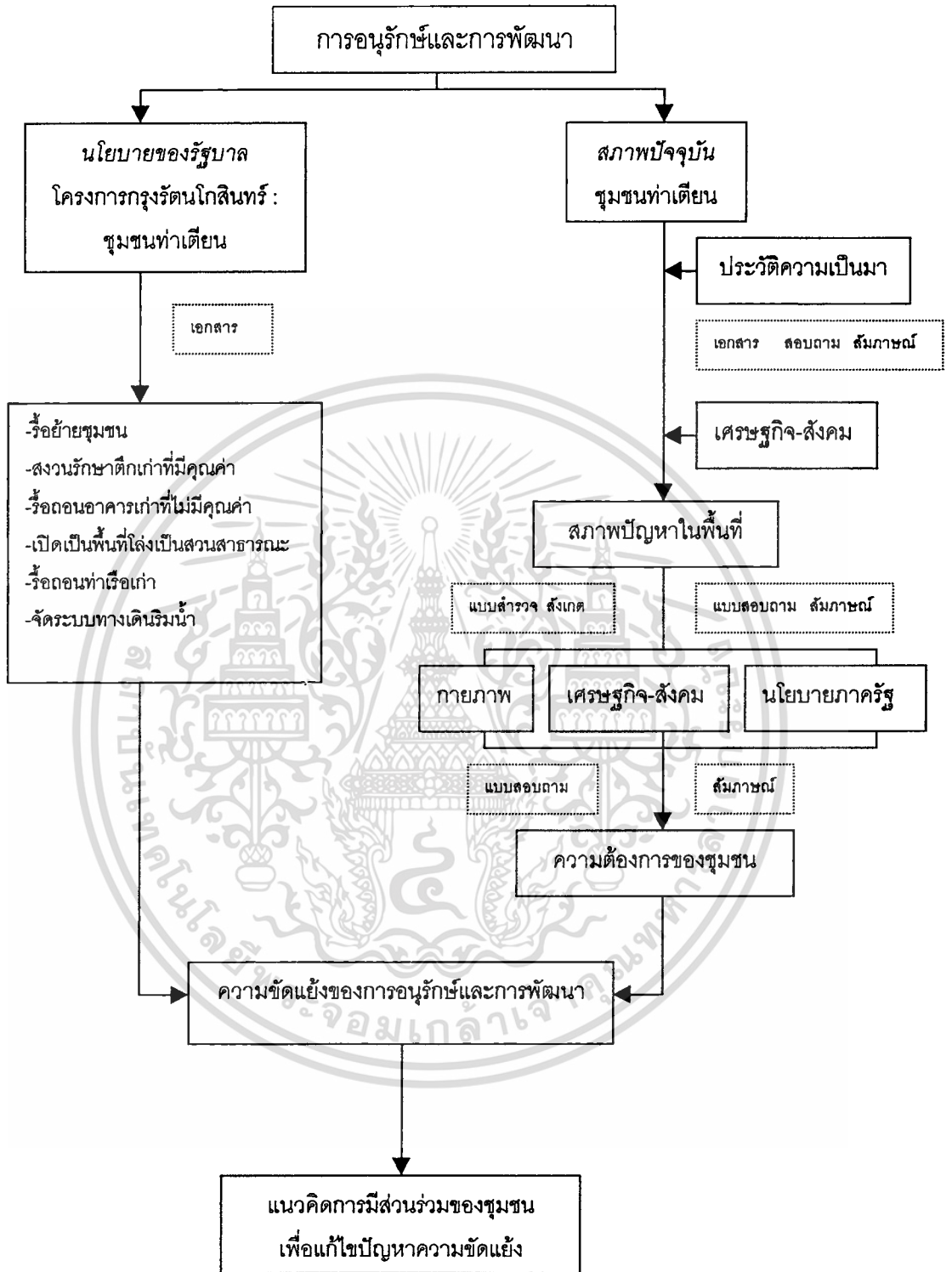
โดยการศึกษาจะเป็นการวิจัยแบบสำรวจ (Survey or Exploratory studies) ซึ่งเป็นการศึกษาปัญหาอย่างกว้างๆ เป็นการสำรวจหาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงของการมีส่วนร่วมของชุมชน และศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วม

สำหรับการศึกษาจะแยกเป็น 2 ส่วน คือ

- 1) การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในปัจจุบันเรื่อง ลักษณะ ขั้นตอน ช่องทาง และระดับการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) การศึกษาศักยภาพในการมีส่วนร่วมชุมชน

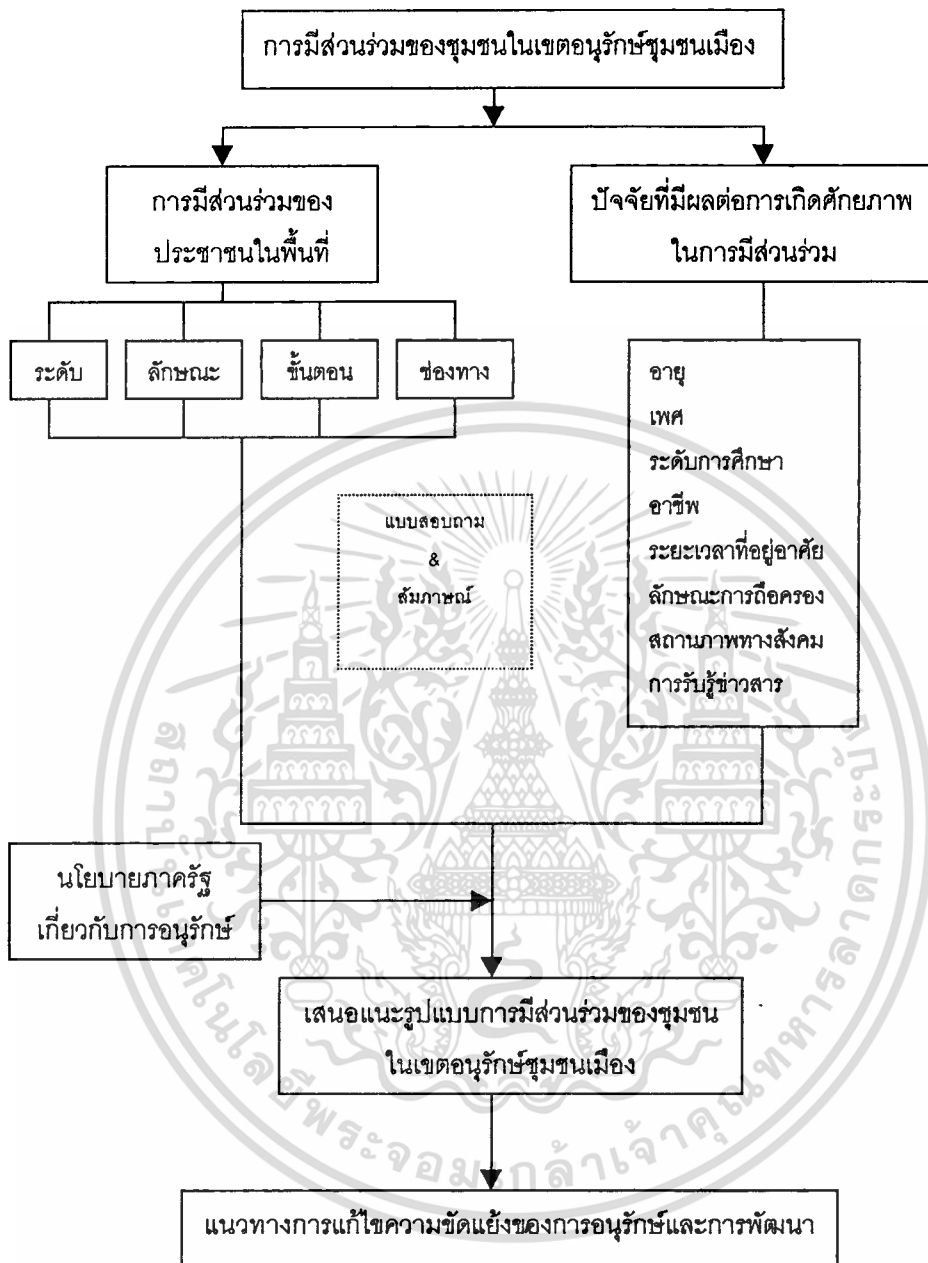
นำผลการศึกษาที่ได้จากการสำรวจในพื้นที่ศึกษาด้วยวิธี การสำรวจ สังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และการออกแบบสอบถาม ในการเก็บข้อมูล แล้วนำมาเปรียบเทียบกับนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง และใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนา ระหว่างนโยบายภาครัฐและประชาชน อันเนื่องมาจากแผนแม่บทฯ การอนุรักษ์และการพัฒนา กรุงเทพมหานครต่อไป (ภาพที่ 3.1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 3.1 แสดงกรอบความคิดในการศึกษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 3.1 (ต่อ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ (Unit of analysis)

หน่วยที่ใช้ในการศึกษาจะประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ หน่วยวิเคราะห์ระดับกลุ่ม ซึ่งในที่นี้หมายถึงประชาชนในชุมชนท่าเตียน 300 ครัวเรือน กล่าวคือ จะเก็บข้อมูลในระดับบุคคล คือ ตัวแทนครัวเรือน แล้วนำเอาลักษณะของทุกคนมาหาค่าเฉลี่ยของกลุ่มแล้วนำค่าเฉลี่ยมาศึกษา และหน่วยวิเคราะห์ระดับบุคคลในส่วนของกาวิเคราะห์ศักยภาพที่นำคุณลักษณะต่างๆ มาหาความสัมพันธ์

3.1.2 เทคนิคที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จะเก็บข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ

3.1.2.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงโดยอาศัยเครื่องมือในการวิจัย คือ การสำรวจภาคสนาม (Structure Survey) แบบสำรวจ (Inventory) การสังเกต (Direct Observation) แบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์ (Interview) และการเข้าร่วมประชุม

1) แบบสำรวจและสังเกตการณ์ สำหรับสำรวจลักษณะทางกายภาพ อาคารสภาพทั่วไปของพื้นที่ ระบบสาธารณูปโภค และลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ ซึ่งจะเป็นตารางตัวแปร ประกอบด้วย จำนวนชั้นอาคาร วัสดุ สภาพ รูปแบบอาคาร ลักษณะกิจกรรม จำนวน และลักษณะระบบสาธารณูปโภค และวิธีการเข้าถึงพื้นที่โดยแบบสำรวจนี้จะใช้ร่วมกับแผนที่แสดงที่ตั้งอาคาร และการถ่ายภาพประกอบโดยแผนที่ที่ใช้จะมีมาตราส่วน 1:1,000 ที่มีบ้านเลขที่ และได้มีการปรับแก้แล้วจากการทำการสำรวจขั้นต้น (Reconnaissance) (ตัวอย่างแบบสังเกต ในภาคผนวก ก.)

2) การเข้าร่วมประชุม เป็นการเข้าสังเกตการณ์การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่ต้องการปรับปรุงแก้ไขพื้นที่

3) การสัมภาษณ์ ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นการพูดคุยในเรื่องทั่วไปเกี่ยวกับทัศนคติที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป ในพื้นที่ศึกษา เป็นการซักถามเพื่อให้ได้ปฏิกิริยาตอบโต้ (Reaction Probe) เพื่อให้ได้ข้อมูลถึงปฏิกิริยาที่ผู้ตอบจะพึงมี ด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลโดยรวมของพื้นที่ และการรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่ ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) (แสดงตัวอย่างการสัมภาษณ์แบบโครงสร้างในภาคผนวก ข.)

4) แบบสอบถาม (Questionnaires) ตัวแปรที่ใช้ในการออกแบบสอบถาม โดยมากเป็นตัวแปรทางด้าน ทัศนคติ-ความคิดเห็น คำถามจะมีลักษณะเป็นคำถามเปิด (Opened-end question) และคำถามปิด (Closed-end question) (แสดงตัวอย่างในภาคผนวก ค.) โดยแบ่งเป็น 2 ตอน คือ

4.1) ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม

4.2) สำรวจทัศนคติ-ความคิดเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

การทดสอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้ คือ

การทดสอบหาความเที่ยงตรง โดยนำแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบแก้ไข เพื่อให้มีความครอบคลุมเนื้อหา ลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้วนำข้อบกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข

การทดสอบความเชื่อมั่น โดยการนำแบบสอบถามไปทดสอบกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่ชุมชนท่าเตียน เพื่อตรวจสอบหาความเชื่อมั่น จากนั้นนำแบบสอบถามปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.1.2.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสาร แผนที่ หลักฐานต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ สภาพทั่วไป รวมทั้งประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา และนโยบายภาครัฐ และ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

3.1.3 การเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากชุมชนท่าเตียนมีประมาณ 300 ครัวเรือน ซึ่งเป็นจำนวนที่สามารถเลือกศึกษาได้ทั้งหมด โดยลักษณะการเก็บข้อมูลจะเป็นการใช้วิธีแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กล่าวคือ วันที่ไปเก็บข้อมูล บ้านใดมีผู้อยู่อาศัยก็แจกแบบสอบถาม หากพบว่าเป็นบ้านปิดก็ข้ามไป โดยการศึกษาครั้งนี้สามารถแจกแบบสอบถามไปได้ทั้งหมด 220 ชุด และได้รับกลับคืนมา 156 ชุด ซึ่งข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดนั้นอาจจะไม่ใช่ความคิดเห็นของคนทั้งชุมชน เนื่องจากไม่ได้เก็บข้อมูลทุกคนที่อยู่ในชุมชน แต่ด้วยข้อจำกัดทางการศึกษา ขอบเขตของเนื้อหา เวลา และงบประมาณ การเลือกกลุ่ม และขนาดตัวอย่างจึงเก็บข้อมูลเป็นครัวเรือน

3.2 การกำหนดตัวแปรและตัวชี้วัด

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย แสดงรายละเอียดในตารางที่ 3.1 ประกอบด้วยข้อมูล 4 ลักษณะ คือ

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล และข้อมูลทั่วไปทางสังคม-เศรษฐกิจ
- 2) ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ หรือ ความคิดเห็น
- 3) ข้อมูลทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ
- 4) ข้อมูลทางด้านนโยบายภาครัฐ

ตารางที่ 3.1 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ข้อมูลส่วนบุคคล

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
	อายุ	จำนวนปี	interval scale	แบบสอบถาม
	เพศ	-ชาย -หญิง	nominal scale	แบบสอบถาม
	การศึกษา	-ไม่ได้เรียนหนังสือ -ประถมต้น -ประถมปลาย -มัธยมต้น -มัธยมปลาย -อาชีวะ (ปวช., ปวส.) -ปริญญาตรี -สูงกว่าปริญญาตรี	ordinal scale	แบบสอบถาม
	อาชีพ	-รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ -พนักงานบริษัท/ลูกจ้างเอกชน -ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย -รับจ้างทั่วไป -แม่บ้าน/นักเรียน-นักศึกษา/ ไม่มีงานทำ	nominal scale	แบบสอบถาม
	ระยะเวลาที่อาศัย	จำนวนปี	interval scale	แบบสอบถาม
	ลักษณะการถือครอง	-เจ้าของเอง -เช่าจากสำนักงานทรัพย์สินฯ -เช่าจากเอกชนรายอื่น -เช่าจากวัด	nominal scale	แบบสอบถาม
	สถานภาพทางสังคม	-สมาชิกชุมชน -คณะกรรมการชุมชน -ผู้นำชุมชน -อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	nominal scale	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ และ ความคิดเห็น

การมีส่วนร่วม

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
ระดับการมีส่วนร่วม	-วางแผนและตัดสินใจเอง -ตัดสินใจร่วมกับรัฐ -ชุมชนตัดสินใจบางส่วน -แต่งตั้งกรรมการ -ศึกษาโครงการแต่ไม่ดำเนินการจริง -ให้ข่าวสารทางเดียว -การเสนอแผนจากรัฐ -การจัดการด้วยตัวเอง	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	สัมภาษณ์
ลักษณะการมีส่วนร่วม	-การมีส่วนร่วมประชุม -การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย -การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการหรือสมาชิก -การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	แบบสอบถาม
ขั้นตอนการเข้ามีส่วนร่วม	-ร่วมหาปัญหา สาเหตุ -ร่วมคิดสร้างแบบ วิธีการ -ร่วมวางนโยบาย -ร่วมตัดสินใจ -ร่วมจัด / ปรับปรุงระบบ -ร่วมลงทุน -ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย -ร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	แบบสอบถาม
ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วม	-การเข้าร่วมประชุมและรับฟัง มาตรการแก้ไขปัญหา -รับทราบจากสื่อสาธารณะ -ตอบแบบสอบถาม -ให้สัมภาษณ์ -การเข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติ-การ	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
การรับข่าวสาร ข้อมูล	-ประกาศของทางราชการ -ประกาศขององค์กรเอกชน -สื่อสาธารณะต่าง ๆ -การเข้าร่วมประชุม -ฝึกอบรม-สัมมนาเชิงปฏิบัติการ -การบอกเล่าหรือข่าวลือ -เสียงตามสาย -บอร์ดชุมชน -หนังสือเวียน -ประสบด้วยตัวเอง -ไม่เคยได้รับข่าวสาร	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	แบบสอบถาม
การเลือกรับข่าว สาร	-เรื่องที่สนใจ -เรื่องที่ส่งผลต่อตนเองและชุมชน -เรื่องที่ได้รับจากหน่วยงาน หรือ องค์กรต่าง ๆ -เรื่องที่ผู้นำชุมชนนำมา -เรื่องที่มาจากสื่อสาธารณะต่าง ๆ	-ใช่ -ไม่ใช่	nominal scale	แบบสอบถาม
การให้ข่าวสาร	ความเพียงพอในการให้ข่าวสาร	-เพียงพอแล้ว -ยังไม่เพียงพอ	nominal scale	สัมภาษณ์

เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
	ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาในพื้นที่	-	nominal scale	สังเกตการณ์ การประชุม
	สภาพแวดล้อมที่ต้องการให้ปรับปรุง	-ระบุตามความ ต้องการ	nominal scale	แบบสอบถาม สัมภาษณ์
	ความรู้สึกต่อสภาพแวดล้อมทั่วไปใน พื้นที่อยู่อาศัย	-ดีอยู่แล้ว -ดีพอสมควร -ไม่ดีเลย -ไม่มีความคิดเห็น	ordinal scale	แบบสอบถาม
	สภาพอาคารโดยรวมในพื้นที่	-อยู่ในสภาพที่ดี -สภาพปานกลาง -สภาพทรุดโทรม	ordinal scale	แบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการวิจัยเท่านั้น ไม่ควรนำเอกสารนี้ไปเผยแพร่โดยไม่ได้รับอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ข้อมูลทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
อาคาร	ความสูงของอาคาร	จำนวนชั้นจริง	Interval scale	แบบสำรวจ
	วัสดุ	- วัสดุชั่วคราว - ไม้ - ไม้แป้นดัด - ดิน	nominal scale	แบบสำรวจ
	สภาพอาคาร	- ดี - ปานกลาง - ทรุดโทรม	ordinal scale	แบบสำรวจ
	รูปแบบอาคาร	- อาคารที่มีคุณค่า - กลางเก่ากลางใหม่ - สมัยใหม่	nominal scale	แบบสำรวจ
สภาพทั่วไปของพื้นที่	ลักษณะกิจกรรม	- อยู่อาศัยอย่างเดียว - ขายอาหารแห้ง - ขายข้าวแกง - ขายของชำ - ขายส่งสินค้าต่าง ๆ เช่น น้ำตาลปีบ, น้ำมัน - บริการต่าง ๆ - สำนักงาน	nominal scale	แบบสำรวจ
	สภาพแวดล้อมทั่วไปโดยรวม	- ดี - ปานกลาง - ทรุดโทรม	ordinal scale	แบบสำรวจ
	ความสะอาดภายในพื้นที่	- ดี - ปานกลาง - ทรุดโทรม	ordinal scale	แบบสำรวจ
	ความเป็นระเบียบเรียบร้อย	- ดี - ปานกลาง - ทรุดโทรม	ordinal scale	แบบสำรวจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ค่าตัวแปร	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
สาธารณูปโภค	การป้องกันน้ำท่วม	-มี -ไม่มี	nominal scale	แบบสำรวจ
	การระบายน้ำ	-มี -ไม่มี	nominal scale	แบบสำรวจ
	การเก็บขยะ	-ทุกวัน -สัปดาห์ละครั้ง -2 สัปดาห์ครั้ง -3 สัปดาห์ครั้ง -เดือนละครั้ง -ไม่แน่นอนแล้วแต่ จำนวนขยะ	Interval scale	สัมภาษณ์
	การป้องกันอัคคีภัย	-มี -ไม่มี	nominal scale	แบบสำรวจ
การเข้าถึงพื้นที่	-ทางรถ	-ใช่	nominal scale	แบบสำรวจ
	-ทางเรือ	-ไม่ใช่		
	-ทางเท้า			
การจราจรและที่ จอดรถ	-ที่จอดรถไม่เพียงพอ -จอดรถไม่เป็นระเบียบ -จำนวนรถที่เข้า-ออกในพื้นที่มาก เกินไป	-ใช่ ไม่ใช่	nominal scale	แบบสำรวจ

ข้อมูลทางด้านนโยบายภาครัฐ

ตัวแปรเชิงซ้อน	ตัวแปรเชิงเดี่ยว	ตัวชี้วัด	มาตรา (scale)	เครื่องมือ
นโยบายภาครัฐ	นโยบายกรุงรัตนโกสินทร์	-	-	เอกสาร
	นโยบายปรับปรุงพื้นที่ศึกษา	-	-	เอกสาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาจะถูกนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะต่างๆ กันขึ้นอยู่กับ การเก็บและลักษณะของข้อมูล ซึ่งจะมีรายละเอียดในการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะและวิธีเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
การเก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม	<p>วิธีวิเคราะห์ที่ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ SPSS (Statistical Package for the Social Science) โดยการศึกษาครั้งนี้จะอาศัย หลักการสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ซึ่งเป็นการประมวลผลข้อมูลอย่างง่าย ๆ ทำให้เห็นภาพรวมของกลุ่มที่ทำการ ศึกษา และมีวิธีการทดสอบไคสแควร์ (Chi-Square Test, χ^2) สถิติเชิงพรรณนา เป็นสถิติที่บรรยายถึงลักษณะของกลุ่มข้อมูลเฉพาะกลุ่ม ไม่มีการสรุปเพื่ออ้างอิงไปถึงกลุ่มประชากร ผลที่ได้จะอธิบายลักษณะของกลุ่มที่ศึกษาเท่านั้น (วิทยา ภัทรราชชัย, 2539)</p> <p>วิธีการทดสอบไคสแควร์ เป็นสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งได้แก่ข้อมูลในมาตรานามบัญญัติ (Nominal) และมาตราเรียงลำดับ (Ordinal) นอกจากนี้ยังสามารถใช้ได้กับข้อมูลที่เก็บมาแล้ว ไม่ทราบลักษณะการแจกแจงของประชากร</p> <p>โดยจะวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปร ซึ่งใช้ตารางไขว้ (Cross-Tabulation) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระต่อกัน กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และมีสมมติฐานทางสถิติ คือ</p> <p>H_0 : ตัวแปรทั้งสองไม่มีความสัมพันธ์กัน หรือตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน</p> <p>H_1 : ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน หรือตัวแปรทั้งสองไม่เป็นอิสระต่อกัน</p> <p>ถ้าค่า χ^2 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่าค่าไคสแควร์ที่ได้จากการเปิดตารางที่ระดับนัยสำคัญ (Degree of Freedom) เดียวกัน หรือเมื่อค่าความน่าจะเป็น (Significance) มีค่าน้อยกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนด จะสรุปว่าตัวแปรทั้ง 2 มีความสัมพันธ์กัน</p>
<p>1. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะประชากร และข้อมูลทั่วไปทางสังคม-เศรษฐกิจ</p> <p>2. ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ หรือความคิดเห็น</p>	<p>- นำข้อมูลเหล่านี้มาแจกแจงความถี่ หากค่าร้อยละ เนื่องจากการเก็บข้อมูลเหล่านี้จะทำให้ทราบถึงสภาพต่างๆ ไป</p> <p>- นำมาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ของแต่ละคำตอบในตัวแปรเพื่อให้ทราบแนวความคิดโดยรวมของชุมชน และทราบถึงการกระจายตัวแนวความคิดของคนในชุมชน</p>

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการนำมาทดสอบความเป็นอิสระของตัวแปรด้วยค่าไคสแควร์โยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ลักษณะและวิธีเก็บข้อมูล	วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
การเก็บข้อมูลโดยแบบสำรวจ-แผนที่ สังเกตการณ์ และสอบถาม 3. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทาง กายภาพ	-ใช้วิธีการพรรณนา ซึ่งแสดงผลโดยรูปภาพ แผนที่
การเก็บข้อมูลโดยเอกสาร 4. ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายภาครัฐและ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	-ใช้วิธีการพรรณนา

นำผลที่ได้จากการประมวลผลข้อมูล มาประกอบการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้รวมทั้ง แนวคิด ทฤษฎี ข้อมูลทางกายภาพ และนโยบายภาครัฐ เพื่อให้ได้รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง และเป็นแนวทางการแก้ไขข้อขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนา โดยผลการศึกษา จะเสนอออกมาในรูปของการบรรยาย และตาราง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พื้นที่บริเวณชุมชนท่าเตียน ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก อยู่ในเขตการปกครองแขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร มีอาณาเขตตั้งแต่ถนนท้ายวังจรดบ้านจักรพงษ์ โดยทิศเหนือจรดซอยถนนท้ายวัง ทิศใต้จรดบ้านจักรพงษ์ ทิศตะวันออกจรดถนนมหาธาตุ ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งประกอบด้วยตึกแถวประมาณ 490 คูหา ทำเรือ 3 ท่า ตลาด 1 ตลาด (สำรวจภาคสนาม พฤศจิกายน 2540) นอกจากนี้ยังมีอาคารบุกรุกอยู่บริเวณริมแม่น้ำด้านตลาดจำนวนหนึ่ง (ภาพที่ 1.1)

4.1 ประวัติความเป็นมาชุมชนท่าเตียน

พื้นที่บริเวณท่าเตียน เป็นพื้นที่ที่มีความเก่าแก่มาก ตามประวัติความเป็นมาของชื่อได้มาจาก 2 แหล่ง คือ ที่มาแรกปรากฏในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อง "ตำหนักแพ" ได้กล่าวถึงบริเวณท่าเตียนตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ว่าเป็นที่ตั้งโรงเรือรบหลวงขนาดใหญ่ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 โรงเรือได้ย้ายไปที่นนทบุรี แล้วพื้นที่เดิมได้ใช้เป็นที่สร้างวัง จนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 จากนั้นได้เกิดเพลิงไหม้วังท่าเตียนทั้งหมด รวมทั้งบริเวณใกล้เคียงจึงกลายเป็นที่ว่าง และได้ใช้เป็นที่เทียบเรือข้ามฟากไปวัดอรุณราชวรารามคนเห็นว่าเป็นพื้นที่เตียนโล่งจึงเรียกว่า "ท่าเตียน"

การสันนิษฐานชื่อของท่าเตียนอีกหลักฐานหนึ่ง นายยิ้ม บัณฑยางกูร ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ ได้ตั้งสมมติฐานคำว่า "ท่าเตียน" มาจากคำว่า "ฮาเตียน" อันเป็นชื่อเมืองญวน โดยแสดงหลักฐานไว้ในบทความเรื่อง "เรื่องที่ดินแปลงที่สร้างพระบรมมหาราชวังและพระราชวังบวรสถานมงคล" สรุปความได้ว่า ในสมัยกรุงธนบุรีบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ส่วนที่เป็นวังท่าเตียน (กรมการค้าภายใน) ตลอดไปจนถึงบริเวณป้อมวิชัยประสิทธิ์ (ที่ตั้งโรงเรียนราชินีในปัจจุบัน) เข้าใจว่าเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของพวกเวียดนาม ซึ่งเรียกตามอย่างเวียดนามว่า เมือง "ฮาเตียน" (Hatien) ต่อมาชาวไทยเรียกคำว่าฮาเตียน เป็น "ท่าเตียน"

สำหรับตึกแถวเก่าในท่าเตียน ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือรัชกาลที่ 6 เป็นตึกแถวสร้างล้อมตลาด ซึ่งเรียกว่าตลาดท่าเตียน หลังจากมีการสร้างตึกแถวแล้ว ท่าเตียนน่าจะเป็นแหล่งชุมชนที่สำคัญตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จะเห็นได้จากหลักฐานชื่อตลาดผักผลไม้ท่าเตียนที่ยังคงอยู่บนหน้าจั่วตึกแถวริมน้ำ ซึ่งปัจจุบันมีสภาพทรุดโทรมมาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เหตุที่ทำเตียนน่าจะเป็นชุมชนและตลาดที่คึกคัก คงเพราะมีท่าเรือมากถึง 8 ท่า คือ ท่าโรงไม้ ท่าเรือแดง (ท่าเมล์แดง) ท่าเรือเขียว (ในเอกสารบางเล่มว่าเป็นท่าเรือขาว แต่เอกสารหลายชุดว่าเป็นท่าเรือเขียว) ท่าคุณนาย ท่าประตุนกยูง ท่าสุพรรณ และท่าสหกรณ์ ซึ่งมี 2 ท่า ท่าต่างๆ เหล่านี้ใช้เป็นท่าเรือขนส่งสินค้ารวมทั้งผู้โดยสารขึ้นล่อง ไปปทุมธานี และไปถึงอยุธยา

4.2 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ในตอนนี้จะกล่าวถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนท่าเตียนโดยละเอียด ในด้านต่างๆ คือ ลักษณะการใช้ที่ดิน ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร สภาพอาคาร รูปแบบสถาปัตยกรรม ระบบสาธารณูปโภค รวมทั้งการเข้าถึงพื้นที่

4.2.1 ลักษณะการใช้ที่ดิน

พื้นที่บริเวณชุมชนท่าเตียน เป็นแหล่งพาณิชย์กรรม และพักอาศัย เนื่องจากลักษณะอาคารเป็นไปในรูปแบบของตึกแถวจึงทำให้เกิดการผสมผสานของกิจกรรม ระหว่างการค้าและที่พักอาศัยจำนวนมาก ซึ่งชุมชนท่าเตียนจะมีลักษณะทางกายภาพ รูปแบบการใช้ที่ดิน ขนานไปกับแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก โดยมีชอยแยกจากถนนมหาธาตุไปยังท่าน้ำจำนวน 9 ชอย ดังนี้

ชอยถนนท้ายวังเป็นชอยที่กว้างที่สุด เป็นเส้นทางไปยังท่าเรือท่าเตียน ซึ่งมีทั้งท่าเรือด่วนและท่าเรือข้ามฟากไปวัดอรุณราชวราราม โดยเป็นท่าเรือที่มีผู้สัญจรไปมาจำนวนมากตลอดเวลา ทั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ หรือประชาชนที่สัญจรทางน้ำ ชอยท่าเตียน มี 2 ชอย ปัจจุบันเป็นชอยแคบ มีรถจอดและวิ่งเข้าออกช่วงกลางวันตลอดเวลา โดยมากเป็นรถบรรทุก เพราะยังคงมีกิจกรรมค้าส่งอยู่บ้าง ชอยท่าสุพรรณ ตั้งแต่เดิมปลายชอยเป็นท่าเรือชื่อท่าเรือบริษัทสุพรรณขนส่ง

ชอยประตุนกยูง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นเส้นแบ่งเขตกิจกรรม ระหว่างการค้า (ฝั่งด้านทิศเหนือ) กับพื้นที่อยู่อาศัย (ฝั่งด้านทิศใต้) ชอยนี้เดิมมีชื่อเสียงในด้านของการเป็นแหล่งทำลูกกวาด ถัดจากชอยประตุนกยูงจะเป็นชอยเพ็ญพัฒน์ ชอยปรีชาพาณิชย์ ชอยสหกรณ์ 3 และชอยสหกรณ์ 4 ซึ่งเป็นพื้นที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ อาคารเกือบทั้งหมดก็เป็นอาคารสมัยใหม่ และมีเจ้าของเป็นเอกชน

นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วย ส่วนของตลาดท่าเตียน โดยจะเป็นร้านขายอาหารแห้ง และท่าเรือ 3 ท่า คือ ท่าโรงไม้ซึ่งเป็นท่าที่ใช้เป็นทั้งท่าเรือด่วนและท่าเรือข้ามฟาก ถัดมาเป็นท่าเรือสุพรรณขนส่ง (ปัจจุบันไม่ใช้งานแล้ว) และท่าเพ็ญพัฒน์ ซึ่งปัจจุบันเป็นท่าเรือเอกชนใช้เป็นท่าจอดเรือภัตตาคารในบางครั้ง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2.2 ลักษณะการจัดกลุ่มอาคาร

ชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนตึกแถว ที่มีการจัดกลุ่มอาคารแบบตึกแถวล้อมรอบตลาดสด 3 ด้าน โดยยกเว้นด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ในส่วนตอนเหนือของพื้นที่ และในส่วนของใต้ของพื้นที่ ลงมามีรูปแบบตึกแถวล้วนๆ หันหน้าเข้าสู่ถนนและริมแม่น้ำ นอกจากนั้นพื้นที่ริมแม่น้ำเกือบทั้งหมด ถูกบุกรุกโดยมีลักษณะเป็นอาคารชั่วคราว ใช้วัสดุชั่วคราว

4.2.3. สภาพอาคาร

การพิจารณาสภาพอาคารได้แบ่งสภาพอาคารเป็น 3 ระดับ เพื่อให้สะดวกต่อการวางแผนปรับปรุงพื้นที่โดยแบ่งเป็น

- อาคารสภาพดี คือ อาคารที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ มีการบำรุงรักษาดี
- อาคารสภาพปานกลาง คือ อาคารที่ยังมีโครงสร้างสมบูรณ์ หรือพอใช้ แต่ขาดการบำรุงรักษา
- อาคารสภาพทรุดโทรม คือ อาคารที่มีโครงสร้างทรุดโทรมและขาดการบำรุงรักษา

จากการสำรวจ พบว่า ส่วนใหญ่ 302 คูหา (ร้อยละ 61.6) มีสภาพปานกลาง รองลงมา เป็นอาคารที่มีสภาพทรุดโทรม 115 คูหา (ร้อยละ 23.5) และอาคารสภาพดี 73 คูหา (ร้อยละ 14.9) ส่วนตลาดสด อาคารบุกรุก และท่าเรือ ซึ่งไม่ได้แข็งแรงนัก จัดว่าเป็นอาคารที่มีสภาพทรุดโทรม อาคารสภาพต่าง ๆ เหล่านี้มีการกระจายกันในเชิงพื้นที่ดังแสดงในภาพที่ 4.1

4.2.4 รูปแบบอาคาร

รูปแบบอาคารในบริเวณท่าเตียนมีรูปแบบหลากหลาย แต่ในการศึกษาจะใช้รูปแบบอาคารในการกำหนดคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ โดยได้กำหนดรูปแบบอาคารไว้ 3 แบบ คือ

- รูปแบบที่มีคุณค่า คือ อาคารที่มีการก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 หรือ 6 และเป็นอาคารที่ปรากฏอยู่ในรายงานการสำรวจโบราณสถานในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ โดยกรมศิลปากร ได้แก่ อาคารที่สร้างล้อมรอบตลาดสดและยังพบในแถวอาคารชั้นเดียว (ในที่ดินของวัดพระเชตุพนฯ) ด้านในซอยเพ็ญพัฒน์ ซึ่งเป็นอาคารชั้นเดียว แต่มีสภาพทรุดโทรม

- รูปแบบกลางเก่ากลางใหม่ คือ อาคารก่อสร้างในยุคที่เพิ่งเริ่มมีคอนกรีตเสริมเหล็ก ซึ่งจะเห็นว่ามีโครงสร้างขนาดเล็กกว่าอาคารรูปแบบแรก แต่ยังพบการตกแต่งอาคารตามราวระเบียง มี

ลายปูนปั้นบ้าง อาคารเหล่านี้พบในช่วงในของตลาดสดและริมแม่น้ำ และยังมีอาคารอีกรูปแบบในส่วนนี้คือ บริเวณซอยประตูนกยูง ซอยเพ็ญพัฒน์ ไปจนถึงซอยสหกรณ์

- รูปแบบสมัยใหม่ คือ อาคารที่ก่อสร้างในสมัยปัจจุบันหรือมีอยู่ไม่เกิน 20-30 ปี ที่พบในบริเวณท่าเตียนไม่ปรากฏว่ามีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมหรือ ความงามแต่อย่างใด

รูปแบบอาคารทั้งหมดที่กล่าวมา จากการสำรวจพบอาคารทั้งหมด 490 คูหา สรุปจำนวนอาคารที่มีรูปแบบต่างๆ กัน ได้ดังนี้ อาคารที่มีรูปแบบที่มีคุณค่า จำนวน 73 คูหา ร้อยละ 14.9 อาคารที่มีรูปแบบกลางเก่ากลางใหม่ จำนวน 246 คูหา ร้อยละ 50.2 และรูปแบบอาคารสมัยใหม่จำนวน 171 คูหา ร้อยละ 34.9 (แสดงรายละเอียดการกระจายตัวในภาพที่ 4.2)

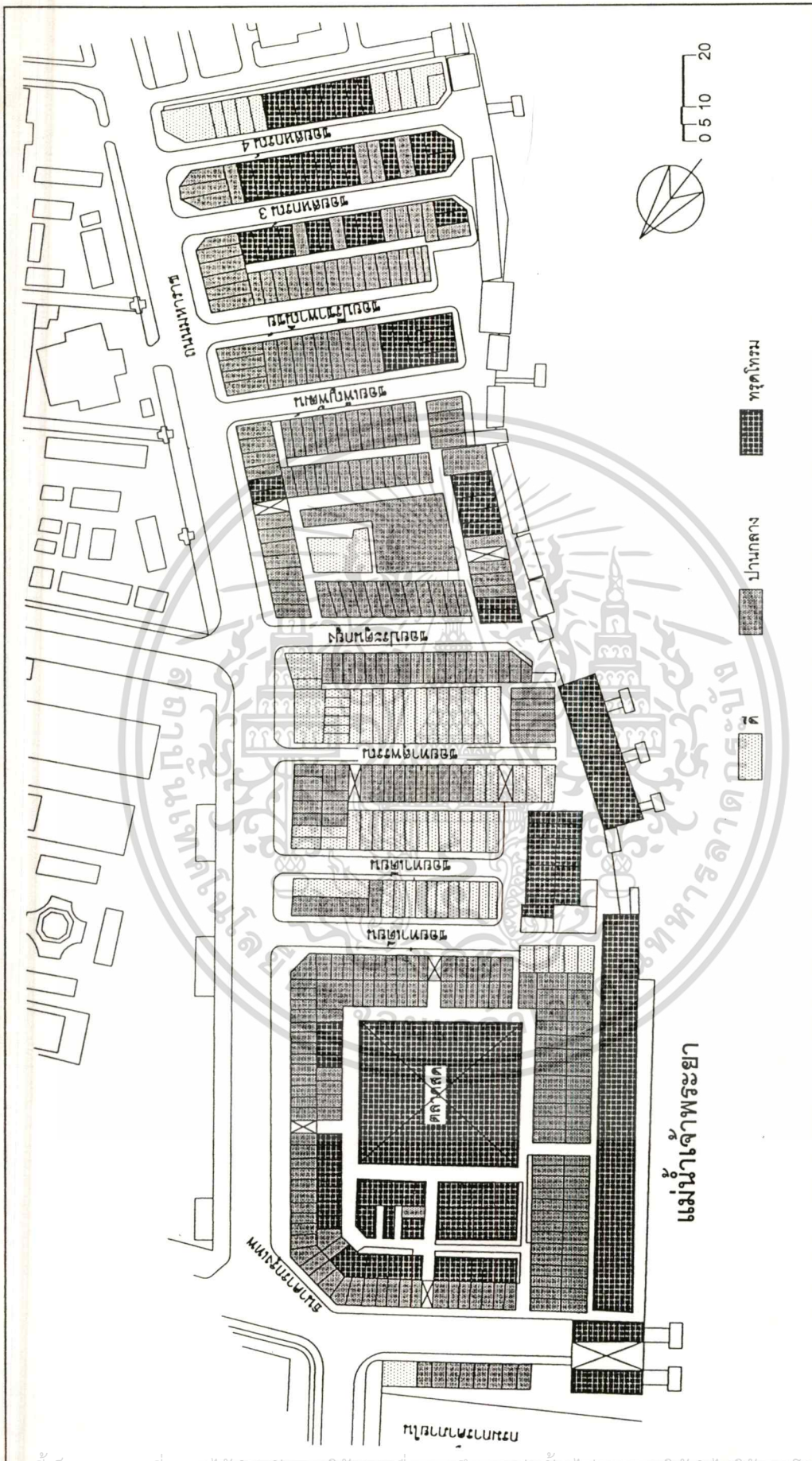
4.2.5. ระบบสาธารณูปโภค และ การป้องกันสาธารณภัย

1) สาธารณูปโภค ภายในชุมชนการจัดการทำความสะอาดและกำจัดขยะได้มีการจัดสรรถึงขยะอย่างเพียงพอตามจุดต่างๆ โดยมีการเก็บขนขยะ และทำความสะอาด ในพื้นที่จากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเป็นประจำ

ปัญหาที่พบในพื้นที่ศึกษา คือ ปัญหาการระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วม ซึ่งเป็นปัญหาที่พบมานาน เนื่องจากพื้นที่ท่าเตียนเป็นที่ริมน้ำ และระดับพื้นผิวถนนมีทิวเขาอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1.20 เมตร ดังนั้นเมื่อระดับน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามีระดับเพิ่มขึ้นถึง 1.50 เมตร พื้นที่ท่าเตียนก็จะมีน้ำท่วม ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังเช่นเคยปรากฏในปี 2538 และ 2539 ที่เกิดน้ำท่วมสูงที่สุด สูงถึง 2.38 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

2) การป้องกันสาธารณภัย ภายในชุมชนได้มีการป้องกันภัยในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะเรื่องของอัคคีภัย เนื่องจากชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนตึกแถวที่มีความหนาแน่นสูง มีถนนซอยแคบ และมีอาคารสร้างติดกันเป็นจำนวนมาก ทางชุมชนจึงได้มีการติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิงเป็นระยะ และได้มีการซ้อมดับเพลิงเป็นประจำ

นอกจากนั้นสิ่งที่ได้รับการตระหนักอยู่เสมอ คือ เรื่องของการอนามัย การป้องกันอาชญากรรม ยาเสพติด การพนัน โดยทางชุมชนได้มี ศูนย์สุขภาพชุมชน ขึ้นอยู่กับสาธารณสุขสะพานมอญตั้งอยู่ภายในตลาดท่าเตียน มีศูนย์กีฬา โดยใช้พื้นที่ในวัดโพธิ์เป็นที่ทำกิจกรรมชุมชน



ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงสภาพอาคารบริเวณท่าเตียน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.2.6. การเข้าถึงพื้นที่

การเข้าถึงพื้นที่ หมายถึง การเข้าถึงพื้นที่สะดวก มีช่องทางการคมนาคมขนส่งที่ดี ซึ่งลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ศึกษาสามารถทำได้ 2 ทาง คือการสัญจรทางบกและการสัญจรทางน้ำ

1) การสัญจรทางบก

ลักษณะการเข้าถึงพื้นที่ จะประกอบด้วย ความต่อเนื่องของพื้นที่กับถนน ซึ่งผู้เข้าใช้พื้นที่จะสามารถเข้าถึงได้ทันที โดยไม่ต้องเดินเท้าต่ออีกเป็นระยะทางไกล บริเวณที่จอดรถโดยสารต้องสะดวก และบริเวณที่จอดรถส่วนบุคคลควรมีเพียงพอ

สำหรับพื้นที่ชุมชนท่าเตียน การสัญจรทางบกเป็นการสัญจรที่นิยมมากที่สุด ซึ่งต่างกับสมัยก่อนที่ใช้ทางน้ำเป็นหลัก ถนนมหาธาตุ คือ ถนนสายหลักที่ผ่านชุมชนท่าเตียน การจราจรจะมีรถวิ่งได้เรื่อยๆ นอกจากนั้น สภาพการจราจรติดขัดในซอยจะมีมาก เนื่องจากรถที่วิ่งผ่านจะเป็นรถบรรทุก ที่ใช้ขนส่งสินค้าขึ้นลง ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา นอกจากรถยนต์ รถบรรทุกแล้ว การสัญจรที่เห็นเด่นชัด คือ รถเข็นสินค้า ซึ่งในท่าเตียนมักจะเป็นกล่องกระดาษ น้ำมันพืช น้ำตาลปึก โดยคนงานจะเข็นรถเข็นขนส่งสินค้าจากรถไปที่ร้าน หรือ จากร้านไปรถลูกค้าตลอดเวลา

สำหรับทางเดินทางเท้า สภาพทางเดิน (รวมถึงถนนซอย) จะไม่ค่อยต่อเนื่องกัน พื้นผิวไม่เรียบ และมีหาบเร่แผงลอย โดยในท่าเตียนจะพบแผงลอยขายอาหารเป็นส่วนใหญ่ บริเวณซอยท่าเตียน (ไม่นับแผงในตลาด)

2) การสัญจรทางน้ำ

การสัญจรทางน้ำในสมัยก่อนคึกคักมาก แต่ในปัจจุบันบริเวณท่าเตียนแทบจะไม่มีการขนส่งทางน้ำเลย ในอดีตตลาดท่าเตียนจะมีด้านหน้าตลาดอยุธยาในน้ำ ปัจจุบันโข่งของท่าขึ้นสินค้าต่างๆ ถูกทะเลเลย ขาดการบำรุงรักษา บางท่าถูกปรับเปลี่ยนเป็นท่าเรือด่วน และท่าเรือข้ามฟากสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะข้ามฝั่งไปวัดอรุณราชวราราม

4.3 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

ท่าเตียนเป็นบริเวณที่มีอาคารพาณิชย์ค่อนข้างหนาแน่น มีทั้งกิจกรรมขายส่ง ขายปลีก และขนส่งสินค้า แต่ปัจจุบันท่าเตียนลดความสำคัญลงอย่างมากจากเดิมท่าเตียนเป็นศูนย์กลางขนส่งสินค้าทางน้ำที่สำคัญ โดยนำผลผลิตทางการเกษตรมาจากต่างจังหวัด และเป็นแหล่งที่ขายส่งสินค้าจากกรุงเทพฯ ออกสู่ต่างจังหวัด ต่อมาได้เป็นตลาดค้าส่งสินค้าเกษตรและอาหารแห้ง รวมทั้งน้ำมันพืช น้ำตาลปึก มาจนถึงปัจจุบัน เป็นการค้าเบ็ดเตล็ดซึ่งไม่ได้เป็นศูนย์กลางการค้า

เหมือนสมัยก่อน ที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3.1 ลักษณะชุมชนและประเพณี

ปัจจุบันชุมชนท่าเตียนมีการก่อรูปแบบของชุมชนเพื่อการจัดการสองรูปแบบคือ สมาคมชาวท่าเตียนมีชื่อว่า “สมาคมทิวสนมิตร” ซึ่งมีกิจกรรมต่อเนื่องกับประเพณีและวัฒนธรรมเป็นหลัก โดยมากจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของศาลเจ้า ได้แก่ ประเพณีเป็ยของ (ประมุขของ) ซึ่งชาวท่าเตียนจัดปีละสองหน จัดขึ้นเพื่อระดมทุนทำนุบำรุงศาลเจ้า ซึ่งมี 5 แห่ง ในชุมชนและเพื่อกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน เช่น ในปี พ.ศ. 2538 และ 2539 ทุนบำรุงศาลเจ้าได้ใช้ในการซื้ออุปกรณ์ป้องกันน้ำท่วมใหญ่ อีกลักษณะของการจัดการคือคณะกรรมการพัฒนาชุมชนซึ่งได้มีการจดทะเบียนเป็นชุมชนกับทางกรุงเทพฯ แล้ว ภารกิจโดยทั่วไปคือ พัฒนาชุมชนในทุกๆ ด้าน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่า ที่มาของการจัดตั้งกรรมการพัฒนาชุมชน สืบเนื่องมาจากความสนิทสนมใกล้ชิดกันของคนในชุมชนที่มีมานานกว่า 60 ปี ที่ได้มีการปกครอง หรือ อยู่อาศัยกันอย่างใกล้ชิด จึงทำให้คนในพื้นที่มีความผูกพันกันมาก เมื่อเกิดปัญหาจึงได้ร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องของไฟไหม้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มภายในชุมชน โดยเริ่มแรกได้มีการรวมกลุ่มกันเองของประชาชนตั้งศูนย์ดับเพลิงขึ้น เนื่องจากความเกรงกลัวเรื่องของไฟไหม้ ซึ่งชุมชนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เพื่อความปลอดภัยของคนในชุมชน ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนอย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม ปี 2539

4.3.2 ลักษณะประชากร

จากการสำรวจประชากรภาคสนาม พบว่ามีจำนวนครัวเรือนประมาณ 300 ครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในตึกแถวบริเวณท่าเตียน เมื่อทำการแจกแบบสอบถามทุกครัวเรือนสามารถแจกได้ทั้งหมด 220 ชุด เนื่องจากมีบ้านปิดจำนวนหนึ่ง ปรากฏว่ามีแบบสอบถามตอบกลับมา 156 ชุด ซึ่งพอจะสรุปลักษณะประชากรคร่าวๆ ได้ดังนี้

ในชุมชนท่าเตียนพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุตั้งแต่ 14 ปี ถึง 78 ปี โดยส่วนใหญ่ที่ตอบแบบสอบถามจะมีอายุอยู่ในช่วง 41-50 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 31.3 เป็นเพศชาย ร้อยละ 66 และเพศหญิง ร้อยละ 34 โดยมากจะมีระดับการศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมปลาย และประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว / ค้าขาย เป็นจำนวนสัดส่วนร้อยละ 75 ซึ่งจะพบว่าคนในพื้นที่ส่วนใหญ่แล้วจะมีธุรกิจส่วนตัว ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามก็จะพบว่าในพื้นที่มีกิจการค้าขายจำนวนมาก มีตั้งแต่ร้านขายอาหารแห้ง ขายของชำ ขายอาหาร ขายของที่ระลึก บริการต่างๆ สำนักงาน และโกดังเก็บสินค้า เป็นต้น

4.3.3 ระยะเวลาที่อยู่อาศัย

จากการสำรวจพบว่าผู้อยู่อาศัยในท่าเตียนช่วงเวลาประมาณ 41-50 ปี เป็นสัดส่วนที่มากที่สุด ฉะนั้นความผูกพันกับพื้นที่จะมีมาก คนในท่าเตียนมีความสัมพันธ์ต่อเนืองเป็นอย่างดี ทั้งนี้เป็นเพราะชุมชนมีการก่อตั้งมานาน และไม่ค่อยมีการย้ายออกไปเท่าใดนัก ผิดกับการมีกรรมการชุมชนทั้ง 2 ด้าน คือ ด้านศาสนา วัฒนธรรม และด้านการพัฒนาทางกายภาพ ทำให้ชุมชนนี้น่าจะมีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสภาพแวดล้อมค่อนข้างมาก

4.3.4 กิจการค้าภายในบ้าน

ลักษณะกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนท่าเตียนจากการสำรวจภาคสนามพบว่า ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นกิจกรรมทางการค้า ซึ่งแม้ในปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจ การค้าในชุมชนท่าเตียนจะถูกลดบทบาทลง แต่ในชุมชนก็ยังคงมีการดำเนินกิจการค้าอยู่ ข้อมูลทางด้านกิจการค้าได้มาจากแบบสำรวจด้วยการแจกแจง จะมีความละเอียดมากขึ้น คือ พบว่ามีอาคารติดแถวในชุมชน จำนวน 490 คูหา เป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียวปะปนอยู่ทั่วทั้งชุมชน ประมาณ 140 คูหา หรือ ร้อยละ 28.5 โดยมีการกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน และมีบ้านปิด 85 คูหา หรือ ร้อยละ 17.3 (มีทั้งว่าง ไม่มีคนอยู่เป็นเวลานาน ปิดขาย / ให้เช่า ต่อ) ส่วนที่เหลือจะเป็นอาคารที่ประกอบการค้า 265 คูหา หรือ ร้อยละ 54 ซึ่งก็พบว่ามีหลากหลายทางการค้ามาก ซึ่งอาคารส่วนใหญ่เป็นโกดังเก็บสินค้า 42 คูหา ใช้เป็นสำนักงาน 33 คูหา โดยใช้พื้นที่อาคารเฉพาะเป็นสถานที่ติดต่อ นอกจากนั้นพบว่าเป็นร้านค้าปลีกทั่วไป มีร้านขายอาหารแห้ง และขายของชำ จำนวนเท่ากัน 28 คูหา ขายกับข้าว 24 คูหา และขายของที่ระลึก 9 คูหา ที่เหลือเป็นร้านบริการต่างๆ 9 คูหา เช่น ตัดผม ทำผม และอื่นๆ อีกประมาณ 94 คูหา เช่น ขายเครื่องเขียน ขายลูกเต๋า และไฟ เป็นต้น (ภาพที่ 4.3 แผนที่แสดงกิจกรรมบริเวณพื้นที่ชุมชนท่าเตียน)

ในการศึกษากิจกรรมในพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าชุมชนท่าเตียนยังคงรักษาการค้า กิจกรรมทางการค้าให้ควบคู่ไปกับการอยู่อาศัยไว้ได้เหมือนเช่นอดีตที่ผ่านมา แม้ลักษณะกิจกรรมจะเปลี่ยนแปลงก็ตาม

4.3.5 กรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณท่าเตียน

ที่ดินบริเวณท่าเตียนเป็นที่ดินที่มีหลายเจ้าของ ดังแสดงในภาพที่ 4.4 โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ คือ ที่บริเวณถนนท้ายวังจรดซอยท่าเตียนประกอบด้วยตึกแถวสมัยรัชกาลที่ 5 และตลาดท่าเตียน มีราคาประเมิน (ปี พ.ศ. 2530) 100,000 บาทต่อตารางวา

- ที่ดินของเอกชนรายย่อยมีสองช่วง คือ บริเวณตั้งแต่ซอยท่าเตียน ถึงซอยประตูนกยูง และตั้งแต่ซอยเพ็ญพัฒน์ไปจนจรดบ้านจักรพงษ์ เจ้าของที่ดินเป็นเอกชนรายย่อยหลายราย บางรายเป็นเจ้าของหลายคูหา มีราคาประเมินตั้งแต่ 100,000 บาท (ด้านใน) จนถึง 200,000 บาท (ด้านติดถนนมหาธาตุ) ต่อตารางวา

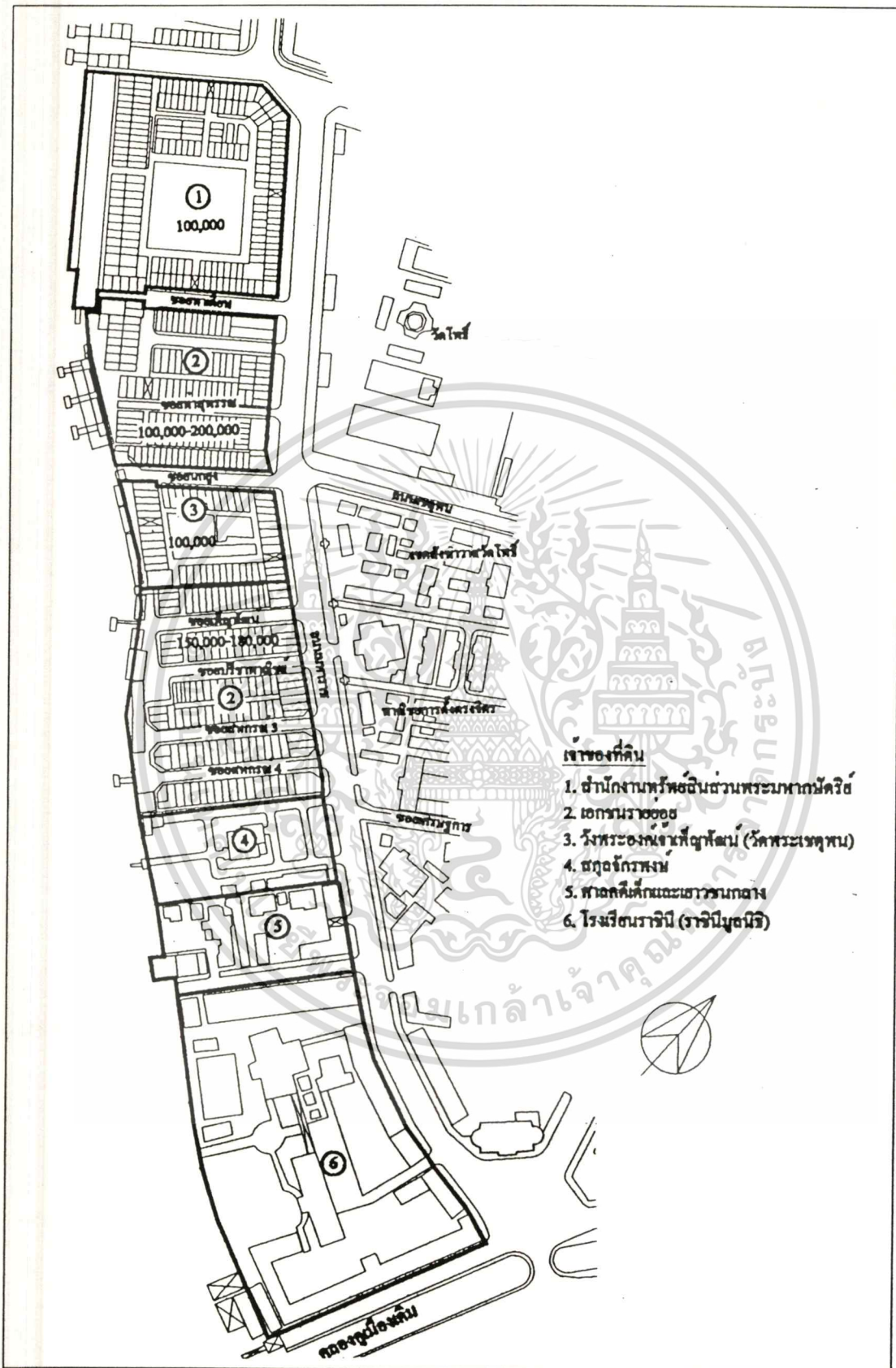
- ที่ดินของวัดพระเชตุพนฯ คือตั้งแต่ซอยประตูนกยูงไปจากซอยประตูเพ็ญพัฒน์ มีราคาประเมิน 100,000 บาทต่อตารางวา ตามเอกสารจะเป็นที่ดินของวังพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒน์ แต่จากการสอบถามชุมชนและการเก็บข้อมูลภาคสนาม ปรากฏว่าเป็นที่ดินของวัดเพราะผู้อาศัยทำสัญญาและจ่ายค่าเช่าให้กับวัดพระเชตุพนฯ

ในส่วนถัดไปเป็นที่ดินของบ้านจักรพงษ์ (ไม่มีรายงานระบุเจ้าของที่ดิน แต่จากเอกสารอื่นกรมศิลปากร กล่าวว่าปัจจุบันเจ้าของ คือ ม.ร.ว. นริศรา จักรพงษ์ เลวี) จากนั้นจะเป็นที่ดินของบ้านเมตตา (ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง) และท้ายสุดคือที่ดินของราชนิคมฯ คือ บริเวณโรงเรียนราชนิคมฯ

ซึ่งจากการสอบถามและการตอบแบบสอบถามประชาชนในพื้นที่ท่าเตียน พบว่าประชาชนโดยมากจะเป็นผู้เช่ามากกว่าการเป็นเจ้าของเอง ร้อยละ 62.2 และ 37.8 ตามลำดับ เมื่อแจกในรายละเอียดจะพบว่าประชาชนโดยมากจะเช่าจากเอกชนรายอื่นๆ ร้อยละ 14.1 ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่ที่เป็นของเอกชนรวม ร้อยละ 51.9 (37.8+14.1) การเช่าที่เหลือเป็นที่ดิน ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ร้อยละ 39.8 และเช่าจากวัดพระเชตุพนฯ ร้อยละ 8.3

กรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือ ลักษณะถือครองที่ดิน จะมีผลอย่างมาก ต่อการตัดสินใจปรับปรุงซ่อมแซม ตัดแปลง อาคาร หรือ การรื้อย้ายออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่ากรรมสิทธิ์ที่ดินในพื้นที่ท่าเตียนมีผลต่อโครงการป้องกันน้ำท่วมริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่เป็นที่ดินของเอกชน รัฐไม่สามารถเข้าไปจัดการได้เท่าที่ควร จึงทำให้โครงการป้องกันน้ำท่วมที่ดำเนินไปนั้น ไม่ต่อเนื่อง และไม่สามารปกป้องกันน้ำท่วมได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



ภาพที่ 4.4 แผนที่แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินในบริเวณพื้นที่ชุมชนท่าเตียน

ที่มา : สำนักงานกลางประเมินราคาทรัพย์สิน, พ.ศ. 2530 ราคาที่ดินหน่วยเป็นบาทต่อตารางวา เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากประวัติความเป็นมาการมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของประชาชนในชุมชนท่าเตียนที่ผ่านมา พบว่า อยู่ในระดับที่ดี และยังเป็นพื้นฐานที่ดีให้กับการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบันอีกด้วย เช่น ทุกปีชุมชนจะมีกิจกรรมทางวัฒนธรรม คือ ประมาณช่วงวันที่ 8-10 ธันวาคม และช่วงหลังเทศกาลตรุษจีน 4-5 วัน ที่ชอยท่าเตียน เป็นการหารายได้เข้าชุมชนที่เรียกว่า “ประเพณีเปียของ” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำมานาน ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังมีกิจกรรมนี้อยู่อย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้การร่วมมือกันจัดการเรื่องของอัคคีภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ปัจจุบันมีการจัดการภายในชุมชนเอง โดยให้มีอุปกรณ์ดับเพลิง และอุปกรณ์เตือนภัยประจำชอย รวมทั้งการป้องกันสาธารณภัย (ปัญหาการลักขโมย อาชญากรรม) ประชาชนให้ความสนใจและให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี โดยเฉพาะเรื่องของไฟไหม้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มของชุมชนในอดีต โดยเริ่มแรกได้มีการรวมกลุ่มกันเองของประชาชนตั้งศูนย์ดับเพลิงขึ้น เนื่องจากความเกรงกลัวเรื่องไฟไหม้ ชุมชนจึงได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เพื่อความปลอดภัย ต่อมาจึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มชุมชนอย่างเป็นทางการขึ้นมา ซึ่งจากจุดเริ่มต้นที่ดีในอดีต ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนท่าเตียนเป็นไปในทิศทางที่ดีด้วยเช่นกัน (รายละเอียดบทที่ 5)

4.4 ปัญหาที่พบในพื้นที่ศึกษา

โดยทั่วไปแล้วสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาในเมืองนั้นมักจะเป็นปัญหาที่พบอยู่เสมอ ซึ่งค่อนข้างจะซ้ำซากจำเจ เช่น การขยายตัวของเมืองที่ไร้ทิศทาง ปัญหาการจราจร และการขนส่ง สิ่งก่อสร้างที่ทรุดโทรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ เป็นต้น

สำหรับพื้นที่บริเวณชุมชนท่าเตียนปัญหาที่ประมวลงขึ้นมานี้ได้จากการสำรวจ สังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์ผู้อยู่ในพื้นที่ แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ ปัญหาทางกายภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ-สังคม และปัญหาจากนโยบายภาครัฐ

4.4.1 ปัญหาทางกายภาพ

4.4.1.1 ปัญหาทัศนียภาพ/สภาพแวดล้อมทั่วไปบริเวณชุมชนท่าเตียน

พบว่ามีสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบและเกิดความสกปรกในพื้นที่เนื่องจากการทรุดโทรมของอาคารเก่า มีการพัฒนาอาคารใหม่ที่ไร้ทิศทาง และมีการต่อเติมอาคารที่ขาดรูปแบบ นอกจากนี้ยังมีอาคารชั่วคราวและชุมชนบุกรุกภายในพื้นที่ ทำให้เกิดภาพที่ไม่น่ามอง เป็นการทำลายทัศนียภาพโดยรวมและเกิดการบดบังอาคารเก่าที่สำคัญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.4.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับอาคารและสิ่งปลูกสร้าง

1) การทรุดโทรมของอาคารเก่า

เกิดการสูญเสียอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่อง ขาดเงินทุน หรือ แนวทาง ช่างฝีมือ และสภาพธรรมชาติ เช่น ฝน และ แดด

2) การต่อเติมอาคารด้วยวัสดุหรือรูปแบบที่ไม่ผสมกลมกลืนของเดิม

ทำให้เกิดการทำลายทัศนียภาพโดยรวมของพื้นที่ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการก่อสร้าง และวัสดุที่หาง่าย จึงเกิดการต่อเติมอาคารได้รวดเร็วและเป็นจำนวนมาก ยากต่อการควบคุม

3) การพัฒนาอาคารใหม่

เกิดอาคารสมัยใหม่จำนวนมาก และบบดบังอาคารเก่าที่สำคัญ รวมทั้งอาคารเก่าถูกมองข้ามความสำคัญด้วย เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในการก่อสร้าง

4) อาคารชั่วคราวและชุมชนบุงกรุก

มีการรุกกล้าพื้นที่เข้าไปในส่วนของแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม ไม่เป็นระเบียบ เกิดความแออัด ขาดสาธารณูปโภคและคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะค่าเช่าพื้นที่ถูก

4.4.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับสาธารณูปโภค

1) การระบายน้ำ และการป้องกันน้ำท่วม

- การระบายน้ำไม่ดี เนื่องจาก ระบบระบายน้ำมีประสิทธิภาพต่ำ และมีขยะมูลฝอยอุดตันทางระบายน้ำ

- น้ำท่วม เกิดน้ำท่วมในพื้นที่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ริมน้ำ และการก่อสร้างเขื่อนไม่ต่อเนื่อง เนื่องจากอาคารที่รุกกล้าแม่น้ำขวางแนวเขื่อนอยู่

4.4.1.4 ปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึง / การสัญจร

1) การจราจรทางบกติดขัดเป็นเวลา

ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินกิจกรรม เสียเวลา และอากาศเป็นพิษ เนื่องจากถนนเดิมซึ่งเป็นถนนเก่า แคบ ขยายไม่ได้ รถชนสินค้าวิ่งเข้า-ออก ตลอดเวลาในซอย ส่วนใหญ่เป็นรถบรรทุกขนาดใหญ่ รถชนสินค้ามีจำนวนมากและมีการวิ่งและจอดรับ-ส่งสินค้าตลอดเวลา

2) ที่จอดรถไม่เพียงพอ

ที่จอดรถในพื้นที่ท่าเตียนมีน้อยมาก โดยมากการจอดรถ จะจอดตามริมถนนในซอยต่างๆ โดยที่จอดรถจะเป็นที่จอดรถขนส่งและที่จอดรถส่วนบุคคลซึ่งยังไม่เพียงพอ ไม่สามารถตอบสนอง หรือ รองรับกิจกรรมที่ยังคงดำเนินอยู่ตลอดเวลาได้

3) การสัญจรทางน้ำไม่ได้รับความนิยมน

ทางสัญจรทางน้ำเป็นทางเลือกหนึ่งที่ยังคงมีศักยภาพ แต่เนื่องจากไม่มีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ และไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อเข้าไปใช้พื้นที่

4.4.2 ปัญหาเศรษฐกิจ-สังคม

ปัจจุบันประชาชนในชุมชนกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจในพื้นที่ตกต่ำ ชุมชนไม่คึกคักเหมือนก่อน เนื่องจากนโยบายปรับปรุงพื้นที่ที่ยังไม่ชัดเจน ทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนาพื้นที่

4.4.3 ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐ

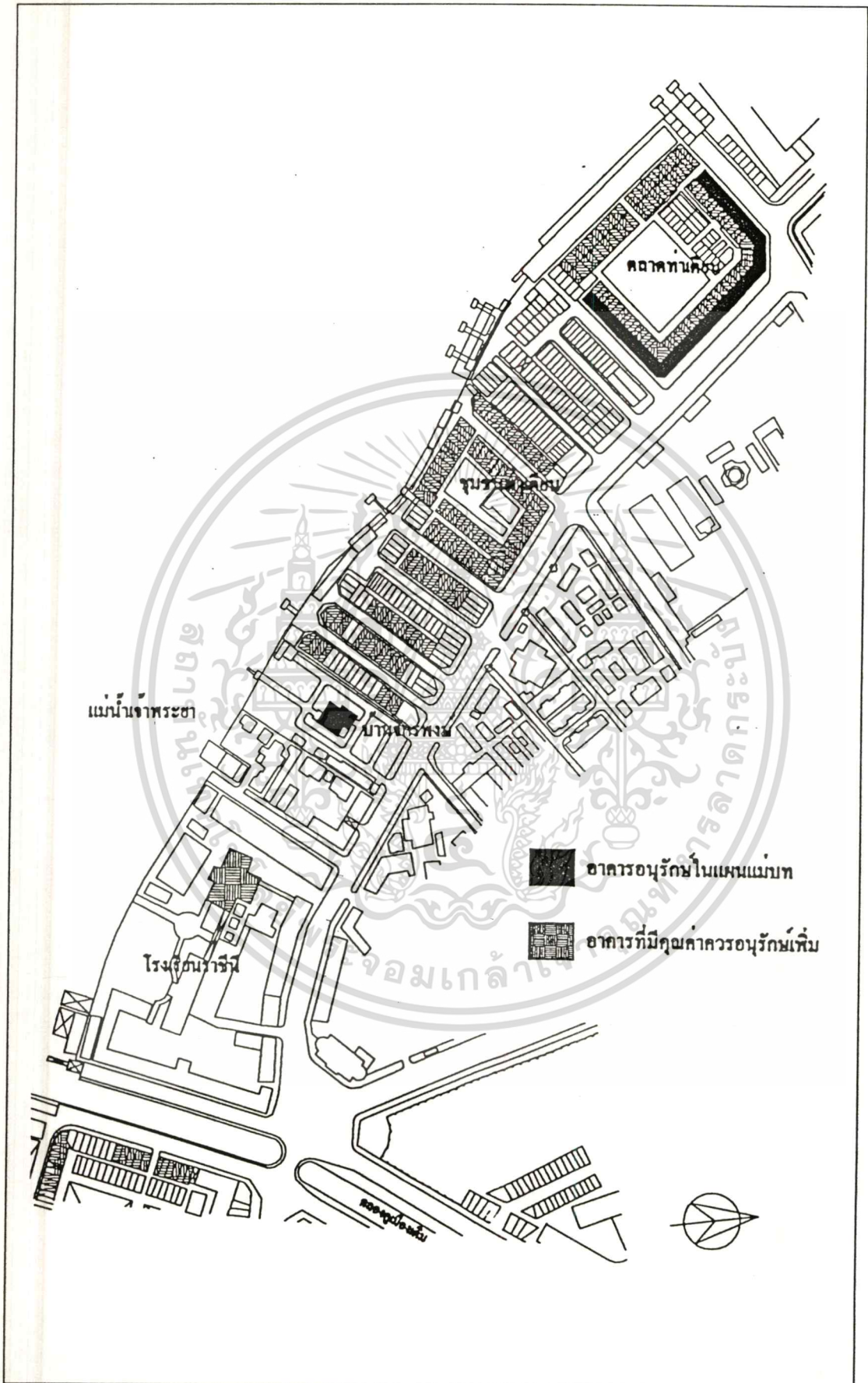
นโยบายของรัฐอันได้แก่ โครงการแผนแม่บทฯ กรุงเทพมหานคร ซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่สำคัญในพื้นที่ชุมชน โครงการกรุงเทพมหานครเกิดจากการเสนอโครงการต่อคณะรัฐมนตรี โดยคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2521 มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงพื้นที่บางส่วนให้เป็นที่ว่างและเป็นสวนสาธารณะ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่ออนุรักษ์อาคารสถานที่และบริเวณบางส่วนที่มีคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ และเพื่อจำแนกและกำหนดประเภทการใช้ที่ดินให้เป็นสัดส่วนและให้ประสานกับระบบถนนแผนจราจร และระบบสาธารณูปโภคและเมือง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้เสนอแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงเทพมหานครโดยมีบริษัทชินครอนกรุ๊ป จำกัด เป็นที่ปรึกษากำหนดให้พื้นที่บริเวณชุมชนท่าเตียน อนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่า รื้อย้ายอาคารที่เป็นอาคารสมัยใหม่ ย้ายกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความแออัด และความสิ้นเปลืองออกไป ย้ายหน่วยงานราชการที่ต้องติดต่อกับประชาชนและกิจกรรมต่างๆ ออกไป ปรับพื้นที่ริมน้ำให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งสำหรับกิจกรรมทางวัฒนธรรมริมน้ำ (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1 แสดงโครงการที่เกิดจากแนวนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

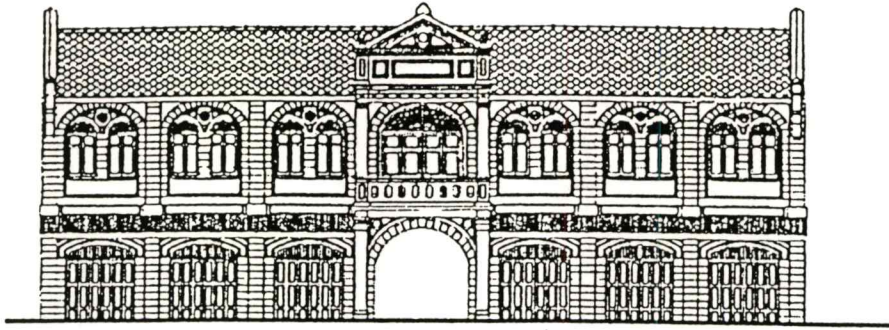
ชื่อโครงการ	แนวนโยบายจากคณะกรรมการ กรุงรัตนโกสินทร์	โครงการที่เสนอในแผนแม่บท โดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม
1. โครงการปรับปรุงบริเวณ กรมการค้าภายใน	-ส่งเสริมให้เปิดโล่งจัดเป็นสวนสาธารณะ ตลอดแนว -ให้กรมการค้าภายในและองค์การคลัง สินค้าไปอยู่บางกระสอบ	-จัดเป็นพื้นที่เปิดโล่งต่อเนื่องกับท่าราช วรดิษฐ์ จนถึงท่าเตียน เพื่อเสริมความ งามสง่าของพระบรมมหาราชวัง
2. โครงการเปิดมุมมองวัด โพธิ์	-ย้ายกิจกรรมขนส่งออกจากบริเวณ -อนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า -ปรับปรุงให้เป็นที่พักอาศัย-พาณิชย์กรรม พร้อมที่เปิดโล่งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	-อนุรักษ์ตึกเก่าบริเวณห้วมุมชอย ท่าเตียน -ห้ามรถบรรทุกเข้าบริเวณ -จัดทำที่ว่างริมแม่น้ำเจ้าพระยา
3. โครงการปรับปรุงบริเวณ ท่าเตียน	-ย้ายกิจกรรมขนส่งออกจากบริเวณ -อนุรักษ์อาคารที่มีคุณค่า -ปรับปรุงให้เป็นที่พักอาศัย-พาณิชย์กรรม พร้อมที่เปิดโล่งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว	-อนุรักษ์อาคารเก่าบริเวณวังจักรพงษ์ -จัดทำพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเน้นความ สำคัญของวัดโพธิ์

ที่มา : สรุปจากบริษัท ชินครอนกรุ๊ป จำกัด (2538) แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์
หน้า 118-142

จากนโยบายดังกล่าว ทำให้ประชาชนในพื้นที่เดือดร้อน ชุมชนจะต้องรื้อย้ายออกไป
วิถีชีวิตของคนในชุมชนจะต้องหายไป ประชาชนจะไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน ผลที่ตามมา
คือรัฐจะขาดรายได้จากการเสียภาษีอากร ภาษีเงินได้ หรือ ภาษีโรงเรือน และภาษีที่ดิน จาก
ประชาชนในพื้นที่ และสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์หลายแห่งจะถูกทำลายลงไป
เนื่องจากตามแผนแม่บทจะพิจารณาเพียงอาคารที่ทรงคุณค่าทางความงามเท่านั้น แต่จากการ
สำรวจสภาพทางกายภาพ พบว่ายังมีอาคารอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สมควรให้รื้อย้าย เพราะยังมี
สภาพและลักษณะที่สวยงาม ซึ่งแสดงถึงวิวัฒนาการของอาคารตึกแถวในประเทศไทย และยังมี
สัดส่วนรายละเอียดที่เป็นเอกลักษณ์ มีทั้งคุณค่าความงามและคุณค่าทางประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม (ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์ และ ภาพที่
4.6 แสดงสภาพ และลักษณะอาคารที่ไม่ควรรื้อย้ายออก)



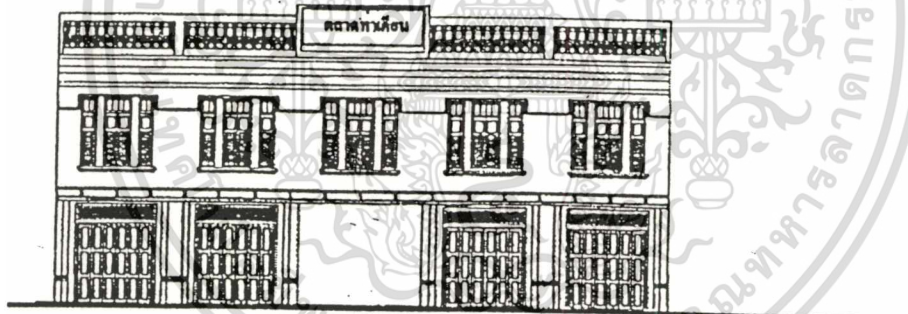
ภาพที่ 4.5 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่มีศักยภาพในการอนุรักษ์
 เองสามารถเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของมหาวิทยาลัย
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



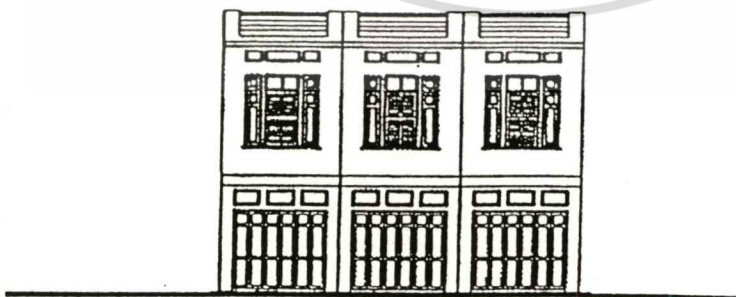
อาคารตึกแถวสมัยรัชกาลที่ 5



อาคารที่พบบริเวณริมแม่น้ำด้านตลาดท่าเตียน



อาคารเก่าด้านตลาดสดท่าเตียนช่วงทิศเหนือ



อาคารยุคกลางเก่ากลางใหม่ในซอยประตูนกรุง

ภาพที่ 4.6 แสดงสภาพและลักษณะอาคารที่ไม่ควรรื้อย้ายออกไป
 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.5 ความต้องการของชุมชน

จากสภาพปัญหาของพื้นที่ ทำให้เกิดความต้องการของชุมชนที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาเหล่านี้จากการตอบแบบสอบถามของชุมชน พอจะสรุปได้ดังนี้

- 1) ควรให้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้เหมือนเดิมที่สุด และเหมาะสมกับทัศนียภาพรอบด้าน คือ เป็นเมืองเก่าที่มีระเบียบ สะอาด และสงบเรียบร้อย รวมทั้งจัดระเบียบบริเวณริมน้ำด้วยและมีการจัดการระบบนิเวศน์โดยการปลูกต้นไม้ให้ชุมชนร่มรื่น ถ้าสิ่งแวดล้อมบริเวณนี้ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมแล้วก็จะแหล่งท่องเที่ยวอย่างเพลิดเพลินตลอดทั้งวันได้
- 2) ตามทางเท้าควรให้มีความสะอาด มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและร่มรื่น ควรมีการจัดเก็บขยะให้ถูกต้อง และกระจายไปตามบ้านต่างๆ อย่างทั่วถึง
- 3) มีความต้องการที่จอร์ดรุมมาก ซึ่งปัจจุบันนี้มีการห้ามจอดรถข้างถนน ให้จอดเป็นเวลา ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยสูงมาก
- 4) ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น การระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วม การป้องกันอัคคีภัยและการจราจร ควรมีการจัดการให้ดียิ่งขึ้น
- 5) ต้องการให้พื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งค้าขายที่อิสระ มีระเบียบในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นย่านการค้าเก่าแก่ มีความสวยงาม เป็นชุมชนดีเด่นและเป็นชุมชนตัวอย่าง
- 6) ต้องการให้ชุมชนเป็นอยู่อย่างเดิม มีการช่วยเหลือเกื้อกูล แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยร่วมมือกัน อยากรให้คงสภาพอยู่เหมือนเดิม ไม่ควรรื้อถอนหรือนำไปทำประโยชน์อย่างอื่น เพราะถือได้ว่าชุมชนทำเตียนเป็นแบบอย่างของวัฒนธรรมประเพณีที่ดีมาช้านาน จึงควรอนุรักษ์ไว้

จากความต้องการของชุมชนดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นมาจากจิตสำนึก และความตระหนักของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการช่วยกันแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน และต้องการปรับปรุงสภาพพื้นที่ หรือ สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา จากการสอบถามและให้ประชาชนตอบแบบสอบถามในข้อคำถามเกี่ยวกับทัศนคติ-ความคิดเห็นเรื่องของสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และสภาพอาคารโดยรวมของประชาชนในชุมชนทำเตียน พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญและเปิดเผยข้อมูลเป็นอย่างดี โดยแสดงความคิดเห็นว่า สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปดีพอสมควร แต่ต้องมีการปรับปรุงมีจำนวนเกินครึ่งหนึ่งของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และสภาพโดยรวมของอาคารยังคงอยู่ในสภาพดีเป็นส่วนใหญ่ ร้อยละ 49 ซึ่งที่สรุปมาได้นี้ อาจกล่าวได้ว่า ประชาชนรู้ถึงสภาพปัญหาภายในพื้นที่เป็นอย่างดี และต่อข้อคำถามที่เกี่ยวกับความรู้สึก และความรักความหวงแหนพื้นที่ พบว่าประชาชนต้องการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้น่าอยู่ ด้วยความรักและหวงแหนพื้นที่ไม่ต้องการให้พื้นที่เสื่อมเสีย และถูกทำลายทั้งจากบุคคลภายนอกและบุคคลภายในพื้นที่เอง ฉะนั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์ไว้ใช้ในพิธีกรณีกองทัพเรือ ไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความต้องการที่เกิดขึ้นจึงควรได้รับการจัดการให้เป็นไปได้ เพราะนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงกับประชาชนผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ แต่ทั้งนั้นและทั้งนี้พื้นที่ชุมชนยังคงมีข้อจำกัดของพื้นที่อยู่ ฉะนั้นการดำเนินการใดๆ จึงต้องพิจารณาปัจจัยต่างๆ ร่วมด้วย

4.6 ข้อจำกัดของชุมชน

1) ชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง ซึ่งจะถูกกำหนดด้วยข้อกำหนด เช่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 และ 2535 ประกาศใช้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ซึ่งสำนักผังเมืองกรุงเทพมหานคร ได้จัดทำผังเมืองรวมกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2541-2545 โดยมีการกำหนดแนวความคิดอย่างชัดเจน ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ และพื้นที่ต่อเนื่อง มีการควบคุมการใช้ที่ดิน ดังนี้ คือ สำหรับการอยู่อาศัยประเภทบ้านเดี่ยว บ้านแฝด และห้องแถวเป็นส่วนใหญ่ และยังมีข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ที่กำหนดให้เป็นบริเวณที่ห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงใช้ หรือ เปลี่ยนการใช้อาคารชนิดใดหรือประเภทใด ภายในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ซึ่งอาคารที่จะก่อสร้างหรือดัดแปลงได้มีน้อยประเภทมาก รวมทั้งตึกแถวก็ห้ามสร้างใหม่ และ ดัดแปลงด้วย โดยมีการจำกัดความสูงไม่เกินความสูงอาคารเดิม และจะต้องไม่เกิน 16 เมตร และขนาดของป้ายโฆษณาจะห้ามไม่ให้มีพื้นที่มากกว่า 5 ตารางเมตร

ซึ่งถือได้ว่าข้อบัญญัติกรุงเทพมหานครจะเป็นอุปสรรคต่อการทำนุบำรุง หรือ การอนุรักษ์อาคารได้ กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง ลักษณะของอาคารที่มีคุณค่า หรือ อาคารที่ควรอนุรักษ์ จากข้อบัญญัติห้ามไม่ให้ก่อสร้าง หรือ ดัดแปลง อาคารตึกแถว ฉะนั้นหากข้อบัญญัตินี้ถูกปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ก็จะทำให้ตึกแถวนั้นหมดไปได้ เนื่องจากความเสื่อมโทรมของอาคารตามกาลเวลา และไม่มีการดูแลเอาใจใส่และปรับปรุงซ่อมแซมจากผู้อยู่อาศัย แต่จากความเป็นจริงจากการสำรวจพบที่มีการซ่อมแซม ดัดแปลงอาคารอย่างไม่มีทิศทาง ทำให้ตึกแถวมีการเปลี่ยนรูปร่างๆ ในส่วนของตึกแถวที่มีคุณค่า ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนอาคารตึกแถวให้เป็นโบราณสถานหลายแห่ง หากมีการรื้อตึกเก่าสมัยรัชกาลที่ 5 ลงไป ก็สามารถกระทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย เพราะในข้อบัญญัติไม่ได้กล่าวถึงข้อห้ามไว้เลย และประการที่สอง ลักษณะของอาคารกลางเก่ากลางใหม่ หรือสมัยใหม่ การบำรุงรักษาไม่สามารถกระทำเองโดยพลการ ต้องอาศัยความเข้าใจในข้อบัญญัติหรือกฎหมาย เช่น การทาสีอาคาร ต้องถ้าสีอย่างไร สีอะไร ต่อเติมดัดแปลงได้มากน้อยขนาดไหน ทำให้เกิดความยุ่งยากสำหรับผู้อยู่อาศัยจึงปล่อยปะละเลยในการดูแลสภาพอาคารให้ดีขึ้น ซึ่งข้อบัญญัติ และกฎหมายไม่มีความชัดเจนในแง่ของการปฏิบัติ เนื่องจากไม่มีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2) กรรมสิทธิ์ที่ดิน เนื่องจากบริเวณชุมชนท่าเตียนโดยมากเป็นพื้นที่ให้เช่า การให้เช่าควรให้ความมั่นใจแก่ผู้เช่า เพื่อการลงทุนปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเก่าได้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ เนื่องจากหากสัญญาเช่ามีลักษณะสั้น เช่น ปีต่อปี ผู้เช่าคงไม่ยอมดำเนินการเพราะต้องลงทุนสูงในการปรับปรุง และอาจทำให้เกิดการปล่อยปะละเลยในการทำนุบำรุงอาคาร ทำให้อาคารเสื่อมโทรมลงไปได้

เป็นที่น่าสังเกตประการหนึ่ง คือ ลักษณะของการให้เช่านั้นเป็นตัวแปรหนึ่งที่สำคัญในการปรับปรุงสภาพพื้นที่ และตัวอาคารภายในชุมชน เพราะกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิ์ในการตัดสินใจจะอยู่ที่ผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งก็หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทั้งในทางบวกและลบ อันเนื่องมาจากโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ และนโยบายที่เกิดขึ้นกับเจ้าของพื้นที่เอง ที่ต้องการปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้นในเชิงพาณิชย์ หรือในเชิงการอนุรักษ์

ฉะนั้นการปรับปรุงแก้ไขสภาพพื้นที่ภายในชุมชนจึงดำเนินไปค่อนข้างลำบาก เนื่องจากข้อจำกัดดังกล่าว การนำเทคนิควิธีการอนุรักษ์เมืองมาใช้จึงต้องอาศัยความร่วมมือ และการยินยอมจากหลายฝ่าย อาทิเช่น สำนักทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่บริเวณตึกแถวรอบตลาด และบริเวณตลาด เจ้าของอาคารตึกแถวเอกชนรายย่อยต่างๆ และผู้ที่มีหน้าที่ในการออกข้อกำหนดต่างๆ ซึ่งน่าจะมีความละเอียดและชัดเจนมากกว่าที่เป็นอยู่ เป็นต้น

บทที่ 5

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตพื้นที่อนุรักษ์ชุมชนเมือง ซึ่งจะอยู่ภายใต้นโยบายของภาครัฐ ในการกำหนด ควบคุมและจัดการพื้นที่ จึงมักนำไปสู่ปัญหาและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชนอยู่เสมอ

ฉะนั้นในการวิเคราะห์ข้อมูลจะทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยจะแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ไว้ 3 ส่วน

- 1) วิเคราะห์นโยบายการอนุรักษ์พื้นที่ ที่มีชุมชนตั้งอยู่
- 2) วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) วิเคราะห์ศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.1 การวิเคราะห์นโยบายภาครัฐ

ชุมชนท่าเตียนเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในโครงการปรับปรุงพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ตามแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ (บริษัทชินครอนกรุ๊ป จำกัด, 2538) โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้ว ซึ่งได้มีแนวทางการพัฒนาพื้นที่ คือ ให้มีการรื้อถอนอาคารเก่าที่ไม่มีคุณค่าออก แล้วเปิดเป็นพื้นที่โล่ง เป็นสวนสาธารณะ รื้อถอนท่าเรือเก่า อนุรักษ์ปรับปรุงอาคารที่มีคุณค่า รวมทั้งจัดระบบทางเดินริมน้ำ

เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงการดังกล่าวได้ถูกริเริ่มโครงการมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานผู้รับผิดชอบ คือ กรุงเทพมหานคร ยังไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปได้ เนื่องจาก

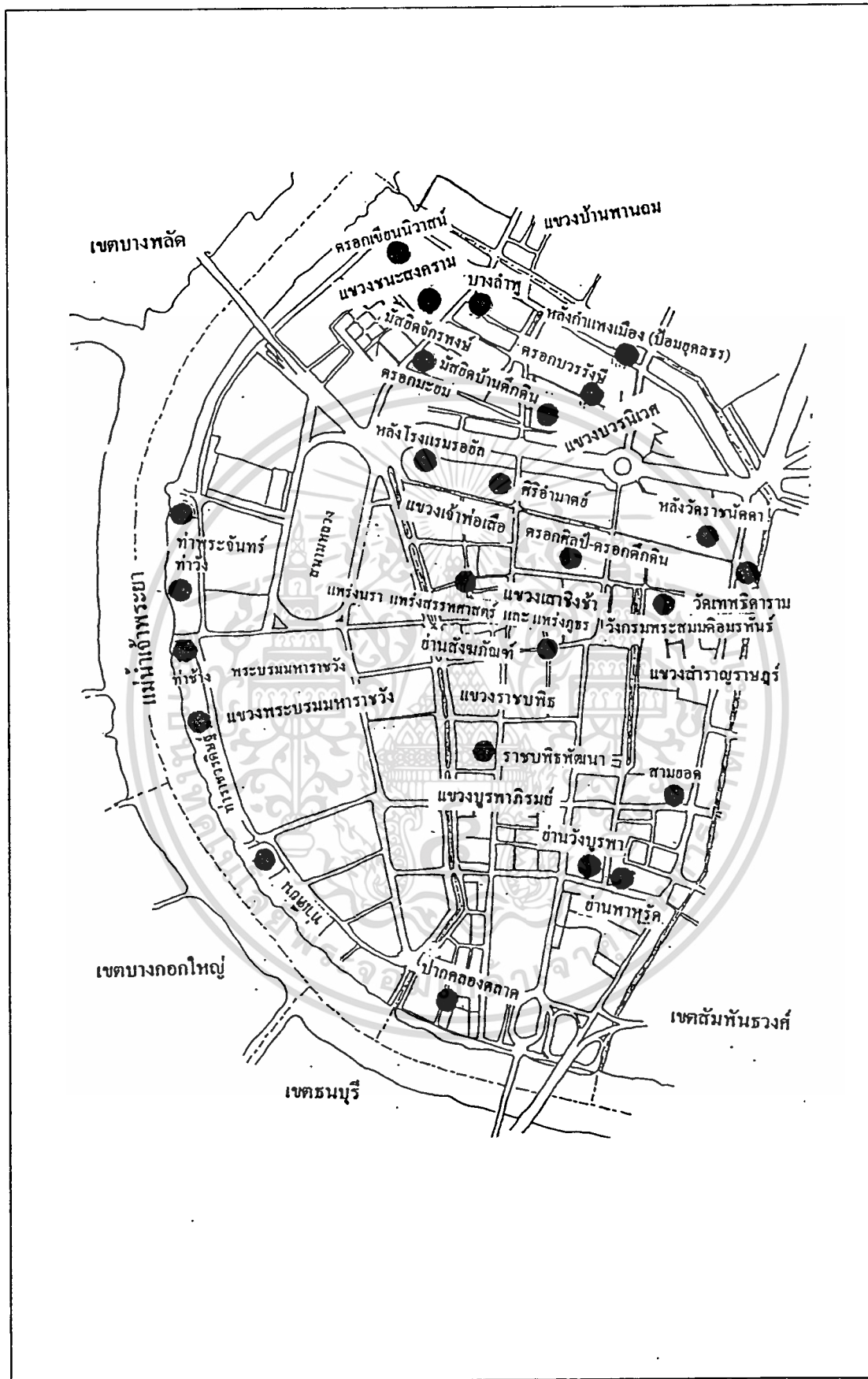
- 1) ขาดหลักเกณฑ์และรายละเอียดในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการในเชิงอนุรักษ์ โดยเฉพาะเรื่องของการจัดการ การกำหนดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมและการรองรับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของสังคม
 - 2) ปัญหากรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งมีผลต่อการปรับปรุงพื้นที่ในด้านความยินยอมของผู้อยู่อาศัยและเจ้าของที่ดิน ซึ่งจะมีปัญหาในการเวนคืนที่ดิน
 - 3) ขาดงบประมาณดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ทำให้โครงการอาจล่าช้าได้
 - 4) การยอมรับของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนการมีแผน จะก่อให้เกิดแผนที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย และจะมีความเป็นไปได้
- เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในทางการปฏิบัติ อันเนื่องมาจากความคิดเห็นของชุมชน ความยินยอมและทัศนคติของชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกลุ่มอื่นๆ ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการ

ฉะนั้นจากการศึกษา และการสำรวจพื้นที่ชุมชนท่าเตียน โดยการสอบถามประชาชน ในส่วนของสภาพสังคม พบว่ามีการจัดการชุมชนที่ดีมาก มีกรรมการชุมชนปฏิบัติหน้าที่เต็มที่ และมีส่วนร่วมในการเมืองท้องถิ่นค่อนข้างมาก ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนอยู่ในระดับที่สูง และยังมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันสม่ำเสมอ ลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่หาได้ยากในชุมชนเมือง กิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ปัจจุบันแม้จะลดบทบาทลง มีการเปลี่ยนรูปการค้าไป แต่บริเวณชุมชนท่าเตียน ยังคงมีศักยภาพสูงในการดำรงไว้ซึ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยลักษณะเด่นของพื้นที่ที่เป็นย่านการค้าเก่าแก่ โดยมีรูปแบบที่สอดคล้องกับนโยบายการอนุรักษ์เกาะรัตนโกสินทร์ซึ่งได้กำหนดให้พื้นที่ท่าเตียนเป็นเมืองที่ยังคงมีชีวิตอยู่ จึงสมควรได้รับการสนับสนุนให้รักษาไว้แทนที่จะมีการรื้อย้ายชุมชนตามแผนแม่บทฯ แต่จะต้องมีการปรับปรุงพื้นที่ในบางส่วนให้มีการส่งเสริมกิจกรรมทางการบริการและการท่องเที่ยวให้มากขึ้นและลดบทบาทของการค้าส่งลง ฉะนั้นความเป็นไปได้ของนโยบายจึงต้องมีการคำนึงถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านกายภาพด้วย ซึ่งในแผนแม่บทฯ จากที่ได้มีมานั้นมีเฉพาะประเด็นการพัฒนาทางด้านกายภาพเท่านั้น กล่าวคือให้ความสำคัญกับพื้นที่เปิดโล่ง และสวนสาธารณะมากเกินไป โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณโครงการเลย ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ในโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่ามีชุมชนต่างๆ ในพื้นที่โครงการหลายชุมชนที่จะได้รับผลกระทบหากมีการดำเนินการดังแผนแม่บทฯ ที่ได้เสนอไว้ (ภาพที่ 5.1 แผนที่แสดงชุมชนในบริเวณเขตเกาะรัตนโกสินทร์ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ)

การดำเนินการตามนโยบายการรื้อย้ายชุมชนออกไปทั้งหมดนั้น จะเกิดการต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่ ประชาชนขาดที่อยู่และทำมาหากิน เกิดการทำลายวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่ก่อตัวมาเป็นเวลานาน สุดท้ายนำไปสู่ปัญหาและข้อขัดแย้งอีกมากมาย รวมทั้งนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเมือง โดยเฉพาะนโยบายประชาคมเมืองที่กำลังก่อตัวอยู่ในปัจจุบันซึ่งต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความรู้สึกรักท้องถิ่นร่วมกัน

ฉะนั้นในการศึกษานโยบายโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์จึงพบว่า ความเป็นไปได้ของนโยบายต้องคำนึงถึงชุมชนในพื้นที่โครงการให้มากที่สุด เพราะจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโดยตรง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจะนำมาซึ่งข้อตกลง และทางเลือกที่เป็นไปได้ เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง



5.2 การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในกาอนุรักษ์และการพัฒนาได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นแนวทางที่เกิดจากการยอมรับในผลที่เกิดขึ้นของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์ สภาพปัจจุบัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยจะพิจารณาในเรื่องของ ลักษณะ ขบวนการ หรือ ขั้นตอน ช่องทาง และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.2.1 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ในการศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเพื่อให้ได้ภาพรวมของทั้งชุมชน พบว่าประชาชนในชุมชนทำเตียนจะให้ความร่วมมือดี โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมบริจาคในกรณีของการทำเพื่อการกุศล การแก้ไขปัญหาในชุมชน เช่น ในกรณีน้ำท่วม ปี 2538 ประชาชนในชุมชนจะช่วยกันบริจาคเงินซื้อเครื่องสูบน้ำประจำชอยนั้นๆ

สำหรับเรื่องของการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการชุมชน หรือ สมาชิกชุมชน ทุกคนที่อาศัยในพื้นที่ถือว่าเป็นสมาชิกชุมชนหมด กรรมการชุมชน และผู้นำชุมชน จะได้รับเลือกตั้งจากประชาชน ทุกๆ 2 ปี โดยกรรมการทั้งหมดที่บริหารมี 10 ท่าน ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เทรย์ญฎิก นายทะเบียน ประชาสัมพันธ์ และกรรมการอีก 4 ท่าน นอกจากนั้นยังมีตัวแทนประจำชอยอีก การเลือกตั้งกรรมการชุมชนจะอยู่ในการควบคุมดูแลของสำนักงานเขตพระนคร ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534

เมื่อตรวจสอบจากการตอบแบบสอบถาม โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ พบว่าลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนทำเตียน โดยมากที่สุดจะเข้าร่วมเป็นสมาชิก (Membership) ซึ่งมีถึงร้อยละ 81.4 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 156 คน ที่เหลือไม่ได้ตอบแบบสอบถามในข้อนี้ รองลงมาคือ การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (Financial contribution) โดยมีสัดส่วนร้อยละ 68.6 ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนทำเตียน

ลักษณะของการมีส่วนร่วม	เข้าร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ
1. การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก	127	81.4
2. การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย	107	68.6
3. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ และกรรมการชุมชน	59	37.8

ที่มา: จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2541
 เอกสาร: จากการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เมื่ออนุญาตเห็นไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เป็นที่น่าสังเกตว่าสัดส่วนของการมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกของชุมชนมีสูงซึ่งก็หมายถึงว่าประชาชนในชุมชนรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองเป็นอย่างดี ว่าอยู่ในสถานะใด ฉะนั้นก็จะเป็นการง่ายที่จะทำให้ประชาชนได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน และนอกจากนี้สมาชิกในชุมชนก็ได้มีส่วนร่วมในการบริจาคเงินจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับการที่ผู้นำชุมชนได้กล่าวไว้ว่า เมื่อเกิดปัญหาในชุมชน สมาชิกทุกคนจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดีในการบริจาค ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่สภาพโดยรวมของคนในพื้นที่มีฐานะที่ดีจึงมีกำลังทรัพย์เพียงพอในการบริจาค และให้ความช่วยเหลือชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

เมื่อนำลักษณะของการมีส่วนร่วมมาจัดลำดับการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนทำเทียบ พบว่า ประชาชนที่มีส่วนร่วมเป็นผู้นำและกรรมการชุมชน จะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นสมาชิกและร่วมกันออกค่าใช้จ่ายด้วย แม้จะไม่ทุกคนที่มีลักษณะการเข้าร่วมครบทั้ง 3 ลักษณะ แต่ก็เป็นส่วนมาก และส่วนผู้ที่เข้าร่วมออกค่าใช้จ่ายก็เช่นเดียวกัน จะเป็นสมาชิกชุมชนร่วมอยู่ด้วย

5.1.2 ขบวนการ หรือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ประชาชนได้ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่ ร่วมหาปัญหา สาเหตุ ความต้องการที่แท้จริง มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมคิดสร้างแบบวิธีการ ร่วมวางนโยบาย ร่วมตัดสินใจ ร่วมจัด หรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน เป็นอย่างดี มีการร่วมลงทุน ปฏิบัติตามนโยบาย และควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาด้วยความใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกัน และการเอาใจใส่ต่อประชาชนในชุมชนนี้ของผู้นำชุมชน ทำให้ประชาชนกล้าคิดกล้าทำ และเสนอแนะ แสดงความคิดเห็นอยู่ตลอดเวลา

จากการให้ประชาชนในชุมชนตอบแบบสอบถาม ผลปรากฏว่า ขั้นตอนของการเข้าร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน คิดเป็นร้อยละ 61.5 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 156 คน และขั้นตอนที่มีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การร่วมวางนโยบาย หรือ แผนงาน และแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชน คือ ร้อยละ 4.5 รายละเอียดแสดงดังตาราง 5.2 และเมื่อนำมาจัดลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามแบบของ Norman T. Uphoff (1979) จะแบ่งได้ดังนี้ การร่วมปฏิบัติตามแผน ซึ่งประชาชนจะเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้มากที่สุด รองลงมาเป็นการร่วมประเมินผล และสุดท้ายคือ การร่วมในการตัดสินใจ

ตารางที่ 5.2 แสดงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน	เข้าร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ร่วมลงทุน	96	61.5
2. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย	92	59
3. ร่วมติดตามประเมินผล	55	35.3
4. ร่วมหาสาเหตุ และ ปัญหา	23	14.7
5. ร่วมคิดวิธีการลดปัญหา	17	10.9
6. ร่วมตัดสินใจ	11	7.1
7. ร่วมปรับปรุงระบบ	9	5.8
8. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือ แผน	7	4.5

ที่มา : จากการตอบแบบสอบถาม เมษายน 2541

จากข้อสังเกตพบว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่น้อยที่สุด คือ การร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งชุมชนไม่มีโอกาสเป็นผู้ร่วมในการตัดสินใจโดยตรงและไม่มีสิทธิ์เต็มที่ในการวางแผนและตัดสินใจ ในนโยบายต่างๆ การดำเนินงานทั้งหลายมักจะถูกกำหนดจากภาครัฐ ผ่านผู้นำชุมชน และนำมาสู่ประชาชนในชุมชน เนื่องจากภาครัฐยังไม่ได้ให้โอกาสแก่ชุมชนอย่างเต็มที่ แต่แนวทางหนึ่งที่รัฐจะช่วยส่งเสริมการให้อำนาจชุมชนในการวางแผนและตัดสินใจได้นั้น น่าจะเริ่มต้นที่การเปิดโอกาสในเรื่องของช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน การให้สิทธิ์ เสรีภาพในการให้ และเลือกรับข่าวสารของประชาชน เพราะเมื่อประชาชนในชุมชนได้รับข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นธรรม ก็สามารถหาข้อสรุปที่เป็นไปตามความต้องการของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

5.1.3 ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน จะมีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่ เป็นทางการ โดยจะอาศัยช่องทางในการติดต่อสื่อสารเป็นหนทางการเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งช่องทางการติดต่อสื่อสารนี้ประกอบด้วย การให้ข่าวสาร และการรับข่าวสาร โดยช่องทางทั้ง 2 จะมีสื่อ 2 ลักษณะ คือ ช่องทางสื่อสารมวลชน และช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล

จากการให้ประชาชนตอบแบบสอบถาม โดยนำแนวคิดของ Mike Douglass และ Malia Zoghin (1994) มาเป็นทางเลือกโดยให้โอกาสในการเข้ามีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน พบว่า ประชาชน จะเข้าร่วมในการตอบแบบสอบถามมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 67.3 ของผู้ตอบแบบสอบถาม 156 คน และ เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร้อยละ 53.8 นอกจากนี้ยังคงมีการเข้า

มีส่วนร่วมในการรับทราบจากสื่อสาธารณะอีกด้วย ดังแสดงในตาราง 5.3 นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.3 แสดงช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วม	เข้าร่วม	
	จำนวน	ร้อยละ
1. ตอบแบบสอบถาม	105	67.3
2. การเข้าร่วมประชุมและรับฟังมาตรการแก้ไขปัญหา	84	53.8
3. รับทราบจากสื่อสาธารณะ	21	13.5

ที่มา : การตอบแบบสอบถาม เมษายน 2541

5.1.3.1 การให้ข่าวสาร

การให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญได้กล่าวถึง สิทธิของบุคคลในการได้รับข้อมูลข่าวสารไว้ในมาตรา 58

“บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะในขอบข่ายของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 59 ว่าด้วย สิทธิของบุคคลหรือชุมชนในการได้รับข้อมูลข่าวสารก่อนดำเนินการ

“บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูลคำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตหรือส่วนได้เสียสำคัญใดเกี่ยวกับตนหรือชุมชนท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ”

จากกฎหมายรัฐธรรมนูญข้างต้น จะเน้นที่สิทธิการได้รับข้อมูลข่าวสารระหว่างภาครัฐและประชาชน โดยกระบวนการนี้เป็นการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน หรือที่เรียกว่า ประชาพิจารณ์ ซึ่งรัฐจะต้องดำเนินการให้ความสำคัญแก่ประชาชน โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่ ที่จะได้รับผลกระทบก่อนการตัดสินใจของรัฐ ทั้งนี้เพื่อความโปร่งใส ลดความขัดแย้งของประชาชน แต่ขบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนนั้น เป็นเสียงของประชาชนที่แท้จริงหรือไม่ ถ้าเสียงของประชาชนที่พูดมานั้นเป็นตัวแทนของชุมชนอย่างแท้จริงก็จะทำให้ชุมชนนั้นสมบูรณ์แบบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง โยชน์ด้านการค้าไม่ว่าการณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พบว่าลักษณะการให้ข่าวสารจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะมีการประสานงานมายังชุมชน และทางชุมชนจะประชาสัมพันธ์ไปยังประชาชนด้วยวิธีการต่างๆ อันได้แก่ แจกเอกสาร ประกาศเสียงตามสาย การบอกกล่าว และบอร์ดชุมชน โดยการส่งข่าวสารทางชุมชนจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ซึ่งค่าใช้จ่ายเหล่านี้ทางชุมชนได้มา 2 ส่วน คือ

- เงินเฉพาะกิจ จากการบริจาคของประชาชนในชุมชนกรณีที่ได้มีการขอความช่วยเหลือ
- เงินจากส่วนกลาง ได้มาจากการจัดงานประเพณีทุกปี ปีละ 2 หน ในการประมวลของแต่ชุมชนเท่าเทียมก็ยังได้รับข้อมูลจากส่วนราชการไม่เพียงพอเท่าที่ควร ทางชุมชนจะต้องหาข่าวสารมาเองเพิ่มเติม เพื่อความเป็นจริง ถูกต้อง และทันสมัย อยู่ตลอดเวลา

5.1.3.2 การรับข่าวสาร

การเลือกรับข่าวสารของชาวท่าเตียน ส่วนใหญ่แล้วจะเลือกรับข่าวสารในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน และเรื่องที่ผู้นำชุมชนนำมา จากการตอบแบบสอบถาม เป็นสัดส่วนร้อยละ 71.2 และ ร้อยละ 50.6 ตามลำดับ จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 156 คน ดังแสดงใน ตาราง 5.4 เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในการเลือกรับข่าวสารของชาวท่าเตียนมาก เพราะการยอมรับข่าวสารนั้นมีถึง 1 ใน 2 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 156 คน

ตารางที่ 5.4 แสดงการเลือกรับข่าวสารของประชาชนในชุมชนท่าเตียน

การเลือกรับข่าวสารของประชาชน	เลือกรับ	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน	111	71.2
2. เรื่องที่ผู้นำชุมชนนำมา	79	50.6
3. เรื่องที่สนใจ	60	38.5
4. เรื่องที่มาจากสื่อสาธารณะต่างๆ	59	37.8
5. เรื่องที่ได้รับมาจากหน่วยงานราชการ/องค์กรต่างๆ	42	26.9
6. เรื่องที่ได้รับจากคำบอกเล่า	37	23.7

ที่มา : การตอบแบบสอบถาม เมษายน 2541

แหล่งข้อมูลในการรับข่าวสาร ประชาชนจะได้รับจากเสียงตามสายภายในชุมชนที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของชุมชนเป็นผู้กระจายข่าว ซึ่งมีร้อยละ 76.3 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 5.5 แสดงแหล่งข้อมูลที่ประชาชนในชุมชนได้รับข่าวสาร

แหล่งข้อมูล	ได้รับข่าวสาร	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เสียงตามสาย	119	76.3
2. สื่อสาธารณะ	47	30.1
3. ฝึกอบรมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ	44	28.2
4. หนังสือเวียน	42	26.9
5. การบอกเล่า /ข่าวลือ	38	24.4
6. บอร์ดชุมชน	37	23.7
7. หน่วยงานราชการ	16	10.3
8. องค์กรเอกชน	13	8.3
9. การเข้าประชุม	8	5.1
10. ประสบด้วยตัวเอง	2	1.3
11. ไม่เคยได้รับข่าวสารใดๆ	51	32.7

ที่มา : การตอบแบบสอบถาม เมษายน 2541

การได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารของชุมชนท่าเตียน จากการตอบแบบสอบถามดังแสดงในตาราง 5.4 และ 5.5 พบว่า ประชาชนในชุมชนยังคงให้ความสนใจในข่าวสารที่เกิดขึ้นกับชุมชนเป็นอย่างดี และได้รับการบริหารงานจากกรรมการชุมชนในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเป็นประจำและอย่างสม่ำเสมอ ทำให้การรับข่าวสารของชุมชนดำเนินไปในทางที่ดี ไม่ถูกปิดกั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายในกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ที่ได้ให้สิทธิ เสรีภาพแก่ประชาชนในการรับทราบข่าวสารข้อมูล และสามารถแสดงความคิดเห็น เสนอความต้องการและปัญหาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหาต่อไปได้ ฉะนั้นจึงสามารถนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ ด้วยความรู้ความเข้าใจอันดี

5.1.4 ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นโดยการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชนของรัฐบาลเป็นสำคัญ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนท่าเตียน แบบ Structured Interview พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยส่วนใหญ่แล้ว ชุมชนจะทำการวางแผน และตัดสินใจเอง ในแต่ละปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เนื่องจากคิดว่าส่วนราชการทำงานล่าช้า ไม่ทันกับความต้องการของชุมชน แต่ก็ยังคงมีโครงการต่างๆ มากมายที่เกิดจากแนวนโยบายของรัฐ ฉะนั้นจึงยังคงมีการติดต่อประสานงานกับส่วนราชการอยู่เสมอ เพื่อรับทราบแนวนโยบายของภาครัฐและปรึกษาหารือ หรือ แจ้ง

ความต้องการของชุมชน ซึ่งก็ได้รับการตอบรับ และเปิดโอกาสเป็นอย่างดี เนื่องจากทางชุมชนได้ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จดทะเบียนเป็นชุมชนอย่างเป็นทางการ โดยขึ้นกับกรุงเทพมหานคร ในปี 2539 จึงทำให้มีการประสานงานกับทางราชการเสมอมา

สำหรับการศึกษาคั้งนี้ในเรื่องของระดับการมีส่วนร่วมได้นำการศึกษา ลักษณะ ขั้นตอน และช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน มาประกอบด้วยกับแนวความคิดแบบจำลองระดับขั้นการมีส่วนร่วมของ Sherry Arnstein (1969) และ Choguill (1996) ซึ่งจากการศึกษาในข้างต้นของลักษณะ ขั้นตอน และช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา และนำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดของ Sherry Arnstein จะพบว่าส่วนใหญ่จะอยู่ในขั้นตอนของ Manipulation (โครงการต่างๆ ถูกควบคุมโดยรัฐทั้งหมด) Therapy (การจ้างที่ปรึกษาให้ดำเนินการและใช้ผลงานของที่ปรึกษามาปรับเป็นนโยบายโดยที่ที่ปรึกษาไม่ได้จัดประชุมประชาชนตั้งแต่ต้น) หรือ Informing (การที่ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลเพียงทางเดียวจากฝ่ายรัฐ โดยไม่มีโอกาสต่อรอง) ส่วนอีก 3 ขั้น คือ Partnership (การให้ชุมชนเข้าร่วมตัดสินใจด้วย) Delegated Power (การให้อำนาจแก่ชุมชนในการตัดสินใจ) และ Citizen Control (ชุมชนมีสิทธิที่จะเสนอและจัดทำแผนได้เอง) ชุมชนทำเตียนยังไม่ถึง เนื่องจากยังไม่ได้โอกาสจากภาครัฐในการตัดสินใจ ซึ่งทั้ง 3 ขั้นนั้นชุมชนมีสิทธิเต็มทีในการกำหนดอนาคตของตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม การให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ชุมชนทั้งหมด อาจเป็นไปได้ยากในกรณีของพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ เพราะมีเรื่องราวของการอนุรักษ์และข้อมูลอื่นๆ ที่มีความจำเป็นที่จะต้องดำรงรักษาไว้ การมีส่วนร่วมของชุมชนคงมีข้อจำกัด เพราะไม่อาจสนองความต้องการทั้งหมดของชุมชนได้ ฉะนั้นในการศึกษาจึงนำแบบจำลองของ Choguill (1996) มาทำการศึกษาซึ่งมี 8 ขั้นเช่นเดียวกัน

ซึ่งก็พบว่าน่าจะเป็นแนวทางที่จะสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ มากกว่านำแบบจำลองของ Arnstein มาใช้ โดย Choguill ได้คิดแบบจำลองขั้นนี้มาใช้ในประเทศโลกที่ 3 โดยไม่ได้ให้สิทธิเต็มทีในการวางแผนและตัดสินใจแก่ชุมชน แต่จะเป็นเพียงการใช้สิทธิ "ส่วนใหญ่" เท่านั้น ซึ่งจะเป็นการถ่ายอำนาจ (Empowerment) มากกว่าการใช้การควบคุมโดยชุมชน (Citizen Control) รัฐบาลควรได้เปิดโอกาสให้ชุมชนทำเตียน สามารถปรับมาอยู่ในระดับของการให้ชุมชนได้ตัดสินใจบางส่วน จากโครงการของรัฐที่มีอยู่แล้ว และการร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจโดยผ่านโครงสร้างตามนโยบายได้ เพื่อให้ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น แต่ทั้งนั้นและทั้งนี้ การที่ประชาชนจะมีมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ได้นั้นจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ หลายประการและที่สำคัญรัฐต้องให้โอกาสแก่ชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.3 การวิเคราะห์ศักยภาพการมีส่วนร่วมชุมชน

ศักยภาพการมีส่วนร่วมชุมชน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการเข้าร่วมของชุมชน โดยจะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความสามารถ ความเป็นไปได้ สาเหตุ และวิธีการเข้าร่วมมีส่วนร่วมของชุมชนท่าเทียบ และเพื่อให้ทราบว่าชุมชนมีศักยภาพมากน้อยเพียงไรในการมีส่วนร่วม จึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะทำให้เกิดศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย ลักษณะการถือครองสถานภาพทางสังคม และการรับรู้ข่าวสาร ซึ่งจากการศึกษาสามารถพบความสัมพันธ์ดังนี้

ตารางที่ 5.6 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษา และลักษณะของการมีส่วนร่วม

ระดับการศึกษา (% Row) [% Col]	ลักษณะของการมีส่วนร่วม			รวม
	มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก	มีส่วนร่วมออกค่าใช้จ่าย	มีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	
ระดับการศึกษาต่ำ	4 (10.8) [66.7]	33 (89.2) [33.0]	- - -	37 33.0
ระดับการศึกษาปานกลาง	2 (3.7) [33.3]	47 (87.0) [47.0]	5 (9.3) [83.3]	54 48.2
ระดับการศึกษาสูง	- - -	20 (95.2) [20.0]	1 (4.8) [16.7]	21 18.8
รวม	6 5.4	100 89.3	6 5.4	112 100

$$\chi^2 = 9.489 \quad \text{Sig} = 0.05$$

$$P \leq 0.05$$

$$C = 0.244$$

* 6 cells (66.7%) ค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดหวังที่น้อยที่สุดคือ 1.13

หมายเหตุ : ในการศึกษาขนาดตัวอย่างมีขนาดเล็ก ค่าความถี่ที่คาดหวัง (Expected Frequencies; E) มีค่าต่ำกว่า 5 จำนวน

หลาย cell จะมีผลทำให้ค่า Significance ของการทดสอบไม่ใช่ค่าที่แท้จริง เป็นเพียงค่าโดยประมาณ ฉะนั้น ผลที่ได้จึงเป็นค่าโดยประมาณ (โดยมีสมมติฐานว่าขนาดตัวอย่างที่นำมาทดสอบนั้นมากพอ)

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ มีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 112 คน ซึ่งความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ตัวแปรนี้จะแบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็น 3 กลุ่ม คือ การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก มีส่วนร่วมออกค่าใช้จ่าย และมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ระดับการศึกษาแบ่งเป็น 3 กลุ่มเช่นกัน คือ ระดับการศึกษาต่ำ ปานกลาง และสูง โดยประชาชนเข้าร่วมมีส่วนร่วมออกค่าใช้จ่ายมากที่สุด ร้อยละ 89.3 เข้าร่วมมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก และมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ร้อยละ 5.4 ซึ่งพบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่ำจะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมที่สูงที่สุด ไม่ว่าการมีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ร้อยละ 66.7 ส่วนการเข้าร่วมในลักษณะออกค่าใช้จ่ายและลักษณะของการเป็นผู้นำจะพบมากในกลุ่มของผู้ที่มีระดับการศึกษาปานกลาง ร้อยละ 47 และ ร้อยละ 83.3

เป็นที่สังเกตว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมที่มีส่วนร่วมเป็นผู้นำ จะพบมากในกลุ่มประชาชนที่มีระดับการศึกษาปานกลาง ในที่นี้คือ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย นั่นก็หมายถึงว่าประชาชนในกลุ่มนี้จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย และเป็นสมาชิกชุมชนร่วมอยู่ด้วย เนื่องจากผู้ที่จะมีส่วนร่วมเป็นผู้นำได้นั้น น่าจะต้องผ่านการเป็นสมาชิกชุมชนและร่วมออกค่าใช้จ่ายร่วมอยู่ด้วย

สรุปในการศึกษาความสัมพันธ์พบว่า ผู้สำเร็จการศึกษาในระดับการศึกษาปานกลาง เข้ามีส่วนร่วมในลักษณะของการมีส่วนร่วมมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 48.2 รองลงมาเป็นกลุ่มผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ ร้อยละ 33 ส่วนกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงจะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ร้อยละ 18.8

ตารางที่ 5.7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพ และจำนวนช่องทางการมีส่วนร่วม

อาชีพ (% Row) [% Col]	จำนวนช่องทางการมีส่วนร่วม			รวม
	จำนวน 1 ช่องทาง	จำนวน 2 ช่องทาง	จำนวน 3 ช่องทาง	
อาชีพที่มีความมั่นคง	69 (54.8) [87.3]	42 (33.3) [97.7]	15 (11.9) [100]	126 92.0
อาชีพที่ไม่มีความมั่นคง	10 (90.9) [12.7]	1 (9.1) [2.3]	- - -	11 8.0
รวม	79 57.5	43 31.4	15 10.9	137 100

$$\chi^2 = 7.065$$

$$\text{Sig} = 0.029$$

$$P \leq 0.05$$

$$C = 0.196$$

* 2 cells (33.3%) ค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดหวังที่น้อยที่สุดคือ 1.20

หมายเหตุ : ในการศึกษาขนาดตัวอย่างมีขนาดเล็ก ค่าความถี่ที่คาดหวัง (Expected Frequencies; E) มีค่าต่ำกว่า 5 จำนวน

หลาย cell จะมีผลทำให้ค่า Significance ของการทดสอบไม่ใช่ค่าที่แท้จริง เป็นเพียงค่าโดยประมาณ ฉะนั้น ผลที่ได้จึงเป็นค่าโดยประมาณ (โดยมีสมมติฐานว่าขนาดตัวอย่างที่นำมาทดสอบนั้นมากพอ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพ และจำนวนช่องทางการมีส่วนร่วมในการศึกษาจะแบ่งจำนวนช่องทางการมีส่วนร่วมเป็น 3 ช่องทาง โดยเปิดโอกาสให้การเข้ามีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน ดังนี้ คือ การตอบแบบสอบถาม การเข้าร่วมประชุมและรับฟังมาตรการแก้ไขปัญหาและการรับทราบจากสื่อสาธารณะ โดยอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การเข้ามีส่วนร่วมใน 3 ช่องทาง คือ เข้าร่วมทั้ง 3 แบบ เข้าร่วมจำนวน 2 ช่องทาง คือ แบบใดก็ได้จำนวน 2 แบบ

จากตารางแสดงความสัมพันธ์จำนวนผู้ตอบคำถามทั้งหมด 137 คน โดยจะแบ่งลักษณะอาชีพเป็น 2 กลุ่ม คือ อาชีพที่มีความมั่นคง และอาชีพที่ไม่มีความมั่นคง ซึ่งพบว่าอาชีพที่ทำการศึกษาทุกอาชีพจะเข้าร่วมจำนวน 1 ช่องทาง คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 57.7 และน้อยที่สุด คือ เข้าร่วมจำนวน 3 ช่องทาง ร้อยละ 10.9 โดยอาชีพที่เข้ามีส่วนร่วมในทั้ง 3 ช่องทาง มากที่สุด คือ อาชีพที่มีความมั่นคง ร้อยเปอร์เซ็นต์

ข้อสังเกตจากการศึกษาความสัมพันธ์ดังกล่าว พบว่า การมีอาชีพที่มีความมั่นคงจะเป็นอาชีพที่เข้ามีส่วนร่วมในช่องทางการมีส่วนร่วมมากที่สุด มากถึงร้อยละ 92 และจำนวนช่องทางที่เข้าร่วมก็มีถึง 3 ช่องทาง ซึ่งก็หมายถึง การให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม การเข้าร่วมประชุมและรับฟังมาตรการแก้ไขปัญหาและการรับทราบจากสื่อสาธารณะต่างๆ เป็นอย่างดี

ตารางที่ 5.8 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคม และลักษณะของการมีส่วนร่วม

สถานภาพทางสังคม (% Row) [% Col]	ลักษณะของการมีส่วนร่วม			รวม
	มีส่วนร่วมเป็นสมาชิก	มีส่วนร่วมออกค่าใช้จ่าย	มีส่วนร่วมเป็นผู้นำ	
สมาชิกชุมชน	4 (3.9) [66.7]	95 (93.1) [92.2]	3 (2.9) [42.9]	102 87.9
ผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการชุมชน	2 (14.3) [33.3]	8 (57.1) [7.8]	4 (28.6) [57.1]	14 12.1
รวม	6 5.2	103 88.8	7 6.0	116 100.0

$$\chi^2 = 17.75 \quad \text{Sig} = 0.000 \quad P \leq 0.05 \quad C = 0.364$$

* 2 cells (33.3%) ค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดหวังที่น้อยที่สุดคือ 0.72

หมายเหตุ : ในการศึกษาขนาดตัวอย่างมีขนาดเล็ก ค่าความถี่ที่คาดหวัง (Expected Frequencies; E) มีค่าต่ำกว่า 5 จำนวนหลาย cell จะมีผลทำให้ค่า Significance ของการทดสอบไม่ใช่ค่าที่แท้จริง เป็นเพียงค่าโดยประมาณ ฉะนั้น ผลที่ได้จึงเป็นค่าโดยประมาณ (โดยมีสมมติฐานว่าขนาดตัวอย่างที่นำมาทดสอบนั้นมากพอ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตาราง พบว่า ตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันดังนี้ คือ ประชาชนที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 116 คน เป็นสมาชิกชุมชนอย่างเดียวย ร้อยละ 87.9 และเป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ร้อยละ 12.1 ซึ่งสถานภาพทางสังคมของประชาชนในชุมชนทำเดียนอยู่บนสมมติฐานที่ว่าผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจะเป็นสมาชิกชุมชนร่วมอยู่ด้วย โดยที่สถานภาพทางสังคมทั้งที่เป็นสมาชิกชุมชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนนั้น จะเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะการมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายมากที่สุด ร้อยละ 93.1 และ ร้อยละ 57.1 ตามลำดับ

ข้อสังเกตจากการศึกษาตารางแสดงความสัมพันธ์ พบว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายในกลุ่มประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกชุมชนจะสูงร้อยละ 92.2 และผู้มีส่วนร่วมเป็นผู้นำจะพบมากในผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมเป็นผู้นำและคณะกรรมการชุมชน ร้อยละ 57.1 ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ผู้ที่เป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนจะมีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนทำเดียน ในการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่สูงและผู้ที่มีสถานภาพทางสังคม เป็นสมาชิกชุมชน มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงมากกว่าลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทอื่น ส่วนผู้ที่เป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนนั้น จากบทบาทหน้าที่ของเขาแล้วย่อมนำมาซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เป็นผู้นำที่สูง แต่ทั้งนั้นและทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับตารางแสดงความสัมพันธ์ข้างต้นก็พบว่า ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเองก็ยังคงมีลักษณะของการร่วมออกค่าใช้จ่ายสูงด้วยเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์กับลักษณะของการมีส่วนร่วมประเภทอื่น

ตารางที่ 5.9 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางสังคม และขั้นตอนการมีส่วนร่วม

สถานภาพทางสังคม (% Row) [% Col]	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม			รวม
	การปฏิบัติตามแผน	ร่วมประเมินผล	ร่วมตัดสินใจ	
สมาชิกชุมชน	77 (58.8) [91.7]	49 (37.4) [90.7]	5 (3.8) [45.5]	131 87.9
ผู้นำชุมชนและ คณะกรรมการชุมชน	7 (38.9) [8.3]	5 (27.8) [9.3]	6 (33.3) [54.5]	18 12.1
รวม	84 56.4	54 36.2	11 7.4	149 100.0

$\chi^2 = 20.19$ Sig = 0.000 $P \leq 0.05$ C = 0.345

* 1 cells (16.7%) ค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยที่สุดคือ 1.33

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 149 คน พบว่ากลุ่มประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมเป็นสมาชิกชุมชนเพียงอย่างเดียวจะเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมจำนวนมากกว่าประชาชนที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชน โดยขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ได้รับการเข้าร่วมมากที่สุด คือ การปฏิบัติตามแผนร้อยละ 56.4 รองลงมาเป็นการร่วมประเมินผล ร้อยละ 36.2 และร่วมตัดสินใจ ร้อยละ 7.4 ซึ่งพบว่าทั้ง 3 ขั้นตอนมีลำดับต่อกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ ย่อมต้องเคยมีส่วนร่วมในการร่วมประเมินผลและปฏิบัติตามแผนมาก่อน และผู้ที่เคยร่วมในการประเมินย่อมเคยปฏิบัติตามแผนมาแล้วด้วยเช่นกัน

เมื่อทำการพิจารณาความสัมพันธ์ตามตารางก็จะพบว่าขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผนนั้นจะพบมากกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่เป็นสมาชิกชุมชนอย่างเดียว สูงถึงร้อยละ 91.7 ส่วนขั้นตอนการร่วมตัดสินใจนั้นจะพบในกลุ่มของผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน มีร้อยละ 54.5 ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อย แต่ก็เป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในชุมชน เพราะฉะนั้นขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจึงมีสูง

ตารางที่ 5.10 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสาร และขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การรับรู้ข่าวสาร (% Row) [% Col]	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม			รวม
	การปฏิบัติตามแผน	ร่วมประเมินผล	ร่วมตัดสินใจ	
รับรู้ข่าวสารน้อย	63 (63.6) [76.8]	34 (34.3) [65.4]	2 (2.0) [18.2]	99 68.3
รับรู้ข่าวสารมาก	19 (41.3) [23.2]	18 (39.1) [34.6]	9 (19.6) [81.8]	46 31.7
รวม	82 56.6	52 35.9	11 7.6	145 100

$\chi^2 = 15.714$

Sig = 0.000

$P \leq 0.05$

C = 0.313

* 1 cells (16.7%) ค่าความถี่ที่คาดหวังน้อยกว่า 5 โดยค่าความถี่ที่คาดหวังที่น้อยที่สุดคือ 3.49

จากตารางแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปร พบว่า การรับรู้ข่าวสารนั้นมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนการมีส่วนร่วมเป็นลำดับดังนี้ คือ การปฏิบัติตามแผนจะมีสัดส่วนความสัมพันธ์สูงสุด ร้อยละ 56.6 รองลงมาเป็นการร่วมประเมินผล ร้อยละ 35.9 และร่วมตัดสินใจจะมีสัดส่วนน้อยที่สุด ร้อยละ 7.6 โดยเมื่อทำการพิจารณาที่การเข้าร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติตามแผนและร่วมประเมินผล ก็จะพบมากในกลุ่มของผู้ที่รับรู้ข่าวสารน้อย สูงถึง ร้อยละ 76.8 และร้อยละ 65.4 ตามลำดับ ส่วนการเข้าร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจพบว่ามีสูงในกลุ่มของผู้ที่ได้รับข่าวสารมาก เป็นสัดส่วนร้อยละ 81.8

ฉะนั้นสรุปได้ว่าการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในชุมชนท่าเตียนนั้น ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจนั้น โดยมากจะเป็นกลุ่มที่ได้รับข่าวสารมาก ส่วนในขั้นตอนการร่วมประเมินผลและปฏิบัติตามแผนจะพบในกลุ่มของประชาชนที่ได้รับข่าวสารน้อย เป็นที่สังเกตว่าลักษณะดังกล่าวทำให้ทราบว่าการได้รับข่าวสารอย่างเพียงพอจะช่วยกำหนดบทบาทและการเข้าร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี รวมถึงขั้นตอนอื่นๆ ด้วย แต่สำหรับพื้นที่ชุมชนท่าเตียน เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มประชาชนที่ไม่เคยได้รับข่าวสารมาก่อน ประชาชนในพื้นที่ก็ยังสามารถเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการมีส่วนร่วมได้เช่นกัน แม้จะไม่ใช่สัดส่วนที่มากนัก ซึ่งก็แสดงว่าประชาชนในชุมชนมีความร่วมมือที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชน แม้จะไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเลยก็ตาม

จากการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรสรุปได้ว่า ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารมีความสัมพันธ์กันกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าเตียน ซึ่งเป็นพื้นที่เขตอนุรักษชุมชนเมือง โดยได้ข้อสังเกตในการศึกษาพื้นที่ชุมชนท่าเตียน ดังนี้

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ที่มีระดับการมีศึกษาปานกลางจะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะของการมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่จบในระดับระดับอื่นๆ ซึ่งลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมจะอยู่ในลักษณะของการร่วมเป็นผู้นำด้วย แสดงให้เห็นถึงบทบาทของคนในกลุ่มนี้ว่ามีบทบาทที่สูงในการเป็นผู้นำของชุมชน โดยจะตรงข้ามกับกลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ จะเข้ามีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นสมาชิก และร่วมออกค่าใช้จ่ายเท่านั้น ทำให้ทราบว่าชุมชนท่าเตียนยังคงให้ความสำคัญกับผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงในการแสดงบทบาทที่จะเป็นผู้นำของชุมชนได้

อาชีพ พอจะสรุปได้ว่า อาชีพของคนในชุมชนท่าเตียนทุกอาชีพมีส่วนร่วมในการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน อย่างน้อยๆ ก็ 1 ช่องทาง ที่สามารถเข้าร่วมได้ และเมื่อพิจารณาลักษณะอาชีพที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมก็จะพบว่า อาชีพที่มีความมั่นคง จะเข้ามามีส่วนร่วมในช่องทางการมีส่วนร่วมสูงที่สุด ซึ่งพบว่าฐานะทางการเงิน และรายได้ของประชาชนในกลุ่มนี้โดยมากจะสูง ปัจจุบันสังคมไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market Economy) รายได้จึงเป็นเครื่องกำหนดฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล เศรษฐกิจจึงมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ คนที่มีรายได้สูงย่อมมีโอกาสในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้มากกว่าผู้มีรายได้น้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกรมพัฒนาชุมชน (2518 : 12-38) เรื่องทัศนคติของเยาวชนในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า เยาวชนที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะความเป็นอยู่ดี ไม่ต้องมุ่งอยู่กับการทำงาน ประกอบอาชีพมาก จะสนใจต่อสภาพแวดล้อมและเรื่องราวต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ดีกว่าเยาวชนที่มีฐานะยากจนกว่า ซึ่งก็สอดคล้องกับงานวิจัยของอีกหลายๆ ท่าน เช่น สุจินต์ ดาววีระกุล (2527:1-2) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านดีเด่น ระดับจังหวัด ของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2527 และ สมใจ เข้มเจริญ (2531) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณี ตำบลสะเอียง อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ซึ่งล้วนแต่ศึกษาพบว่าระดับรายได้มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

สถานภาพทางสังคม ในพื้นที่ชุมชนท่าเตียนพบว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในลักษณะของการเป็นสมาชิกชุมชนโดยพื้นฐาน และเข้ามามีส่วนร่วมในการออกค่าใช้จ่าย และมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ ตามลำดับ ซึ่งจากการศึกษายังคงพบว่าประชาชนในชุมชนท่าเตียนยังให้ความสำคัญในลักษณะของการมีส่วนร่วมออกค่าใช้จ่าย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า สูงถึงร้อยละ 88.8 ที่เป็นเช่นนี้อาจมีสาเหตุมาจากลักษณะทางเศรษฐกิจของคนในพื้นที่ที่สูง การให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการออกค่าใช้จ่ายจึงมีสูงด้วย นอกจากนี้สถานภาพทางสังคมที่สูง เช่น ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนที่สูง กล่าวคือ จะเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในแผนและโครงการต่างๆ ด้วย

ในการศึกษายังพบอีกว่า พื้นที่ชุมชนท่าเตียนมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับ วัลย์ภรณ์ ดาวสุวรรณ (2533) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบึงขุนทะเล พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่สถานภาพทางสังคม เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มสังคม และศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นผู้นำชาติให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง การรับรู้ข่าวสาร และการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนทำเตียน พบว่า การรับรู้ข่าวสารจะมีความสัมพันธ์กับขั้นตอนการมีส่วนร่วม โดยผู้ที่ได้รับรู้ข่าวสารมากจะเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนที่สูงกว่าผู้ที่ได้รับข่าวสารน้อยกว่า กล่าวคือ จะสามารถเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการตัดสินใจได้มากกว่า และกลุ่มประชาชนที่แจ้งว่าตนไม่เคยรับรู้ข่าวสารมาก่อนก็สามารถเข้ามีส่วนร่วมเช่นกัน แม้ผลการศึกษาจะแสดงให้เห็นความร่วมมือที่จะเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชนในทิศทางที่ดีก็ตาม แต่จากกรณีนี้ พบว่า การเข้ามีส่วนร่วมของคนกลุ่มไม่เคยได้รับรู้ข่าวสารนั้น มีความรู้และความเข้าใจต่อปัญหา หรือ โครงการนั้น ๆ อยู่ในระดับใด มากน้อย หรือ ถูกต้องเพียงใด นั้นหมายความว่า การรวมกลุ่มของประชาชนในพื้นที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ แต่จะเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาต่อไปภายหน้าได้ แนวทางหนึ่งของการส่งเสริมในส่วนนี้ คือ การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องชัดเจน โปร่งใสให้แก่ชุมชน และการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนมากขึ้น

สำหรับตัวแปรทางด้านเพศ อายุ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย และลักษณะการถือครองที่ดิน นั้นไม่พบความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนทำเตียน ซึ่งไม่เป็นไปตามงานวิจัยของหลายท่านที่พบว่า ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เช่น สุริย์ ตันท์สุโรจน์ (2531: บทคัดย่อ) การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชนคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนนานจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนน้อย

แต่จากการสอบถาม พูดคุยกับประชาชนในชุมชนและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนแล้วพบว่า โดยมากระดับการศึกษาของคนในชุมชนค่อนข้างสูง นำไปสู่การแสดงความคิดเห็น ตลอดจนช่วยในการวางแผนโครงการ และการช่วยออกค่าใช้จ่ายต่างๆ ทั้งร่างกาย และวัสดุอื่นๆ เกิดขึ้นจากความผูกพัน สนับสนุนใกล้ชิดของคนในชุมชนที่อยู่อาศัยกันมาเป็นเวลานาน มีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำมาซึ่งความหวงแหนพื้นที่ ทุกคนหวังให้ชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นมีสภาพที่ดี ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาในทางที่ดี โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นผู้เช่าหรือเจ้าของ

การศึกษาศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ชุมชนทำเตียนโดยการพบปะ พูดคุยกับประชาชนในพื้นที่ และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำเตียนแบบมีโครงสร้าง และจากประวัติอันยาวนานของชุมชนทำเตียน พบว่าชุมชนทำเตียนเป็นชุมชนเก่าแก่ที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ เป็นพื้นที่พาดิษยกรรมเก่าแก่ และเป็นที่พักอาศัยดั้งเดิมมานาน แม้จะมีสภาพที่ทรุดโทรม ทรุดไปตามกาลเวลา แต่คนในพื้นที่ก็มีความสุขและสบายใจ รักและหวงแหนพื้นที่มาก ไม่ต้องการให้

เอกลี ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใครมาทำลายหรือทำให้ชุมชนเสื่อมลง คนในชุมชนมีความสนิทสนมใกล้ชิดกันมานาน มีความสามัคคี เสียสละ และคนในชุมชนจะมีความรับผิดชอบสูง คิดว่าส่วนรวมมีความสำคัญ กล่าวโดยรวมคือ ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตระหนักรู้ มีจิตสำนึกที่ดี คิดว่าเมื่อส่วนรวมดี ส่วนตัวย่อมดีตามด้วย เมื่อเกิดปัญหาจึงร่วมมือกันเป็นอย่างดี เพื่อหวังให้สภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนก็จะดีตามไปด้วย ประชาชนในชุมชนท่าเตียนมีส่วนร่วมในการเข้าทำกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนเป็นอย่างดี เช่น โครงการทำเตียนบ้านสะอาดน่าอยู่ไร้มลพิษ ซึ่งเป็นโครงการทำร่วมกันระหว่างคณะกรรมการชุมชน และสำนักงานเขตพระนคร ร่วมกันจัดถวายเป็นราชสักการะแด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในช่วงวันที่ 12 สิงหาคม 2541 ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนพบว่า ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี และโครงการหนึ่งที่กำลังเกิดขึ้น คือโครงการทาสี และปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในชุมชนโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเอง เนื่องจากความรับผิดชอบต่อประชาชนในชุมชน ที่จะร่วมรับผิดชอบต่อในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และมีความต้องการแสดงบทบาทของวงค์ให้บุคคลอื่นได้เห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังพบว่าชุมชนท่าเตียนมีลักษณะเด่นอีกประการหนึ่ง คือ การรวมกลุ่มชุมชน โดยเดิมที่เป็นเพียงการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ รวมกลุ่มทางวัฒนธรรม และสังคม ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันเองของประชาชนตั้งศูนย์ดับเพลิงขึ้น เนื่องจากความเกรงกลัวเรื่องของอัคคีภัย ซึ่งชุมชนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เพื่อให้เกิดความอยู่รอด ต่อมาได้รวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยขึ้นทะเบียนกับทางกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนจัดตั้งที่มีรูปแบบการจัดการอย่างเป็นระบบ ดำเนินงานทุกอย่างเพื่อพัฒนาชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีลักษณะของผู้นำที่ดี และมีบทบาทสำคัญมาก มีคณะกรรมการที่เอาใจใส่ในการปรับปรุงพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีการทำงาน และประสานงานกับภาครัฐอยู่เสมอ เมื่อมีปัญหา หรือต้องการคำปรึกษาหารือกับภาครัฐจะทำได้ไม่ยาก และสามารถเสนอความต้องการของชุมชนต่อภาครัฐได้ ด้วยการรวมกลุ่มชุมชนก่อให้เกิดพลังอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งนำไปสู่การออกนโยบายต่างๆ อีกระดับหนึ่ง แม้ในปัจจุบันผลการศึกษาค้นคว้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท่าเตียนจะพบว่ามีลักษณะที่เป็นไปตามแบบอย่างของ Choguill ที่รัฐยอมให้อำนาจประชาชนในบางส่วนก็ตาม แต่หากได้มีการพัฒนาแนวความคิดเหล่านี้มากยิ่งขึ้นในอนาคต การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชน อาจจะอยู่ในขั้นตอนของ Arstein ก็ได้ ที่ให้โอกาสประชาชนในการจัดการเองหมดทุกอย่างทุกขั้นตอน

และจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมของชุมชน วันที่ 25 สิงหาคม 2541 ณ สมาคมทวิสหมิตร ซอยประตูนกยูง ชุมชนท่าเตียน ในเนื้อหาสาระของการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนท่าเตียน จากข้อสรุปและข้อเสนอแนะของชุมชนทำให้พบว่า ประชาชนในชุมชนท่าเตียนมีความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เข้าใจปัญหา ข้อจำกัด และโอกาสทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจของพื้นที่เป็นอย่างดี และยังมี ความเข้าใจและมีมุมมองถึงความเป็นไปได้ทางด้านการเมือง และนโยบายของรัฐอีกด้วย

จากการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน เป็นแนวทางที่น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับชุมชนอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ที่จะแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ที่มี ต่อปัญหาต่างๆ ของชุมชน

ซึ่งการศึกษาพบว่าชุมชนท่าเตียนได้มีการส่งเสริมการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารแก่ชุมชน โดยจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ของชุมชน เสียงตามสายของชุมชน บอร์ดข่าวชุมชน ได้รับความ คิดเห็นชุมชน และกล่องรับข่าวสาร ธาระนำรู้ให้แก่ชุมชน จึงเป็นการช่วยทำให้ประชาชนมีความ เข้าใจต่อปัญหาและสิ่งต่างๆ มากยิ่งขึ้น ซึ่งสื่อเหล่านี้ล้วนเป็นสื่อที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทุกคนใน ชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจก่อนการตัดสินใจในการแสดงความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 6

สรุปผลการวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการวิเคราะห์

ผลจากการพัฒนาเมืองที่รวดเร็วอย่างไร้ทิศทาง ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ทรุดโทรม นำมาซึ่งคุณภาพชีวิตของประชาชนที่แย่ลง จากแนวนโยบายแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนารุงรัตนโกสินทร์ ได้นำมาซึ่งข้อขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาขึ้นในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ เช่น ชุมชนท่าเตียน

ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยการเข้ามีส่วนร่วมในการวางนโยบาย หรือวางแผนจากกลุ่มประชาชนในชุมชน มาเป็นแนวทางการแก้ไขข้อขัดแย้ง เพื่อให้ทราบถึงลักษณะปัญหา และความต้องการของชุมชนที่แท้จริง รวมทั้งขบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากชุมชนเจ้าของพื้นที่ การศึกษาค้นคว้าจึงเลือกที่จะทำการศึกษามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เนื่องจากเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้ทราบว่าชุมชนนั้นๆ มีศักยภาพ และวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชน ว่าเป็นอย่างไรร

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ศึกษาทบทวนโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ เพื่อศึกษาระดับ ลักษณะ ขั้นตอน ช่องทางและศักยภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและปรับปรุงพื้นที่ให้ดีขึ้น และเพื่อเสนอแนะแผนปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของการอนุรักษ์และการพัฒนาในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

6.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

6.1.1.1 ลักษณะการมีส่วนร่วม

การเป็นสมาชิกชุมชนของชาวท่าเตียนมีค่อนข้างสูง เนื่องจากประชาชนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี และเป็นลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วมที่ประชาชนต้องมีในขั้นนี้ก่อนที่จะเข้าร่วมในลักษณะอื่นต่อไป ส่วนลักษณะการร่วมกันออกค่าใช้จ่ายที่มีสูงนั้น ก็เนื่องมาจากชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี สำหรับการมีส่วนร่วมเป็นผู้นำและกรรมการชุมชนยังมีไม่มากนัก ซึ่งเป็นลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนที่อยู่ในระดับที่สูงกว่าลักษณะอื่น ฉะนั้นการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีลักษณะดังกล่าวนี้ ต้องปลูกฝังลักษณะการเป็นผู้นำให้ประชาชนในชุมชน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6.1.1.2 ขบวนการ หรือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการจัดลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท่าเตียน ตามแบบของ Norman T. Uphoff (1979) พบว่าการร่วมปฏิบัติตามแผนประชาชนจะเข้ามีส่วนร่วมใน ขั้นตอนนี้มากที่สุด รองลงมาเป็นการร่วมประเมินผลและสุดท้ายคือ การร่วมในการตัดสินใจซึ่งเป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด โดยชุมชนไม่มีโอกาสเป็นผู้ร่วมในการตัดสินใจโดยตรง และไม่มีสิทธิเต็มที่ในการวางแผนและตัดสินใจในนโยบายต่างๆ การดำเนินงานทั้งหลายมักจะถูกกำหนดจากภาครัฐผ่านผู้นำชุมชน และนำมาสู่ประชาชนในชุมชนเนื่องจากภาครัฐยังไม่ได้ให้โอกาสแก่ชุมชนอย่างเต็มที่ ฉะนั้นรัฐควรเปิดโอกาสให้แก่ประชาชนโดยการให้สิทธิ เสรีภาพ ในการให้และรับข่าวสาร เพราะจะทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลที่ต้องการ และสามารถหาข้อสรุปและตัดสินใจในโครงการต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

6.1.1.3 ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน

การให้ข่าวสารแก่ชุมชนท่าเตียนจากภาครัฐ พบว่าเป็นเพียงการให้ข่าวสารแก่ชุมชนเพียงทางเดียวเท่านั้น แต่การรับข่าวสารและการให้ความรู้ภายในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดี ประชาชนไม่ถูกปิดกั้นจากทีมงานผู้บริหารชุมชน และประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น เสนอความต้องการและปัญหาต่อชุมชนได้ จึงนำไปสู่การเข้ามีส่วนร่วมกับชุมชนที่มีประสิทธิภาพด้วยความรู้ความเข้าใจอันดี และอยู่ในทิศทางเดียวกัน

สำหรับการเลือกรับข่าวสารข้อมูลในชุมชนนั้น ส่วนใหญ่แล้วประชาชนจะเลือกรับข่าวสารในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและของชุมชน โดยมากจะรับข่าวสารด้วยเสียงตามสายภายในชุมชนที่มีฝ่ายประชาสัมพันธ์ของชุมชนเป็นผู้กระจายข่าว

6.1.1.4 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ระดับขั้นของการมีส่วนร่วมนั้นจะเกิดขึ้นจากการสร้างโอกาสให้แก่ประชาชน โดยภาครัฐ จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าเตียนทั้งลักษณะ ขั้นตอน และช่องทางการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว นำมาประกอบกับแนวความคิดของนักคิด 2 ท่าน Arnstein (1969) และ Choguill (1996) พบว่าการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนท่าเตียน ยังถูกควบคุมโดยรัฐทั้งหมด โดยโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นมักไม่ได้จัดประชุมประชาชนตั้งแต่ต้น แต่จะใช้ผลงานของบริษัทที่ปรึกษาปรับเป็นนโยบาย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ให้ประชาชนปฏิบัติ และประชาชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลจากภาครัฐฝ่ายเดียว สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐยังไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตัดสินใจเอง ชุมชนจึงไม่มีสิทธิ์เต็มที่ในการกำหนดอนาคตของตนเอง ซึ่งการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ชุมชนทั้งหมดอาจเป็นไปได้ยากในกรณีของพื้นที่ศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ การมีส่วนร่วมของชุมชนคงมีข้อจำกัด ไม่สามารถสนองความต้องการทั้งหมดของชุมชนได้ในการศึกษาจึงนำแบบจำลองของ Choguill มาทำการศึกษา พบว่าน่าจะเป็นแนวคิดที่น่าจะสามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ เพราะไม่ได้เป็นการให้สิทธิ์เต็มที่ในการวางแผนและตัดสินใจแก่ชุมชนแต่เป็นเพียงการใช้สิทธิ์ “ส่วนใหญ่” เท่านั้น ซึ่งจะเป็นการถ่ายอำนาจ (Empowerment) มากกว่าการใช้การควบคุมโดยชุมชน (Citizen Control)

6.1.2 ปัจจัยการเกิดศักยภาพการมีส่วนร่วมชุมชน

ศักยภาพการมีส่วนร่วมชุมชนทำเตียน ได้มาจากการตอบแบบสอบถาม โดยผลที่ได้เกิดจากประชาชนที่ให้คำตอบในแต่ละคนแล้วนำมาวิเคราะห์ทางสถิติ ซึ่งจากการศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร พบว่า ระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพทางสังคม และการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชุมชนทำเตียน ซึ่งอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ชุมชนเมือง กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงจะมีลักษณะการมีส่วนร่วมที่สูงด้วย ในที่นี้คือ เข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้มากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า สำหรับอาชีพของคนในชุมชนทำเตียนทุกอาชีพมีส่วนร่วมในการเข้ามีส่วนร่วมในชุมชน โดยเฉพาะอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย ในพื้นที่ชุมชนทำเตียน จะเข้ามีส่วนร่วมในช่องทางการมีส่วนร่วมสูงสุด สำหรับการรับรู้ข่าวสารของประชาชนในชุมชน พบว่าผู้มีการรับรู้ข่าวสารมากจะเข้ามีส่วนร่วมมากและน้อยตามลำดับ นอกจากนี้ผลที่ได้เกิดจากการพบปะพูดคุยกับประชาชนในชุมชน การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน โดยจะเป็นผู้มองภาพรวมของชุมชนในการมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์จากการแสดงความคิดเห็นที่มีต่อพื้นที่ชุมชน และแนวทางการแก้ไขในการประชุมของชุมชน โดยพบว่า

1) ชุมชนทำเตียนมีประวัติอันยาวนาน เป็นชุมชนเก่าแก่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ ทั้งกิจกรรมพาณิชย์กรรม และที่พักอาศัย ซึ่งสอดคล้องกับ Uphoff (1979) ที่ได้ให้ความเห็นไว้ว่าประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพทางสังคม จะมีอิทธิพลมากต่อการมีส่วนร่วม

2) ประชาชนมีความรักและหวงแหนพื้นที่มาก ไม่ต้องการให้ใครมาทำลาย หรือทำให้ชุมชนเสื่อมโทรม

3) คนในชุมชนมีความสนิทสนมใกล้ชิดกันมานาน มีความสามัคคี เสียสละ และมีความรับผิดชอบสูง มีความตระหนักและมีจิตสำนึกสูง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ อยู่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4) เป็นชุมชนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ทำให้ร่วมออกค่าใช้จ่ายในการทำกิจกรรม และแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

5) ชุมชนทำเตียนยังมีการรวมกลุ่มชุมชน 2 ลักษณะ ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การรวมกลุ่มชุมชนอย่างเป็นทางการ หรือชุมชนจัดตั้ง ก่อให้เกิดพลังอำนาจ ในการต่อรองทางการเมือง เพื่อนำไปสู่การวางนโยบายต่างๆ เนื่องจากได้มีการ ประสานงานกับทางรัฐได้ด้วยบทบาทและหน้าที่ และความรับผิดชอบดูแลของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องพึ่งพิงกับชุมชนที่ขึ้นอยู่ในสังกัด

การรวมกลุ่มชุมชนทำเตียนในลักษณะชุมชนจัดตั้ง เป็นส่วนส่งเสริมการต่อ รองกับภาครัฐได้มาก ฉะนั้นการสนับสนุนให้ชุมชนอื่นได้มีการรวมกลุ่มกันจึงเป็น ส่วนสำคัญและมีความจำเป็น เนื่องจากการที่ได้จัดตั้งชุมชนขึ้นจะต้องประกอบด้วย คณะทำงานประสานชุมชน หรือผู้นำชุมชน ซึ่งจะเป็นผู้ช่วยตัดสินใจในข้อขัดแย้ง ภายในชุมชนได้คณะกรรมการจะเป็นผู้ประสานงานระหว่างชุมชน หากเป็นชุมชน จัดตั้งจะสามารถประสานงานและเป็นตัวแทนชุมชนเพื่อเสนอความต้องการชุมชนกับ ภาครัฐได้ ฉะนั้นความเป็นไปได้ในการดำเนินงานในทางปฏิบัติจึงมีความเป็นไปได้สูง ซึ่งข้อดีของชุมชนจัดตั้งมีดังนี้

- เป็นชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมาย
- บริหารงานด้วยองค์การชุมชนอย่างเป็นระบบ และเป็นทางการ
- จะได้รับการยอมรับจากภาครัฐ
- ได้รับการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน
- เอกชนมีความไว้วางใจต่อการสนับสนุนโครงการต่างๆ ซึ่งมีผลต่อการ บริจาคเงิน
- ก่อให้เกิดองค์กรที่ยั่งยืน
- มีระเบียบการปฏิบัติที่แน่นอน

เมื่อพิจารณาระเบียบกรุงเทพมหานครว่าด้วยกรรมการชุมชน พ.ศ. 2534 แล้วพบว่า ภายในระเบียบไม่มีอะไรยุ่งยากซับซ้อนมากนัก ความเป็นไปได้ที่แต่ละชุมชนจะจดทะเบียนชุมชน อย่างเป็นทางการจึงเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้

6) มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีบทบาทซึ่งสำคัญต่อชุมชน

7) ประชาชนมีความเข้าใจปัญหา ข้อจำกัด และโอกาสทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจ ของพื้นที่เป็นอย่างดี และมีความเข้าใจ รวมถึงมุมมองความเป็นไปได้ทางการเมืองและ นโยบายอีกด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เมื่อนำงานวิจัยของ วิมลสิทธิ์ หรยางกุล และคณะ (2528: 96) ซึ่งประเมินโครงการชุมชนวัดลาดบัวขาว มาศึกษาร่วมจะพบว่า อุปสรรคในการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านเวลา และลักษณะของอาชีพ ความแตกต่างของฐานะ เศรษฐกิจ ความเห็นแก่ตัวของชาวบ้าน การขาดผู้นำที่ชาวบ้านมีความเชื่อมั่น ความแตกแยกของกรรมการชุมชน การขาดการชักจูง ชี้แนะจากทางการ และความไม่เสมอภาคในการดำเนินงาน

สำหรับชุมชนท่าเตียนจากที่ได้ทำการศึกษาแล้ว พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกิดขึ้นไม่พบอุปสรรคดังกล่าว จึงทำให้การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องเสมอ

6.1.3 ผลที่ได้จากการศึกษา

6.1.3.1 การทบทวนนโยบายภาครัฐ

แนวคิดการมีส่วนร่วมใน Habitat (ฮ้างโน พรรรถทิพย์ เพชรมาก, 2531:27-28) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดผลดี แก่โครงการ คือ ถ้าประชาชนมีส่วนร่วมโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก ในการดำเนินงานผลที่ได้จะตอบสนองความต้องการตามการจัดลำดับความสำคัญของชุมชน และการมีส่วนร่วมจะเป็นการกระตุ้นให้คนเข้าร่วมในเรื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของเขา การมีส่วนร่วมจะสร้างการพึ่งตนเอง และจิตสำนึกการร่วมมือกันในชุมชน และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ประชาชนสามารถทำเองและถือเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของเขา และประชาชนมีสิทธิ์และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงาน ตามโครงการที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของเขา

ผลการศึกษากการมีส่วนร่วมชุมชนต่อการปรับปรุงพื้นที่ชุมชนท่าเตียน

ข้อเด่นที่ควรสนับสนุน พบว่า

- 1) ชุมชนท่าเตียนเป็นชุมชนที่ประชาชนมีความเสียสละจำนวนมาก
- 2) มีผู้นำที่เข้มแข็งและมีบทบาทสำคัญ
- 3) มีการรวมกลุ่มชุมชน
- 4) มีความสามัคคี

ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนไม่เกิดความแตกแยกภายในชุมชน

- 5) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และข้อจำกัดต่างๆ ในทิศทางที่ดี
- 6) ประชาชนมีความรับผิดชอบสูง

ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกที่ดีในการปรับปรุงพื้นที่ สามารถฝึกทักษะและปลูกฝัง ค่านิยมในการที่จะรับผิดชอบและมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทั้งหมดที่กล่าวมา เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดศักยภาพในการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าเตียน ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานทุกอย่างเพื่อพัฒนาชุมชน

ข้อต่อที่ควรปรับปรุง พบว่า

- 1) กลุ่มทำงานโดยมากเป็นกลุ่มที่มีช่วงอายุ 41-60 ปี ฉะนั้นควรให้มีการกำหนดบทบาท ของเยาวชน หรือ กลุ่มคนรุ่นใหม่ให้มากกว่าที่เป็นอยู่
- 2) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำของชุมชนยังมีไม่มากนัก ฉะนั้นจึงควรมีการส่งเสริมและปลุกฝังให้ประชาชนในชุมชนมีลักษณะเป็นผู้นำ

จากนโยบายโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ นำไปสู่การรื้อย้ายชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนหายไป ประชาชนไม่มีที่อยู่อาศัย และที่ทำมาหากิน รัฐบาลรายได้จากภาษีอากร และสถาปัตยกรรมอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ถูกทำลาย แต่เมื่อนำแนวคิดเรื่องของการมีส่วนร่วมมาใช้ จะช่วยแก้ไขปัญหาของนโยบายโครงการดังกล่าวได้ โดยการนำวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนมาปรับปรุงสภาพพื้นที่ด้วยเทคนิควิธีการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนเมือง เช่น วิธี Rehabilitation ซึ่งคือ กระบวนการปรับปรุงอาคาร หรือ พื้นที่ที่กำลังเสื่อมสภาพให้สามารถกลับมาใช้ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้อาจรวมถึงมาตรการต่างๆ เช่น มาตรการลดความหนาแน่นของประชาชน การเวนคืนกลุ่มอาคาร และพื้นที่กร้าง การซ่อมแซม และการบูรณะใหม่ การปรับปรุงสาธารณูปโภค หรือแม้กระทั่งการล้างทำความสะอาดพื้นที่ และใช้เทคนิคอื่นร่วมด้วย แทนการรื้อย้าย (Redevelopment) เพียงอย่างเดียว เพื่อให้เกิดการปรับปรุงพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการและเป็นที่ยอมรับจากประชาชนในพื้นที่ด้วย เนื่องจากแผนที่เกิดขึ้นเป็นการร่วมแสดงความคิดเห็นจากประชาชนเอง

ฉะนั้น การนำวิธีการของการมีส่วนร่วมมาใช้ในโครงการ หรือแผนต่างๆ จะนำมาซึ่งการยอมรับจากทุกฝ่าย ทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และวัฒนธรรม โดยโครงการนั้นๆ จะได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยประชาชนในชุมชนนั้น

ซึ่งโครงการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์ควรต้องมีการทบทวนกันใหม่ถึงแผนงานที่จะออกมาว่าเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง และมีความเป็นไปได้หรือไม่อย่างไร

6.1.3.2 ข้อเสนอแนะรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนเขตอนุรักษ์เมือง

เขตอนุรักษ์เมือง มักถูกกำหนดให้เป็นเมืองเก่าและตั้งอยู่ในเขตชั้นในของเมือง เป็นพื้นที่ที่อยู่ในขอบเขตของเมืองประวัติศาสตร์ โดยจะมีเรื่องราวของการอนุรักษ์และข้อมูลอื่นๆ ที่มีความจำเป็นต้องดำรงไว้ จะต้องเป็นเมืองที่ยังคงต้องมีกิจกรรมและการเติบโต แต่จะต้องมีความละเอียดอ่อนในทุกด้าน โดยเฉพาะวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ฉะนั้นการปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้ดีขึ้นจึงอาจกระทำได้อย่างและมีข้อจำกัดมากมาย

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ถูกต้อง โดยให้ประชาชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักที่ดีให้แก่ประชาชนในชุมชน ส่งเสริมความรับผิดชอบ ความรัก ความหวงแหนพื้นที่ และการช่วยเหลือชุมชนในทุกกรณี

วิธีการส่งเสริมรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตอนุรักษ์เมือง

- 1) รมรงค์เผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม และเกิดจิตสำนึกที่ดี
- 2) สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยการนำของผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพ
- 3) ส่งเสริมสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจภายในพื้นที่ เช่น ส่งเสริมอาชีพให้คนในพื้นที่ โดยจัดสภาพพื้นที่ให้สวยงาม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ให้มากเพื่อส่งเสริมรายได้เข้าสู่พื้นที่ให้มากยิ่งขึ้น ด้วยศักยภาพของพื้นที่ เป็นต้น

6.2. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยจัดข้อขัดแย้งได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ทำให้ทราบว่าชุมชนนั้นมีปัญหาอะไร และมีความต้องการแก้ไขในทิศทางใด ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะได้ดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. จากนโยบายของรัฐ พบว่า ควรมีการทบทวนแผนแม่บทด้านกายภาพ เนื่องจากมีอาคารต้องการการควบคุม และอนุรักษ์เพิ่มเติม และทำการปรับแผน หรือนโยบายภาครัฐ ให้ความสำคัญกับชุมชน หรือ ประชาชนในชุมชน โดยให้โอกาสชุมชนในการแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ ในปัญหาของชุมชน สนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความเสียสละ รับผิดชอบ มีความตระหนัก และจิตสำนึกที่ดี ในการปรับปรุงชุมชน มีความสามัคคี และมีความรู้ความเข้าใจ และข้อจำกัดต่างๆ ภายในชุมชน รวมทั้งให้การสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชน และส่งเสริมบทบาทหน้าที่ของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ชัดเจนและปรับปรุงบทบาทของเยาวชนให้มากขึ้น เพื่อนำไปสู่การดำเนินเพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเหมาะสมกับสภาพเป็นจริงและมีความเป็นไปได้

2. จากการศึกษาพบว่าเยาวชนยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ซึ่งเยาวชนถือว่าเป็นกำลังสำคัญ ในอนาคต ฉะนั้น การกำหนดสถานะที่ดีด้วยเยาวชนนั้น ย่อมต้องดีกว่า และเหมาะสมกว่าการให้ ค่านิยมหรือการปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเคยชิน หรือ การปรับตัว หรือ การยอมรับกับสถานะ แวดล้อมที่เสื่อมโทรม เพราะจะยิ่งทำให้สถานะแวดล้อมเสื่อมโทรมลง และไม่ได้รับการพัฒนา หรือปรับปรุงให้ดีขึ้น ทั้งนี้ต้องมีการชี้แนะให้เยาวชนได้รับรู้หนทางที่ถูกต้อง โดยเน้นให้เกิดมี บทบาทและสำนึกรับผิดชอบต่อและให้ความช่วยเหลือส่งเสริมปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นเพื่อให้ เยาวชนหรือ กลุ่มชนรุ่นหลังได้มีชีวิตอย่างมีคุณภาพในสถานะแวดล้อมที่เหมาะสมต่อไป

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในลักษณะ ขั้นตอน และช่องทาง ล้วนเป็นสิ่ง ที่ควรได้รับการสนับสนุนให้มากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาโครงการในชุมชนอื่นๆ ในเขตอนุรักษ์เมือง เพื่อให้ปฏิบัติได้จริง โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนมีลักษณะเป็นผู้นำในการที่จะกล้า ตัดสินใจในโครงการต่างๆ ซึ่งสามารถทำได้โดยการให้ความรู้ ความเข้าใจ และข้อมูลข่าวสาร ที่เป็นความจริง และถูกต้องแก่ชุมชน เช่นการส่งเสริมให้มีบอร์ดข่าวสารประจำชุมชน ประกาศ เสียงตามสาย การบอกข่าวสารจากกรรมการชุมชน และการแจกเอกสารภายในชุมชน เป็นต้น หรือแม้แต่การฝึกอบรมต่างๆ ให้แก่ประชาชน โดยการจัดการของประชาชนในชุมชนเอง

4. ชุมชนที่มีกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวมากนั้น การสร้างกิจกรรมขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งควรต้องดำเนินไปในทิศทางที่เหมาะสม ก่อให้เกิดประโยชน์และการเข้ามีส่วนร่วมของคนในพื้นที่มากที่สุด เช่น การส่งเสริมอาชีพให้คนในพื้นที่โดยตรง และเปิดโอกาสให้ดูแลจัดการบริหารงานกันเอง เพื่อให้ได้ผลประโยชน์อย่างแท้จริงกับคนในพื้นที่ มิใช่จัดรูปแบบกิจกรรมเพื่อรองรับ หรือสร้างงานให้กับคนนอกพื้นที่โดยทำให้คนในชุมชนถูกเอาเปรียบ

5. ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ มักจะถูกจำกัดด้วยระเบียบข้อบังคับหรือข้อบัญญัติต่างๆ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม จึงทำให้เกิดความล่าช้าในการแก้ไขหรือจัดการปัญหาบางกรณีได้ ฉะนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะต้องให้การสนับสนุนกับชุมชนให้มากขึ้น อาจจะเป็นในด้านของความรู้ทางเทคนิคที่จำเป็นถูกต้องและเหมาะสมกับระเบียบข้อบังคับต่างๆ

6.2.2 ข้อเสนอแนะประเด็นเพื่อการศึกษาต่อไป

ในการศึกษาครั้งต่อไปผู้ที่สนใจสามารถศึกษาต่อในเรื่องของ

1. การส่งเสริมลักษณะของการเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพให้กับคนในชุมชน และการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนเป็นเสมือนศูนย์กลางระหว่างประชาชนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ฉะนั้นสิ่งที่น่าสนใจอยู่ที่บทบาทหน้าที่และผลประโยชน์ที่ผู้นำชุมชนจะได้รับ ส่วนการรวมกลุ่มกันโดยการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนจะมีผลทำให้การแสดงความคิดเห็นหรือหนทางในการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ไม่มีอุปสรรค และสามารถหาข้อยุติได้ เนื่องจากความเป็นกลุ่มก้อนของชุมชน และการจดทะเบียนเป็นชุมชนจัดตั้งกับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบจะทำให้การทำงานเป็นไปอย่างมีระบบ และสามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้ต่อไป ดังนั้นการศึกษาครั้งต่อไปอาจทำได้โดยการศึกษาและวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในเรื่องลักษณะขององค์กรต่อไป
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนอื่นในเขตอนุรักษ์ เช่น การศึกษาเรื่องของความยากจนกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้เป็นกลุ่มคนที่ค่อนข้างมีฐานะดี การมีส่วนร่วมจึงจัดอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ฉะนั้นน่าจะมีการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ยากจนในพื้นที่เขตอนุรักษ์ต่อว่าจะสามารถดำเนินการได้อย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน. 2518. ทศนคติของเยาวชนในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์สวนทองถิ่น กรมการปกครอง.
- กรมศิลปากร. 2525. จดหมายเหตุการณ์อนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ.
- กรรณิกา ชมดี. 2524. "การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ : ศึกษาเฉพาะ
กรณีโครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี."
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิรพล สินธุนาวา. 2528. สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่ง
ชาติ.
- ชินครอนกรุป. 2538. แผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ :
พิมพ์พรรณการพิมพ์.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ(ผู้รวบรวม). 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
พัฒนา. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภากการพิมพ์.
- นิจ ใหญ่ชีระนันท์. 2539. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมใน
สาระความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น. สำนักงาน
นโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น
จังหวัด สุราษฎร์ธานี.
- ปกรณ ปรียากกร. 2530 ทฤษฎีและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร :
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2540. สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ.
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. 2527. การสร้างพลังชุมชน โดยชบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิชจำกัด.
- มารศรี จันทรชลอ. 2534. "การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและปัจจัยที่เอื้อต่อความสำนึกในหน้าที่
และความรับผิดชอบของนักเรียน ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้น ม. 2 โรงเรียน
คาทอลิกของสังฆมณฑลกรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2540. **โครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงย่านเมืองเก่า
ในถนนบางสายให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงาม คือ ถนนถลาง. กรุงเทพฯ :**
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. 2540. **เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาการอนุรักษ์. กรุงเทพฯ :**
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง.
- ธดาวัลย์ พอใจ. 2526. "การเปิดรับข่าวสารความรู้ความตระหนักและการมีส่วนร่วมในการ
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขต อ. พิบูล จ. นครศรีธรรมราช." **วิทยานิพนธ์**
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- ดิษฐ์ ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวนิช. 2526. **ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนา (สาธารณสุข)
ชนบท. เอกสารประกอบการเสวนากาแฟของกลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข.**
- วราพร ศรีสุพรรณ. 2533. **สิ่งแวดล้อมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไอ เอส. ฟรินด์**
เฮ้าส์.
- วลัยภรณ์ ดาวสุวรรณ. 2533. "การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
บึงขุนทะเล." **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท** สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิกรณ์ รัชชปวงชน และคณะ. **บทบาทโครงการฟื้นฟูนครในการส่งเสริมความมั่นคงการอยู่อาศัยชุมชน**
วัดลาดบัวขาว อ่างต๋องใน วรรณการ ภูมิวงศ์พิทักษ์. 2540. "ปัญหาและอุปสรรค
ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา : ศึกษา
เฉพาะกรณีชุมชนดวงแขเขตปทุมวัน กรุงเทพฯ" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิมลสิทธิ์ ทรายกุล. 2530. **พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :**
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิมลสิทธิ์ ทรายกุล และคณะ. 2528 **การประเมินโครงการชุมชนวัดลาดบัวขาว.**
กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรยา ภัทรอาชาชัย. 2539. **หลักการวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :**
อินเตอร์เทคฟรินด์จำกัด.
- สภาการศึกษา คาทอลิกแห่งประเทศไทย 2531. **จริยศึกษา. กรุงเทพฯ : อีพงษ์การพิมพ์.**
- สมควร กวียะ. 2529. **การสื่อสารมวลชนความรับผิดชอบต่อสังคม. เอกสารการสอนชุด**
วิชากฎหมายและจริยธรรมสื่อสารมวลชน. สาขานิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย-
ธรรมมาธิราช.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สมใจ เข็มเจริญ. 2531. "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษากรณีตำบลสะเอียบ อำเภอสอง จังหวัดแพร่." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สายทิพย์ สุดดีพันธ์, บรรณาธิการ(ผู้รวบรวม). 2534. **อุดมการณ์พัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. 2530. **โครงการกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ : กองนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม.
- สุจินต์ ดาววีรกุล. 2527. "ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านชนะเลิศการประกวด หมู่บ้านดีเด่นของ จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี พ.ศ. 2527." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2537. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาลี สังข์ศรี และ วีรจักร สุปัญญา. อ้างถึงใน มงคล กาฬลลิต. 2536. "ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมของสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพชีวิตในกิจกรรมการผลิตสื่อตามโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน จังหวัดมุกดาหาร." วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุรัสวดี หุ่นพยนต์. 2528. "ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนยากจน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านเขาดิน ตำบลวังน้ำลาด อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรีย์ ตันศรีสุโรจน์. 2531. "การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชนคลอง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุภรณ์ สุวรรณสถิตกร. 2529. "การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสภาตำบลต่อโครงการ กสช. ปี 2528 อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

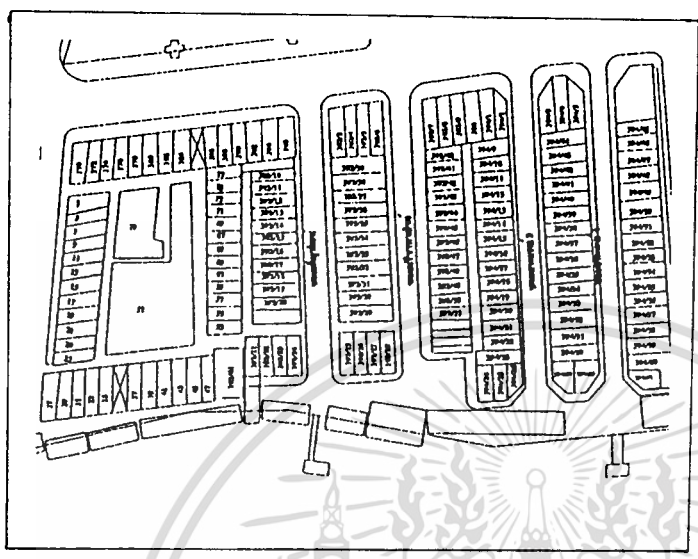
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- Bhasin, Kamla. 1978. *Breaking Barriers A South Asia Experience of For Participatory Development.*
- Hapgood, D. 1969. *The Role of Popular Participation in Development Chambridge. Massachusettes : MIT. Press.*
- John, Stewart. 1996. "Innovation in Democratic Practice in Local Government" in *Policy and Politic*, Vol. 24 No.1.
- Keith, Davis, D. 1972. *Human Behavior at work-Human relations and Organization Behavior.* New York : McGraw Hill Book co.Inc.
- Marisa, B. Guaraldo Choguill. 1996. "A Ladder of community Participation for Underdevelopment Countries" in *Habitat Int'l*, Vol 20. No.3.
- Mike Douglass and Malia Zoghin. 1994. *Sustaining Cities at the Grassroots.*
- Richard, U. Ratcliff. 1949. *Urban Land Economics.* New York : McGraw Hill.
- Rogers, E.M. 1973. *Communication Strategies for Family Planning.* New York : The Free Press.
- Sherry Arnstein. 1969. "A Ladder of Citizen Participation" in *Journal of American Institute of Planner*, Vol. 35. No. 4.
- Tim Elkin et.al. 1991. *Reving the City : Towards Sustainable Urban development.* London : Friends of the Earth.
- United Nation Department of International Economic and Social Affairs. 1981. *Popular Participation Programs : An inquiry into Power, Conflict and Social Change.* Geneva : UNRISD's Research Notes.
- Uphoff, N.T., Cohen. J.M. and Goldsmith, A.a. *Feasibility and Application of Rural Development participation: A-State-of-the-art paper.* Cornell University : Rural Development Committee Center.
- Wisarojon, Soetjipto. 1978. *People's Participation at the Local Level.* Bangkok : Fricdrich-Ehert-Stiff Tung.



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสังเกต



บริเวณ

โซน

แผนที่

การใช้อาคาร

สำรวจวันที่

เวลา

ผู้สำรวจ

ตัวแปรและรหัสกิจกรรม

กิจกรรม	รหัส/สัญลักษณ์
อยู่อาศัย	ย
ขายอาหารแห้ง	ห
อาหาร (กับข้าว, ขนม)	ก
ของชำ	ชช
ของที่ระลึก	ร
บริการต่างๆ	บ
สำนักงาน	ส
อื่นๆ	อ
บ้านปิด	ป

หมายเหตุ

.....

.....

.....

.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทำเตียน

วันที่สัมภาษณ์.....

1. ท่านมีตำแหน่งรับผิดชอบอะไรบ้างในชุมชน
2. ลักษณะการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
 - ก. การมีส่วนร่วมประชุม
 - ข. การมีส่วนร่วมบริจาค
 - ค. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ/สมาชิก
 - ง. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
3. วิธีการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
 - ก. เข้าร่วมประชุม
 - ข. อาศัยสื่อ เช่น ชาวสารชุมชน
 - ค. ตอบแบบสอบถาม
 - ง. ให้สัมภาษณ์
 - จ. เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
4. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
 - ก. ร่วมหาปัญหา สาเหตุ ความต้องการที่แท้จริง จัดลำดับความสำคัญ
 - ข. ร่วมคิด สร้างแบบวิธีการ
 - ค. ร่วมวางนโยบาย
 - ง. ร่วมตัดสินใจ
 - จ. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบ
 - ฉ. ร่วมลงทุน (แรงงาน, วัสดุอุปกรณ์,เงิน)
 - ช. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย
 - ซ. ร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผล และ ร่วมบำรุงรักษา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน
 - ก. วางแผนและตัดสินใจเอง
 - ข. ตัดสินใจร่วมกับรัฐ
 - ค. ชุมชนตัดสินใจในบางส่วน
 - ง. แต่งตั้งกรรมการพัฒนา
 - จ. ศึกษาโครงการแต่ไม่ดำเนินการจริง
 - ฉ. ให้ข่าวสารจากรัฐ
 - ช. การเสนอแผนจากรัฐ
 - ซ. การจัดการด้วยตัวเอง
6. การแต่งตั้งกรรมการพัฒนาชุมชนนั้นมีรูปแบบอย่างไร ขั้นตอน และวาระกี่ปี
7. การเข้ามีส่วนร่วมหรือไม่ของประชาชนในชุมชนเกิดจากสิ่งใด
8. การให้ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของมากน้อยขนาดใด
9. ลักษณะการให้ความรู้เป็นอย่างไร
10. สภาพแวดล้อมโดยรวมที่ต้องการให้ปรับปรุงเป็นอย่างไร
11. การเก็บรวบรวมขยะในพื้นที่ชุมชนทำอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ
12. การรณรงค์ทำความสะอาดชุมชน มีขบวนการเป็นอย่างไร การประชาสัมพันธ์ และการแจ้งข่าวสารทำได้อย่างไร
13. การรณรงค์เรื่องขุดลอกทางระบายน้ำเป็นอย่างไร
14. คิดว่าความรับผิดชอบของหน่วยงานรับผิดชอบดี หรือไม่ เรื่องใดบ้าง
15. การเสียค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน มีหรือไม่ ทำอย่างไรแล้วนำเงินไปจัดการเรื่องใดมากที่สุด
16. ข้อเสนอแนะในเรื่องของการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน
17. ข้อมูลการประสานงานชุมชน-ส่วนราชการ เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีข้อปฏิบัติอย่างไร
18. การรวมกลุ่มชุมชนก่อให้เกิดพลังอำนาจในการต่อรองทางการเมืองหรือไม่อย่างไร
19. วิธีการเลือกผู้นำชุมชนพร้อมขบวนการและขั้นตอน
20. ประโยชน์ของการขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนจัดตั้ง
21. ข้อดีและข้อเสีย หรือ ข้อเปรียบเทียบระหว่างชุมชนดั้งเดิม-ชุมชนจัดตั้ง (การขึ้นทะเบียนเป็นชุมชนจัดตั้ง)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสอบถาม

คำชี้แจง

เรียน ชาวท่าเตียนทุกท่าน

แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เก็บข้อมูลในการจัดทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการปรับปรุงพื้นที่ ในเขตอนุรักษชุมชนเมือง กรณีศึกษา : บริเวณชุมชนท่าเตียน โดยได้แบ่งแบบสอบถามเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. สำนวนทัศนคติ-ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่

ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนี้จะนำไปใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ทราบถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในปัจจุบัน และปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมกายภาพของพื้นที่ที่อยู่อาศัย

ขอได้โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงทุกข้อ คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ทำงานวิจัย และจะใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น

ขอแสดงความนับถือ
นางสาวเทียมรัตน์ อินทวิทย์

แบบสอบถามสำหรับชุมชนท่าเตียน

แบบสอบถามชุดที่.....

กรุณาเติมข้อความหรือเครื่องหมายในหัวข้อที่เป็นตัวเลือก

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

- ชาย หญิง

2. ท่านมีอายุปี (โดยประมาณ)

3. การศึกษาสูงสุดของท่าน

- ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมต้น ประถมปลาย
 มัธยมต้น มัธยมปลาย อาชีวะ (ปวช. , ปวส.)
ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี

4. อาชีพของท่าน

- รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัท/ลูกจ้างเอกชน
 ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย รับจ้าง
 แม่บ้าน/นักเรียน/นักศึกษา/ไม่มีงานทำ
 อื่น ๆ โปรดระบุ.....

5. ท่านอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาเป็นเวลา.....ปี (โดยประมาณ)

6. ลักษณะการครอบครองอาคารที่ท่านอาศัยอยู่

- เป็นเจ้าของบ้านเอง เช่าจากสำนักงานทรัพย์สินฯ
 เช่าจากเอกชนรายอื่น เช่าจากวัด
 อื่น ๆ โปรดระบุ.....

7. สถานภาพทางสังคมของท่านในชุมชน

- สมาชิกชุมชน กรรมการชุมชน
 ผู้นำชุมชน อื่น ๆ โปรดระบุ.....

8. การรับรู้ข่าวสารจากชุมชน

- ไม่เคยรับรู้ รับรู้บ้าง
 รับรู้บ่อยมาก (ทุกครั้งที่มีข่าว) ไม่แสดงความคิดเห็น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนที่ 2 สํารวจทัศนคติ/ความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วม

2.1 ลักษณะการมีส่วนร่วม

1. การมีส่วนร่วมในโครงการของชุมชน ท่านเคยมีส่วนร่วมลักษณะใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- การเข้าร่วมประชุม
- การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย
- การเข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการ
- การถือตำแหน่งผู้นำ
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....
- ไม่เคยมีส่วนร่วม

2.2 วิธีการมีส่วนร่วม

4. การเข้ามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาของชุมชน ท่านเคยเข้าร่วมในขั้นตอนใดบ้าง

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ช่วยคิดปัญหาและสาเหตุและความต้องการของสมาชิกในชุมชน
- ช่วยคิดวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน
- ช่วยวางแผนโครงการหรือกิจกรรมของชุมชน
- ช่วยตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร หรือ ปัญหาต่าง ๆ
- ช่วยจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน
- ช่วยเหลือโดยใช้ทุน (เงิน,แรงงาน, วัสดุ-อุปกรณ์) ในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน
- ช่วยทำตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
- ช่วยติดตามผลและช่วยดูแล บำรุงรักษาโครงการ
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....
- ไม่เคยเข้าร่วม

2.3 ช่องทางการเข้ามีส่วนร่วม

3. ที่ผ่านมามีท่านเคยเข้ามีส่วนร่วมกับโครงการต่าง ๆ ของชุมชนวิถีไคบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เข้าร่วมประชุม และรับฟังมาตรการและแก้ไขปัญหา
- เสนอแนะ แสดงความคิดเห็นในสื่อต่างๆ เช่น ข่าวสารของชุมชน ,หนังสือพิมพ์, วิทยุ
- ตอบแบบสอบถาม
- ให้สัมภาษณ์
- ฝึกอบรม และเข้าร่วมการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
- อื่น ๆ โปรดระบุ
- ไม่เคยเข้าร่วม

5. เมื่อเกิดปัญหาในชุมชนของท่าน ท่านเคยได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับปัญหานั้นจากที่ใด

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- หน่วยงานราชการ
- องค์กรเอกชน
- สื่อสาธารณะต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์
- การบอกเล่า / ข่าวลือ
- เสียงตามสายจากชุมชน
- บอร์ดชุมชน
- หนังสือเวียน
- การเข้าประชุม
- ฝึกอบรม และสัมมนาเชิงปฏิบัติการ
- ประสบด้วยตัวเอง
- ไม่เคยได้รับข่าวสารใด ๆ
- อื่น ๆ โปรดระบุ

5. ท่านเลือกรับข่าวสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เรื่องที่สนใจ
- เรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน
- เรื่องที่ได้รับจากคำบอกเล่า
- เรื่องที่ได้รับจากหน่วยงานราชการ หรือ องค์กรต่าง ๆ
- เรื่องที่ผู้นำชุมชนนำมา
- เรื่องที่มาจากสื่อสาธารณะต่าง ๆ
- อื่น ๆ โปรดระบุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

6. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในชุมชนท่าเตียน ภาพที่ปรากฏต่อสายตาตามความรู้สึกของท่านเป็นอย่างไร

- ดีอยู่แล้ว
- ดีพอสมควร แต่ต้องปรับปรุงบ้าง
- ไม่ดีเลย ต้องปรับปรุงหลายอย่าง
- ไม่มีความเห็น

7. ท่านคิดว่าสภาพอาคารโดยรวมในพื้นที่ชุมชนท่าเตียนเป็นอย่างไร

- ยังคงอยู่ในสภาพที่ดีเป็นส่วนใหญ่
- สภาพปานกลาง
- สภาพทรุดโทรม
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

8. ความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับพื้นที่ชุมชนของท่าน (โปรดแสดงความคิดเห็น)

ก. ความรู้สึกต่อชุมชนของท่าน.....

.....

ข. ท่านคิดว่าปัญหาภายในชุมชนของท่านมีหรือไม่ อย่างไร.....

.....

ค. ท่านต้องการให้พื้นที่ชุมชนเป็นอย่างไร.....

.....

ง.ท่านรักและหวงแหนพื้นที่ชุมชนของท่านมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใดโปรดแสดงความคิดเห็น.....

.....

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือ

ประวัติผู้เขียน

นางสาวเทียมรัตน์ อินทรีย์ เกิดเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2516 ที่จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีการศึกษา 2538 และได้เข้าศึกษาต่อในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง สาขาวิชา การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี 2539 ระหว่างการศึกษาได้เข้าร่วมทำงานในโครงการวางแผนเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณท่าเตียน-ปากคลองตลาด และได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง



เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้